SAYI: 29 FİYATI: 2000 TL (KDV. dahil)

EKONOMİ VE POLİTİKADA

Görüş

AYLIK DERGİ NİSAN 1989

Hummalı faaliyetten geriye İstanbul olmaktan hızla çıkan bir İstanbul kalıyor. Bilemediniz on yıl sonra İstanbul bir beton ve asfalt karışımına dönüşecek; gökleri tırmalayan otelleri, viyadükleri, yonca yaprakları ve kumarhaneleriyle bir Latin Amerika kıyı kentinden farkı kalmayacak.

VEDAT TÜRKALİ İLE TKP TARİHİ ÜZERİNE SÖYLEŞİ

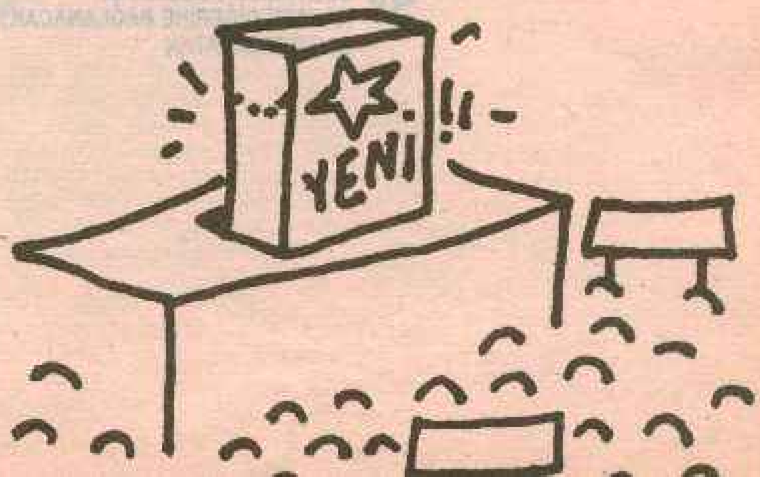
YASAL PARTİ İÇİN ELBİRLİĞİ

"TSİP de, TBKP de yasalda kurulacak partinin bütün Marksist güçleri birleştirmesi gerektiği görüşündedir ve böyle bir süreci birlikte hazırlamak istemektedir. Sayın Ahmet Kaçmaz'ın GÖRÜŞ'ün geçen sayısında getirdiği öneriyi paylaşıyoruz. Sorun yasalda geniş bir komünist partisinin kurulmasını isteyen bütün güçlerle birlikte çözülmelidir. Partinin elbirliğiyle oluşturulmasına omuz vermek isteyen tüm Marksistlerin katkıları ile program çıkarılmalıdır.

Osman Sakalsız
TBKP Genel Sekreter

SİYASAL YAŞAMDA METALAŞMA

Tevfik Çavdar

İÇİNDEKİLER

T Ü R B A N

Türkiye burjuvazisi, bir garip burjuvazi. Hem Kastamonu'dan bu yana fötr şapka hayranıdır hem de türbancıları teşvik eder, pohpohlar; hem AT'a girebilmek için, "Batı'nın kendini ahfadı gördüğü Truvalılar'a sahip çıkar hem de "Batı'ya cihad açmış Humeyni'nin yerli uzantılarına alabildiğince müsamaha gösterir!

Tabii burjuvazinin bu garabeti sebepsiz değil; onun çapsızlığından, iğreti kökeninden, kendine güvensizliğinden, kısacası bir türlü burjuvalaşamamasından kaynaklanıyor.

Dini akımlar, yıllardır egemen çevreler tarafından kollanırlar. Bu, burjuvazinin, öteki egemen zümrelerin pek dindar olduklarından mı? Herhalde değil. Hatta 1950'lere gelene değin üst sınıflar arasında dinsizlik belki daha revaçtaydı. Çünkü yeni boy atmakta olan kapitalist düzenin sahipleri, restorasyon tehlikesine karşı uyanık olmak zorundaydılar. Ama restorasyon tehlikesinin uzaklaşmasıyla birlikte, bastırılan zümrelerin uzantılarının, durumu kabullenip çareyi yeni düzenin kaymak tabakası içinde yer almakta görmelerinin de katkısıyla, dini akımlar yeniden özgürlüklerine kavuştular. Ne ki iş bu kadarla kalmadı. Özellikle 60'lı yıllardan itibaren, ilericiliğin ve solculuğun hızlı bir atılım göstermesiyle birlikte hem burjuvazide hem de yönetimlerde dini akımlara rağbet alabildiğine arttı. Artık burjuvazi kendi güvenini, bir zamanlar bastırdığı dine yaslanmakta görüyordu. Dini akımlar solun gelişmesine sedde olsun diye, maddi manevi alabildiğine desteklendiler. Burjuvazi **gelecek** korkusundan **geçmişteki** düşmanının kucağına sığınıyordu. Ne ki böyle yapmakla **bugününü** de tehlikeye atıyordu.

İşte **türban olayı** bu bütünün bir parçası, olayın şaşılacak bir yanı yok. Yıllar boyu, özellikle 12 Eylül darbesinden sonra dini akımların yaygınlaşıp güçlenmesi için elden gelen arda konmayacak, ondan sonra da bu gelişmenin doğal sonucu olarak türbancılar sokağa dökülünce "bu siyasi bir olaydır, irtica hortladı" diye feryat edilecek!

İrticanın hortladığı tevatür. Dini irtica, siyasi, sosyal, kültürel vb. her türden irtica ile birlikte yıllardır kol geziyor. Bugün SBF'ye giren öğrencilerin 1/3'ü imam hatip okulu mezunu ise -ki bunlar yarın kaymakam, vali, emniyet amiri, müdürü vs. olarak karşımıza çıkacaklar- sola karşı tedbir aldığını sanan iktidar sahiplerinin, bu arada "Batı"cı burjuvazinin encamı bir hayli endişe verici demektir.

Tabii böylesi endişeli durumlarda ilk akla gelen çare, "uzatmalı vatan kurtarıcıları"nı devreye sokmak oluyor. Üstelik bu kampanyanın borazancıbaşılığını da, 12 Eylül askeri rejiminde en uzun süre kapatılmış pek "ilerici ve demokrat" bir gazetemizin yapması Türkiye'ye özgü bir **kara mizah** örneği!

Giyimin yasayla düzenlenmesi bir ülke için yüzkarasıdır. İsteyenin istediğiyle örtünmesinden daha doğal bir **insan hakkı** olabilir mi? Bu açıdan türban yasağının kabul edilir bir yanı yoktur.

Ancak bu, dini akımlara müsamaha ile baktığımız anlamına hiç gelmez. Çünkü tek tanrılı dinlerde insanların, değil istediklerince giyim hakkı, tek bir insani hakları dahi yoktur. İslam, Salman Rüşdü olayında olduğu gibi en temel hak olan **yaşama hakkını** dahi insana tanımaz. İslamda tek hak sahibi Allah'tır; kulların hakları değil sadece vazifeleri vardır. Şeriatçıların hedefi de böyle bir Türkiye'dir. Doğal ki, böyle bir Türkiye'de dini akımlara "yürü ya kulum" diyen burjuvazi de pek çok haklarından -aynı günümüz İran'ındaki gibi- yoksun kalacaktır. Bu nedenle insan haklarını hiçe sayan, demokrasinin "d"siyle en ufak ilişkisi olmayan dini akımlara karşı kararlı bir mücadele yürütmek, demokrasiden yana olan herkesin gündeminde olmak zorundadır. ■

İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

Görüş
AYLIK DERGİ

▶ **Sahibi:** *Şükrü Çelikyapı* ▶ **Yayın Yönetmeni:** *Çağatay Anadol* ▶ **Yazı İşleri Müdürü:** *Erdal Şahin* ▶ **Yazışma:** *GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Cağaloğlu-İstanbul* ▶ **Fiyatı:** *Yurt içi 2000.-TL Yurt dışı 3 DM.* ▶ **Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı):** *Yurt içi 18.000.-TL. Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır.* ▶ **Dizgi:** *Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40* ▶ **Ofset Hazırlık:** *SOS Ofset Tel: 511 25 36* ▶ **Baskı:** *Teknografik* ▶ **Genel Dağıtım:** *GAMEDA*

Yerel seçim sonuçları

12 EYLÜL'ÜN SON PARTİSİNE GÜLE GÜLE!

Başta "anayasa" olmak üzere bütün antidemokratik yasalar değiştirilmeden, adil bir seçim yasasıyla bütün siyasal düşüncelerin Türkiye platformunda özgürce temsili ve meclise yansıma olanağı yaratılmadan demokrasiye ulaşma yolu açılmayacaktır.

irmiyedi Mart, saat 13'de İl Genel Meclisi seçimleri oy oranlarında manzara şuydu: SHP % 28, DYP % 26, ANAP % 22. Ayırımı yapılan 12 milyon oyun verdiği sonuç bu. Katılma oranının % 65 civarında gerçekleştiği tahmin edilen bir seçimde bu oranlar seçmenlerin yarısının eğilimlerinden çıktığına göre sonucun büyük ölçüde değişmesi mümkün değil. Sonuç ise şu: 12 Eylül'ün son partisine güle güle.

Bu sonuca ulaşılacağının işaretlerini geçen sonbaharda yapılan referandum vermişti. Özal 12 Eylül öncesine dönme demagojisiyle, belli bir oranın altında oy aldığı takdirde çekilmekle ve böylece istikrarsızlığın kapısının açılmasıyla seçmeni tehdit etmiş, Naim Süleymanoğlu'nun olimpiyat başarısını oya tahvil etmeye çalışmıştı. Ve ancak % 35 oy alabilmişti. Belli ki bu oy oranı ANAP'ın % 30'un altındaki oy potansiyeline eklenmiş geçici bazı olgularla oluşmuştu. Referandumun net sonucu seçmenlerin % 65'inin Özal ve 12 Eylül rejimini istemediği şeklindeydi. O zaman Görüş'te şöyle yazılmıştı: **"Özal yokuş aşağı kayıyor. Şimdilik yavaş, yavaş. Tüm gayreti, bacaklarını yamaçlara dayayıp, elleriyle çalıları kavrayıp bu kaymayı frenlemeye yönelik. Ama koca gövdesini durduramıyor... Bakalım... Mart 1989 mahalli seçimlerinde... % 30'u tutturabilecek mi?"**

Ancak kaymanın bu ölçüde hızlı olacağını, ANAP'ın oylarının % 22'ye kadar düşeceğini doğrusu kimse beklemiyordu. Böyle bir sonuç 12 Eylül'ün son partisini hızla aşındıracaktır. Sağ eğilimli seçmenin liderliğini yine Süleyman Demirel ele geçirmiştir. Bugün ANAP'a oy veren % 22'lik kitle hızla DYP'ye kayacak, geride bir ANAP enkazı bırakacaktır.

Seçimlerin ortaya bir kez daha çıkardığı bir gerçek de şudur: Sosyal demokrasi kitlelere ne sosyal ne de demokrat bir perspektif sunabilmiş, devlet partisi geleneğiyle, 12 Eylül rejiminin ufak tefek değişikliklerle yavaş yavaş giderilmesi gibi bir yöntemi benimsemesiyle olduğu noktada sayan bir sonuca ulaşmıştır. Bu alandaki her iki partinin toplam oyları % 35-37 civarındadır. Seçmenlerin % 35 - % 65 şeklindeki dengesi bozulmamıştır. Tercihin ANAP'tan, DYP'ye kaydığı bunun ise 12 Eylül rejiminin gönderilmesi anlamına gelmekle birlikte demokrasinin kazanılması anlamına gelmediği açıktır. Tarihsel biçimlenişiyle demokrat olamayacak bir burjuvazinin sivil temsilcisi durumundaki DYP'nin ve Demirel'in yükselişi demokrasinin yükselişi demek değildir. Üstelik 12 Eylül güçlerinin yerel seçimlerden çıkan bu eğilimleri doğal akış yönünden saptırmak isteyeceklerini beklememiz gerekir. Bunların başında yapay bir olağanüstü hal ya da ulusal mutabakat kabinesi kurarak yapaylaşmış dengeyi sürdürme isteği gelebilir.

Başta "anayasa" olmak üzere bütün antidemokratik yasalar değiştirilmeden, adil bir seçim yasasıyla bütün siyasal düşüncelerin Türkiye platformunda özgürce temsili ve meclise yansıma olanağı yaratılmadan demokrasiye ulaşma yolu açılmayacaktır.

Kabaran işçi hareketine, sola çok iş düşüyor. ■

12 Eylül büyücülerine elveda...

27 Mart, sabah saat 1.30... Necatibey Caddesi'nin Sıhhiye yönü büyük bir coşkunun tanığı olmakta. ANAP ve SHP'nin genel merkezleri yanyana. ANAP'ın önü sessiz. Genel merkezde birkaç ışık yanıyor. SHP'nin önünde çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu coşkun bir kalabalık. Çeşitli sloganlar atıyorlar. Özlemlerini yansıtan sloganların hemen hepsi insanlık onuruna, işkenceye, genel affa ilişkin. Partinin içi, bütün koridorlar insanın kıpırdayamayacağı denli kalabalık. Tanıdık tanımadık herkes birbirlerine sarılıyor, öpüşüyor. DYP'nin Akay Caddesi'ndeki genel merkezinde de aynı coşku. Parti yöneticileri ise gelen sonuçların şaşkınlığını üzerlerinden atabilmiş değiller. Kesin tümcelerle dolu demeçlerden kaçınıyorlar. Merkezin ağzında "Erken seçime gidilir" yargısı. Evet, bütün bu coşkunun arkasında bir gerçek olanca açıklığı ile öne çıkıyor: "12 Eylül büyücülerine elveda"...

Tevfik Çavdar

İç bulantısı

Eş dost televizyon başındayız. Tehditlere, şantajlara, duygu sömürülerine karşın 12 Eylül patentli son partinin de çöküp gitmekte olduğunu gösteren rakamlar arasında kendimizden geçmişiz. Derken birden ekranda yine o tıknaz adam görünüyor. Boğaz Köprüsü'nün üstünde siyah devlet mersedesini kullanıyor ve karısıyla memleket meselelerini konuşuyor. "Koy bir kaset de neşemizi bulalım." Bir an sanki zamanlar karışmış, seçim daha olmamış, her şey aynı imiş gibi geliyor. Sonra olağanüstü gülünç zamanlamayı kavrıyoruz, ama gülemiyoruz. Bayağılığın bu derecesine gülünmüyor. Çünkü sadece içimiz bulanıyor.

Gencay Gürsoy

Gitmesi gerekenler hemen gitsin!

Sözde "seçilmişlik" kisvesine bürünüp yere göğe sığamayanlara seçmenin vurduğu bu kaçıncı tokat! Milletin oyunun değeri ya vardır ya yoktur. Yoksa, ona göre davranılır. Varsa, seçime girip de böylesine ağır yenilgiye uğrayanlara **seçilmemişliğin** bahası ödetilmelidir. Palyaçoluğa ve bütün toplumu palyaçolaştırma komplosuna son verilsin. Gitmesi gerekenler pılılarını pırtılarını toplayıp giderlerse ülkede ne huzur bozulur, ne sükûnet. Gitmezlerse her şeyin sorumlusu ve suçlusu onlardır. Puslu havada zuhur edip milletin tepesine tüneyen dört kol çengi karmanyolacı takımı lâyığını bulmalıdır.

Halim Togan

SİYASAL YAŞAMIMIZDA METALAŞMA EĞİLİMİ

Milyarlarla ifade edilen propaganda harcamaları, sermayenin çeşitli kesimlerindeki varlıklı adayların yaptığı ölçüsüz harcamalar seçmenin oyunu metalaştırma eğilimlerini pekiştiriyor

Yerel seçim süreci içersinde; partilerin, özellikle ANAP, SHP ve DYP gibi iddialı partilerin aday saptama süreçleri, siyasal yaşamımız açısından yeni eğilimleri ortaya çıkarmıştır. Gerçi bu eğilimlere daha önceki seçimlerde de rastlanmıştır. Ne ki bu seçim, sözünü ettiğimiz eğilimlerin daha bir pekiştiğini göstermiştir. Sözün kısası siyasal yaşamımız, tüm boyutlarıyla metalaşmaktadır. Aday belirleme işlemlerinden, seçim kampanyasının sürdürülmesine kadar bir seçimin bütün evrelerinde akçalı istemler kendilerini öne çıkartmış, hatta başat konuma gelmiştir. Özellikle işçi sınıfına, yaşamlarını emeğiyle kazanan katmanlara dayanan partiler yani sosyalist ve sosyal demokrat partiler yönünden bu akçalı ağırlığın önemi büyüktür. Sermaye sınıfının isterleri doğrultusunda faaliyetlerini sürdüren partiler bu noktada zaten kendilerinden beklenen tavrı almışlardır. Ne yazık ki büyük halk yığınlarına dayanmak zorunda olan partiler de aynı akçalı ağırlığı olan sürecin içerisine girmişlerdir. Biz bu sürece "siyasal yaşamın metalaşması" adını veriyoruz. Bugün siyasal yaşamımızda belirli bir akçalı güce dayanmayan bireylerin ve partilerin seçimlerde başarı kazanması, kendi temsilcilerini meclislere göndermesi, mümkün değildir.

Seçim giderlerinin büyüklüğü, üst gelir gruplarının, yani sermayenin partiler üzerinde başat bir etki alanı kurması sonucunu veriyor.

Siyasal yaşamın metalaşmasından ne anlıyoruz. Bunu bir önce, özetle de olsa, açıklamıştık. Bu kez daha bir ayrıntıda olguyu belirlemeye çalışalım. Çok genel deyimiyle metalaşma bir şey'in para karşılığı alınabilinip satılabilmesidir. Bu konumda alım-satıma konu olan şey metalaşmış kabul edilir. Temsilci (Milletvekili, Belediye Meclis üyesi vb. gibi) seçimini dar bölgeden daha geniş bölgeye doğru yaydığımızda, o yöreden aday olma, aday olduktan sonra seçilebilme, bir dizi harcamayı zorunlu kılacaktır. Özellikle kişinin, yani adayın, kendisini bütün özellikleriyle tanıtabilmesi için çeşitli iletişim kanallarını kullanabilmesi mali gücüyle doğru orantılıdır. Günümüzde iletişim kanallarının çoğalması ve kullanılabilmelerinin yolunun büyük harcamalardan geçmesi bu yargımızın temel nedenidir.

Temsili demokrasi yaklaşımının çağımızdaki en büyük sorunu, zorunlu maliyetin karşılanabilmesi için gerekli finansmanın hangi kaynaktan sağlanacağıdır. Bu konuda ABD yaklaşık yarım yüzyıla yakın bir deneyime sahiptir. Bu ülkede adaylar, önseçimlerden yıllarca önce kampanya ofislerini (biz buna seçim bürosu adını veriyoruz) oluşturarak, bağış toplama girişimleriyle, kampanyaları finanse etme yöntemini geliştirmişlerdir. Kuşkusuz halkın küçük katkılarının bu finansman içerisinde bir payı vardır. Ama bugün seçim kampanyalarının finansmanında, perde arkasında, büyük şirketler, sermaye grupları bulunmaktadır. ABD'deki demokrasi yaklaşımı açısından böyle bir finansman yerine göre doğal karşılanmaktadır. Kuşkusuz perde arkasındaki sermaye gruplarının yanı sıra, yığınların da katılımını sağlamak için bu ofisler çeşitli yöntemleri geliştirmişlerdir. Ne var ki bu katılım düzeyseldir, göstermeliktir.

Seçim mekanizmasına, siyasal partilerin karar özgürlüğüne, mali gereksinimlerin bir engel teşkil etmemesi için siyasal partilere devlet yardımı ilkesi kabul edilmiştir. Türkiye 1946 ile 1960 arasındaki çok partili yaşamda, partilerin mali ihtiyaçlarının karşılanması yönünden büyük deneyimler kazanmıştır. 1945'te çok partili yaşama geçildiğinde CHP'nin dışındaki partiler faaliyetleri ile ilgili olarak büyük bir finansman sorunuyla karşı karşıya kalmışlardı. CHP'nin tek parti döneminin koşulları nedeniyle sahip olduğu olanakları vardı. Malları, İş Bankası'nın belli bir payına sahip olmanın getirdiği parasal olanakları bunların başında sayılabilir. Diğer partilerin böyle imkânları yoktu. Bu durumda partiler il ve ilçe örgütlerini kurabilmek, ülke düzeyinde etkin bir propaganda faaliyetini yürütebilmek için zengin yandaşlar arama yoluna gittiler. Demokrat Parti, savaş yıllarının ekonomik politikaları sonucu palazlanan ticari sermaye ile büyük toprak sahiplerine dayandı. Bunların sağladığı olanaklarla etkin bir muhalefet yaptı. İktidara geldikten sonra, muhalefeti bütünüyle ezebilmek için CHP'nin mallarına el koyan ünlü yasayı çıkardı. Bu kez de muhalefette bulunan CHP zor durumda kalmıştı. İlk yıllarda CHP geleneksel yandaşlarının olanakları ile yaşamaya çalıştı. Daha sonraları ise sermaye kesiminin bir bölümünden dolaylı destek buldu. İşte bu koşullar Türkiye'de, siyasal partilerin özellikle sermayenin desteğinden ve etkisinden kurtulabilmesi için devlet yardımı kavramını gündeme getirdi. 1960'dan sonra devletin, belirli koşullarda, siyasi partilere akçalı destek vermesi yasalaştı.

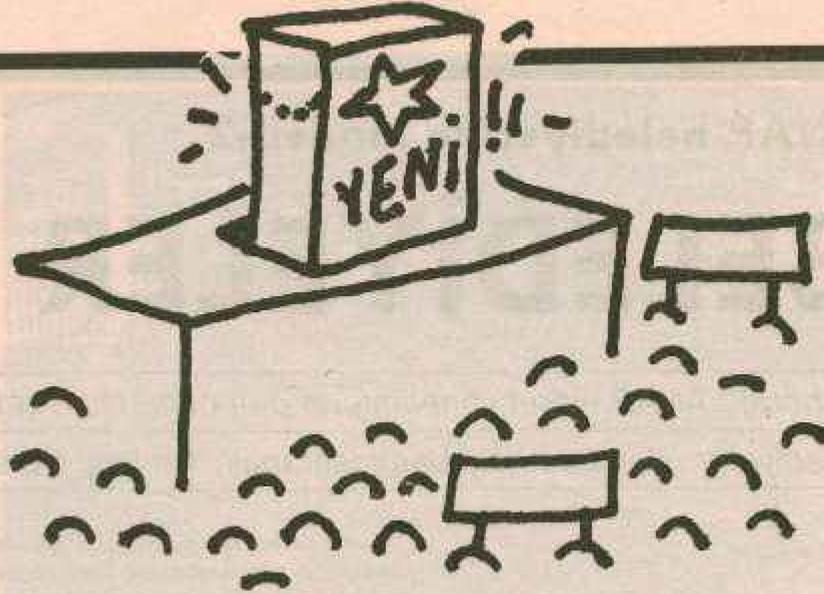
Siyasal partilerde karar ve eylem özgürlüğünün sağlanabilmesi, bu partilerin ekonomik güvenceleriyle doğru orantılıdır. Diğer yandan büyük sermayeye dayanmayan, işçi sınıfından, emekten yana partilerin yaşama ve siyasal alanda etkinleşme güvencesi bu devlet desteğidir. Yığınların maddi ve manevi katkıları ne kadar geniş olursa olsun, partilere devlet yardımı soldaki partilerin yaşayabilmesi, etkinleşebilmesi açısından gereklidir.

Siyasal partilere yönelik akçalı devlet desteğinin istenilen amaca ulaşamadığını son seçimlerde gördük. Çünkü bu yardıma karşın ön seçimden seçime kadar uzanan süreç içerisinde çeşitli grupların maddi yardımları gene ön plana çıkmıştır. Bilhassa sermayenin istedikleri partiye bu yolla destek vermesi gözler önünde yüzlerce örnekle durmaktadır. ANAP'a doğrudan ya da dolaylı olarak yapılan yüklü bağışlar, verilen mali destek, bu partinin ekonomik gücünü seçmen üzerinde yaygın bir biçimde, onların tercihini saptıracak şekilde kullanmasını doğurmuştur. Milyarla ifade edilen propaganda harcamaları, sermayenin çeşitli kesimlerinden seçilmiş varlıklı adayların yaptığı ölçüsüz harcamalar seçmenin oyunu metalaştırma eğilimlerini pekiştirmektedir. Son milletvekili ve yerel seçimler de bu yöntemlerin geniş ölçüde diğer partilerce de kullanıldığını ortaya koymuştur. Artık siyasal yaşamımızın ayrılmaz bir özelliği haline gelmekte olan metalaşmayı üç aşamada ele almamız mümkündür:

- Ön seçimler sırasındaki görünüm
- Bireysel tanıtım aşamasında metalaşma
- Seçim propagandası aşamasında metalaşma.

Bir siyasi partide aday olabilmek için, önce aday adayı olmak gerekmektedir. Aday adayı olmanın her parti tarafından belirlenmiş bir tarifesi vardır. Bu tarifedeki miktar partiye yatırılmadıkça aday adaylığı kesinleşemez. Ne var ki yatırılması gereken sadece tarifedeki miktar değildir. Örneğin SHP'de Büyükşehir Belediye Başkanlığı için yatırılması gereken bedel 600 bin liradır. Ama bunun yanı sıra asgari 1 milyon lira genel merkeze, bir o kadar da il merkezine yatırmak (bağış olarak) gerekmektedir. Gene aynı partide yüzbinden fazla nüfuslu bir merkezde belediye meclisi üyesi aday adayı olmanın tarifeli bedeli en az 250 bin lira dolayındadır. Buna yapılacak zorunlu bağışlar dahildir. İl ve ilçelerin istedikleri gönüllü bağışların ise düzeyini bilmemiz mümkün değildir. Aslında bu konu, sosyal ve siyasal bilimciler tarafından incelenmesi gereken bir noktadır.

Aday adayı iki seçenekle karşı karşıyadır. Partisi ya merkez yoklamasıyla adayları belirleyecek ya da ön seçim yapacaktır. Merkez yoklaması (aday açısından) en az masraflı bir yol olarak gözükür. Ne var ki merkez yöneticileri üze-

rine etki yapabilmenin getirdiği harcamalar önemli bir yekûn tutar. Merkez yöneticilerine kendi niteliklerini tanıtabilmek için, bir yandan kişisel temas yollarını denerken, diğer yandan aday olmayı umduğu yöre seçmenlerinden kendisini destekleyen grupları genel merkeze taşıyarak, yöneticilerin dikkatini çekmek isterler. Yöreden etkileyici kişilerin genel merkeze getirilmesi, Ankara'daki harcamalarının karşılanması çok büyük masrafları gerektirmektedir. Yani merkez yoklaması da adaylar açısından masrafsız ya da az masraflı bir yol kabul edilemez.

Ön seçime gelince, burda da iki seçenek vardır. Birincisi partinin yöredeki (seçim bölgesindeki) tüm üyelerinin katılımıyla yapılan, diğeri ise tüzük gereğince belirlenmiş delegelerle yapılan seçimdir. 1980'den sonra düzenlenen siyasal partiler yasasında bütün üyelerin katılacağı ön seçim ilke olarak benimsenmişse de yasada yapılan değişikliklerle bu kesin bir yaptırım olmaktan çıkarılmış, ön seçim yönteminin partiler tarafından tüzüklerinde belirlenmesi kabul edilmiştir. Her iki durumda da aday adayının ön seçim seçmenlerine ulaşması için etkin iletişim kanallarını bulması, onları ikna etmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Basılı propaganda malzemeleri kullanılan en önemli yöntemdir. Bunun yanı sıra aday adaylarının seçim büroları açması, bu bürolardan seçmene ulaşması, bunu yapabilmek için ekipler oluşturması gerekmektedir. Propaganda belgelerinin basımı, bunların dağıtımı, en azından posta ile ön seçim seçmenlerine ulaştırılması büyük meblağlara erişen bir harcamayı gerekli kılmaktadır. Beşbin seçmenlik bir yörede, seçmene posta ile ulaşabilmenin maliyeti bir kereye mahsus olmak kaydıyla yaklaşık 375 bin TL'dır. Bunu iki ya da üç basılı malzemenin gönderilmesi biçimine dönüştürülmesi söz konusu harcamayı ikiye, üçe katlayacaktır. Örneğin bu seçimde, Ankara'nın Çankaya ilçesinde bir belediye meclisi aday adayının en az bir milyon liralık bir harcamayı göze aldığı saptanmıştır. Belediye başkan aday adaylarının ise durumu daha da vahimdir. Çünkü seçim bürolarının, bu bürolardaki ekiplerin harcamalarının karşılanması vb. gibi masraf kalemleri de propaganda giderlerine ek olarak ortaya çıkmaktadır. Bir belediye başkan adayının (büyük şehirlerde ve nüfusu 100 binin üzerindeki ilçelerde) ön seçim harcamalarının 20-50 milyon TL olduğu rahatlıkla gözlemlenebilir. Bu boyutlarda bir harcamayı yapamayacak kişilerin ise aday adayı olması bile olanak dışıdır. Adaylığın ön seçim sonucu kesinleşmesi halinde bu giderlerin boyutu daha da büyümektedir. Gerçi parti genel merkezi, il ve ilçe örgütleri bazı çalışmaların yükünü üzerlerine almakta iseler de, adayın sürekli mali katkısı gene beklenmektedir. Örneğin SHP'de genel merkezin il ve ilçelere katkısı çok sınırlıdır, hatta yok bile denebilir. İl ve ilçeler ise kiradan telefon faturalarına kadar büyük yük altında oldukları ve bu yükleri zaman zaman düzenledikleri yemekli gecelerle karşılamaya çalıştıkları için, kampanya süresince adaylardan ciddi boyutlara ulaşan bir mali katkıyı beklemektedirler. Bütün bunlar adaylar açısından seçim giderlerinin düzeyini gösteren bulgulardır. Fakat olayın bir de seçim propaganda aşamasında, siyasal partilerin yapmak durumunda olduğu giderlere ilişkin yönü vardır.

Bilindiği gibi günümüzde seçimlerde siyasal partilerin kullandığı değişik propaganda yöntemleri vardır. Bu yöntemlerin hepsinde amaç bir kamuoyu yaratmaktır. Böyle bir kamuoyu yaratabilmek için basın, radyo ve TV'den yararlanılmaktadır. Kuşkusuz bunların yanı sıra video ve ses bandlarının kullanılmasını da hesaba katmalıyız. 1970'li yılların sonundan itibaren partiler seçim kampanyalarını bir reklam ajansına vermeye başladılar. Bu ajansların planladığı programları uygulayan partilerin seçim giderleri neredeyse on milyarlarla ifade edilecek boyutlara ulaşmıştır. Bu giderlerin devlet yardımıyla karşılanması söz konusu değildir. Kampanya süresince liderlerin kullandığı uçak ve diğer taşıt giderleri de yüz milyonlarla ifade edilen düzeyi geride bırakmıştır.

Adayların ve partilerin yapmak zorunda kaldıkları bu harcamalar kimin tarafından karşılanacaktır. Devletin partilere yaptığı yardım, partinin giderlerini karşılamaktan uzaktır. Bunun sonucu partiler seçim olayını bir çeşit ek gelir kazanma olanağı biçiminde algılamaya başlamışlardır. Bu da adaylıkları metalaştırmıştır. Aday adaylarının önce aday, sonra partinin temsilcisi olarak seçilebilmesi daha önce saydığımız giderleri yapmalarıyla bağıntılı hale gelmiştir. Bütün bunlar ya adayların büyük mali olanaklara sahip olması ya da böyle mali olanaklara sahip gruplar tarafından desteklenmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Bu da kaçınılmaz olarak üst gelir gruplarının, yani sermayenin partiler üzerinde başat bir etki alanı kurması sonucunu vermektedir. Partiler programları ne derse desin, adaylar ne kadar emekten yana, halktan yana olduklarını ifade ederlerse etsinler, bir sınıfı temsil eden adayların önceliğini kabul eden siyasi kurumlar haline gelmektedirler. ANAP ya da DYP benzeri partilerin böyle bir konuma gelmesini doğal karşılamamız gerekir. Fakat sosyal demokrat olma savında olan partilerde bu yöndeki gelişimler siyasi yaşamımız açısından sağlıklı sayılmaması icap eden bir gelişimdir. Nitekim bu gelişimin sonucunda parasal olanaklara sahip kişiler ön sıralarda yerlerini almışlardır. İşçi sınıfından ya da emeğiyle yaşamını kazananlardan seçilebilecek sıralara gelenler azdır. Başkan adaylarına bakıldığında ise ANAP-DYP ve SHP gibi seçim şansları yüksek olan partilerin adayları arasında işçilerin yeri hemen hemen hiç yoktur. Örneğin işçi sınıfının büyük bir yoğunluğa sahip olduğu İstanbul'da sözünü ettiğimiz üç partinin ne anakent, ne de ilçe belediye başkan adayları arasında işçiler önemli bir paya sahiptirler. Sadece DSP bu konuda olumlu bir adım atmıştır. Ne var ki onun adayları da seçilebilecek durumda değillerdir.

Siyasal yaşamımızın gelecekteki gelişiminde, genel bir eğilim olarak gördüğümüz bu metalaşmanın önemli bir yeri olacaktır. Türkiye'de istenildiği kadar bir sınıf partisine yer olmadığı söylensin, işçi sınıfının siyasal örgütlenmesi engellensin, sermaye sınıfının adayları temsilcilerin yadsınmaz bir çoğunluğunu elde tutacaklardır. İktidar ve muhalefetiyle bir sınıfın, sermaye sınıfının çıkarlarını önde tutan temsilciler meclislerde yerlerini alacaklardır.

Yerel seçimlerin belki de ilk somut sonucu olan bu metalaşma olgusu soldaki siyasal örgütlenmeleri de yakından etkileyecektir. Gelecekte kurulmasını beklediğimiz yasal partinin karşılaşacağı en önemli engel belki de bu metalaşma olacaktır. Emekçi yığınların meclislerde yer almasını gerçekleştirecek olan böyle bir partinin mali olanaklar yönünden güçlü olabilmesinin koşulları bugünden düşünülmeli, bu yönde geçerli ve gerçekçi modeller üretilmelidir. Adayların kişiliklerinin tanıtılması demek olan propagandanın kılcal damarlarının, partinin kampanyalarına yönelik ana iletişim kanallarının daima açık tutulması başarının temel unsurudur. Bu kanalların açık olabilmesi ise akçalı güce dayanmaktadır. Nereden bulunacaktır bu olanak? Herhalde bugünkü partilerin buldukları geniş mali desteğin sol partiye de sağlanacağı düşünülemez. O zaman üyelerin ve daha üretken buluşların katkılarına bel bağlanacaktır.

Ülkenin siyasal ortamı her geçen gün sınıfsal egemenliğin varlığını güçlendirme doğrultusuna gitmektedir. Sermaye kendi koşullarını dolaylı ya da dolaysız olarak kabul ettirmiş görünmektedir. Siyasal yaşamımızın metalaşması bu koşulların belki de en önemlisidir. Şurasını bilmemizde yarar vardır ki: Basın, radyo, TV desteğinden mahrum, geniş mali olanaklara sahip olmayan, adaylarının tek tek akçalı harcamalar açısından rakipleri ile yarışamayacağı partilerin olduğu bir toplumda siyasal düşüncenin özgürce ve eşit konumlarda örgütlenmesinden söz etmek mümkün değildir. Türkiye özellikle 1980'den sonra bu konuma getirilmiştir. Politika yığınlardan yana güzel sözlerin öne çıkarıldığı bir egemenler saltanatı biçimine dönüştürülmüştür. Emeğin en yüce değer olduğunu meydanlarda söyleyen partiler bile bu saltanatı kırma doğrultusunda hiçbir şey yapmamakta, üstelik durumla uzlaştıklarını gösteren karar ve eylemlerde bulunmaktadırlar. Türkiye'de bu yapay demokrasi oyununu bozmanın ön koşullarından biri sözünü ettiğimiz metalaşmayı aşmaktır. Yığınlar meclislere kendileri yürümelidir. Olanaklarını şu ya da bu şekilde kullanarak kendilerini temsil etmeye talip olanlara, ancak birlikte, emeğin içinde ve önünde yer aldığı partilerle dur denebilir. ■

ANAP belediyecilik modeli-2

BELEDİYELER KİMİN?

"Liberal" ANAP, yerel yönetimlerin demokrasi açısından öneminden söz ediyor, ama belediyeler işlemlerini saydamlaştıracak, katılımı artıracak denemelere girişmiyor.

eçen sayı geliştirdiğimiz ölçütler açısından 1984 sonrası düzenlemeleri ve uygulamaları sırasıyla değerlendirmeğe çalışalım. İlk ele alacağımız konu bu düzenlemelerin ne ölçüde "devolution" olduğudur. Son günlerde belediye başkanlarının basına yansıyan sözlerinden yine yetkilerinin kısıtlılığından yakındıkları görülmektedir. Bunlar arasında üzerinde düşünülmesi gereken ciddi eleştiriler vardır. Bunlardan biri milyarlarca harcama yetkisi verilen belediyelere memur alma yetkisinin tanınmamış olmasıdır. Bütçesini hazırlarken, gelirlerini saptarken vesayet altında tutulması eleştiri konusu olmaktadır. Bu eleştirilerden kanımca en önemli olanı belediyelere kendi gelirlerini sağlama serbestliğinin tanınmamasıdır.

Kentli için idari yargı denetimi, demokratik katılım yolu haline geldi; örneğin Ankara halkı Güven Park'ın otopark yapılmasını engelledi.

Daha önce de üzerinde durduğumuz gibi bu dönemde belediyelerin gelirleri önemli ölçüde yükseltilmiştir. Belediyelerin kamunun toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payı hızlı bir artış göstermiştir. Ama dönemin sonuna doğru belediyelerin önemli bir kısmı çalışanlarının ücretlerini ödeyemez hale düşmüştür. Bu noktada da belediyelerin kendi gelirlerini sağlamada serbest bırakılması talepleri gündeme gelmiştir. Buradaki tartışmamız bakımından belediyelerin neden ya da hangi hatalar yüzünden artan kaynaklarını tükettikleri konusu önemli değildir. Önemli olan belediyelerin kaynaklarındaki artışın sağlanmasında izlenen yoldur. Belediye gelirlerinin artışı merkezde toplanan vergi gelirlerinin belli bir kısmının yerel yönetimlere transferi ve belediyelerin artan dış borçları ile sağlanmıştır. Her iki halde de belediyelerin merkeze bağımlılığı sürdürülmüş olmaktadır. Oysa belediyelerin yerel kaynaklara dayanarak kendi kaynaklarını yaratmalarında serbestlik tanınmamıştır. Söz konusu olabilecek yerel gelirler; emlak vergilerini gerçek değerler üzerinden toplamaları, tüketim vergilerine pay ekleyebilmeleri, en önemlisi de kentte belediye hizmetleri dolayısıyla oluşan değer artışlarından ya da rantlardan pay alabilmeleridir. Bunların hepsi sağlıklı gelir kaynaklarıdır. Belediyelere bu yolla gelir yaratma serbestliğinin tanınması enflasyonist baskı doğurmaz. Yanlış anlaşmayı önlemek için bir açıklama yapmam gerekiyor. Benim buradaki eleştirim merkezden belediyelere kaynak transferinin eleştirisi diye anlaşılmamalıdır. Eleştirim belediyelerin, dolayısıyla belde halkının kendi kendini vergilendirmekte serbest bırakılmaması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu serbestlik tanınsa bile merkezden belediyelere transfer yapılması gerekebilir.

Gerçekte belde halkının kendisini vergilendirme olanağının bulunmayışı onların bir özgürlüğünü de ellerinden almaktadır. Bir toplumda kişiler iki tür mal tüketmektedir. Bunlardan bir grubu piyasa mal ve hizmetleridir, diğer grubu ise kamu mal ve hizmetleri ya da birlikte tüketim mal ve hizmetleridir. Kendini vergilendirmekte serbest bırakılmayan belde halkının piyasa mal ve hizmetleri tüketmekte özgürlüğü bulunurken kamu mal ve hizmetleri tüketmekteki özgürlüğü elinden alınmış olmaktadır. Piyasa mal ve hizmetleri tüketmeye hapsedilmiş olmaktadır. Bunun pratikte anlamı evine ipek halı alma özgürlüğü olan kimsenin bu ipek halılı eve çamurlu sokaktan gelmeye mahkûm edilmesi demektir.

Eğer bu tartışmayı özetlemek gerekirse ANAP belediyeciliğinin en iddialı olduğu belediyelerin gelirlerinin artırılmasında bir "devolution"un söz konusu olmadığını söyleyebiliriz. Belediye yasası da aynı kaldığına göre bu alanda da bir "devolution" olmamıştır. Tek "devolution" imar yasasında yapılan değişiklikle sağlanmıştır. Kuşkusuz bu işlev kentteki rant oluşum ve dağılımını belirlediği için çok önemli bir yetki devridir. Kanımca bu devir İmar Yasası yoluyla yapıldığı için belediye örgütlenmesinde bu yetkiyi sağlıklı bir biçimde kullanabilmeyi sağlayacak değişiklikler yapılmamıştır. Bu yetkinin kullanılmasında belde halkının katılımını artıran, imar planlama sürecini saydamlaştıran değişikliklerin yapılmasıyla bu "devolution" sağlıklı hale getirilmelidir.

1984 sonrası belediyeciliğinde irdeleyeceğimiz ikinci konu federatif iki düzeyli büyükkent belediyelerinin yapısının demokratik nitelikleridir. Böyle federal bir çözüm seçildi mi belediyeler birliği seçeneğine göre, alt kademedeki belediyelerin üst kademedeki belediyelere bazı yetkilerini devretmesi ve bazı bakımlardan onun denetimine girmesi kaçınılmazdır. Sorular bu noktadan sonra ortaya çıkmaktadır. Acaba iki kademe arasındaki işbölümü demokratikleşme kaygıları mı yoksa güçlü bir merkez belediye oluşturmak kaygıları mı ön plana alınarak kararlaştırılmıştır. Anakent belediyesine diğer belediyeler üzerinde gerektiğinden fazla mı vesayet hakkı verilmiştir? Anakent belediyesinin karar yapısı içinde seçimle gelenlerin söz sahibi olması başarılabilmiş midir? Seçilmiş kişilerin belediye faaliyetleri hakkında yeterince bilgi edinme ve deneme olanağı var mıdır?

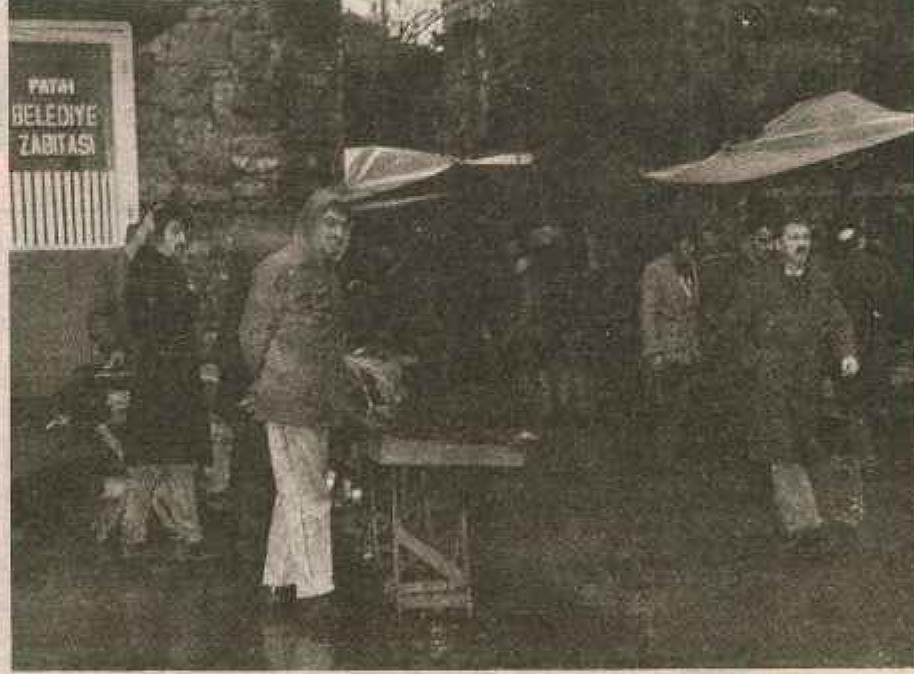
Bu soruları yanıtlamak için 3030 sayılı yasa ile oluşturulan anakent belediyesinin yapısına bakalım. Bu belediyede doğrudan seçimle gelen bir başkan, ilçe belediye başkanlarının ve ilçe belediye meclislerinin en çok oy alan beşte bir üyesinden oluşan bir belediye meclisi vardır. Bunun dışında Başkan adına onun sorumluluğu ve direktifleri altında hizmetleri yürütmekle görevli, atamayla gelen güçlü bir Genel Sekreter bulunmaktadır. Anakent Belediye Encümeni de tamamen atamayla gelen bürokratlardan oluşmaktadır. Bu yasanın getirdiği iki yeni kurum olan Altyapı Kordinasyon Kurulu ve Ulaşım Koordinasyon Kurulu tamamen atamayla gelen kişilerden oluşmaktadır. Anakent meclislerinin kurduğu komisyonlarda bazı anakentlerde demokratik geleneklerle hiç bağdaşmayacak biçimde muhalefet temsil edilmemektedir. 3030 sayılı yasa da anakent belediye başkanına hem anakent hem ilçe belediye meclislerinin kararları üzerinde veto yetkisi verilmiştir. Veto edilen karar üzerinde meclis 2/3 çoğunlukla ısrar edebilmektedir. Bu yasanın uygulanması için çıkartılan yönetmelikte ise bu yetki yasada öngörülmeyen bir biçimde daha da geliştirilmiştir. Anakent belediye başkanına "tadilen tasdik" yetkisi verilmiştir. Bu yönetmelikle başkanın ve belediye bürokrasisinin yetkileri artırılmıştır. Encümene meclis toplantı halinde iken de karar alma yetkileri verilmiştir. İmarla, gayri sıhhi kuruluşların açılışı ile taşınmaz malların ilçelere devri ile ilgili birçok konuda bu tür yetki genişlemeleri olmuştur. Bu resmi tamamlamak için Anayasa Mahkemesi'nin seçim yasasında iptal ettiği bir maddeden de söz etmek gerekir. ANAP seçim yasasında yaptırdığı bir değişiklikle anakent ve ilçe belediye başkanlarının tek bir liste halinde seçilmesini gerçekleştirmek istiyordu. Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildi. Ama bu madde ANAP'ın bu yönetim sistemini nasıl monolitik bir sistem olarak ele aldığının bir göstergesi olduğu için ilginçtir.

Böyle bir sistemin çok merkeziyetçi oldu-

ğu açıktır. Yerelleşme söylemi kullanılarak çok merkeziyetçi bir yapı yaratılmıştır. Böyle monolitik yapı kuruldumu artık söz konusu olan bir "deconcentration"dur. Biraz abartılmış olsa da ilçe belediyelerinin şube müdürlüğüne indirgendiği konusundaki eleştiriler bu bakış açısından kaynaklanmaktadır. Nitekim İstanbul'da son dönem belediye yapısı üzerindeki araştırmalar, anket çalışmaları, anakent belediye meclisi üyelerinin ve ilçe belediye başkanlarının "güçlü başkan" çözümünden ve yürütme ağırlıklı yetki yoğunlaşmasından rahatsız olduğunu göstermektedir. İlçe düzeyinde yetkilerin artırılmasından yanadırlar. İlçe düzeyinde belediyeler kendilerini hem merkezi yönetimden gelen hem de anakentten kaynaklanan katmerli vesayet altında görmektedirler. Bu vesayetin kırtasiyeciliği artırdığı, işleri geciktirdiği yakınılan konular arasındadır. Ama en çok eleştirilen konu anakent belediye bürokrasisinin seçimle gelen ilçe belediye başkanları üstünde bir denetim oluşturmasıdır. Anakent bürokrasisinin yetkilerinin seçilmişler lehine azaltılması istenilmektedir. Anakent meclisi yürütme üstünde denetim yapmaya elverişli bir yapıya sahip değildir.

Şimdi de oluşturulan federal sistemi işbölümü açısından değerlendirelim. İki düzeydeki işbölümü kararlaştırılırken etkinlik ve katılım açısından dikkatli bir seçme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Anakent düzeyinde verilecek hizmetler seçilirken, etkinlik açısından bu ölçeğin zorunlu olmasına ve hizmetlerin üretiminin anakent düzeyinde zorunlu bir koordinasyonu gerektirmesine özen gösterilerek bu düzeyin işlevlerinin sınırlı tutulmasına çalışılmadığı anlaşılmaktadır. Benzer biçimde halkın katılımının önem kazandığı hizmetlerin mutlaka alt düzeyde tutulmasına da özen gösterilmemiştir. Güçlü bir anakent belediyesinin görevleri ve yetkileri belirlenmiş, geriye kalan hizmetler ilçe belediyelerine bırakılmıştır. Bunun ötesinde birçok alanda da iş bölümü belirsiz kalmıştır. Özellikle bu belirsizlik gerilimler yaratmaktadır. Bu tür belirsizlikler inşaat ruhsatlarının verilmesinde, zabıta denetimlerinin gerçekleştirilmesinde, taşınmaz mülkiyetlerinin belediyeler arasındaki dağılımında, yolların bakımında ve yollardaki ilan resimlerinin toplanmasında vb. sürmektedir. İş bölümünün bu şekilde anakente üstünlük tanıyacak biçimde oluşması, bu federal sistemin tabandan belediyelerin katılımıyla değil tepeden bir yasayla kurulması nedeniyledir. Eğer sistem tabandan belediyelerin katılımıyla kurulsaydı alt belediyeler daha çok işlevi ellerinde tutacak, tepedeki belediyelerin işlevleri gerekli en az düzeyde kalabilecekti. Son zamanlarda yapılan araştırmalar halkın asıl belediye olarak çoğunlukla anakent belediyesini gördüğünü ortaya koymaktadır. Eğer federal sisteme geçiş ikinci yoldan olsaydı, halk kendisinin daha kolay ulaşabildiği alt kademedeki belediyeyi asıl belediyesi olarak görecekti.

Geliştirilen sistemde alt kademe belediyeler olarak ilçelerin seçilmesi de işbölümünün etkinlik ve katılım ölçütleri açısından değerlendirilmesini güçleştirmiştir. Burada ilçenin esas alınması iki bakımdan yanlıştır. Metropoliten alanın morfolojisini yok varsayan bu ayırım çok çeşitli sorunları içinde barındıran

◀ Belediye tabelası asmak vetmez.
Eğer halkın alt belediyelere katılımı sağlanırsa, belediye halkın gözünde sadece "zabıta" olmaktan kurtulur.

dolayısıyla yönetiminde zorluklar bulunan birimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Diğer taraftan çoğu kez çok büyük birimler oluşmuştur. Bu halde alt düzeyde de katılımı gerçekleştirmek olanağı kalmamıştır. Aynı nedenle de bazı işlevlerin ekonomik ölçek gerekçesiyle üst kademeye taşınmasına da neden bulunamayacaktır.

Beş yıldır yaşanan federal sistem deneyinin yukarıdan beri sıralanan yapıdan gelen nedenleri olduğu gibi işletilme biçiminden yani uygulamadan kaynaklanan nedenleri de vardır. Böyle iki kademeli bir sistem kurulduğu zaman alt kademeler üstündeki denetimine meşruluk kazandıracak bir üst kademe düşünce üretiminin gerçekleştirilmesi ve bu yolla denetiminin gerekçelerine berraklık kazandırılması gerekir. Eğer bu yapılmazsa üst kademenin denetimi keyfi hale gelir ve yarattığı gerilimler, doğurduğu rahatsızlıklar yüksek olur. Bir örnek verelim; anakent belediyesi ilçe belediyelerinin 1/1000 ölçekli uygulama planlarını denetlemek istiyorsa, bu denetimi anlamlı kılacak üst kademe stratejik ve nazım planları üretmeli ve bunun için örgütlenmelidir. Eğer kendi örgütlenmesi de 1/1000 plan üretecek nitelikte kalıyorsa diğerleri üzerindeki denetiminde bir haklılık kazanamaz. Türkiye'de Anakent belediyelerinin oluşturulduğu alanların çoğunda var olan Nazım Plan bürolarının bu federal belediye sistemi kurulduğu sırada dağıtılması bu bakımdan bir talihsizlik olmuştur.

Eğer bu değerlendirmemizin sonuçlarını kısaca özetlemek gerekirse kurulan sistemde varlığı koordinasyon sağlamakla temellendirilen anakent belediye kademesi kendisini güçlü bir üst otorite haline dönüştürmüş, ilçe belediyelerini yetkisiz temsilciler haline getirmiştir. Bu federatif sistemin beş yıllık uygulamasını değerlendirirken bu dönemde anakent belediye başkanlarının ve ilçe başkanlarının aynı partiden olduklarını unutmamak gerekir. Önümüzdeki dönemde büyük olasılıkla bu durum değişecektir. Modelin iç çelişkileri kamuoyuna çok daha canlı biçimde yansıyacaktır.

Üçüncü ölçütümüz olan demokratikleşme bakımından bu dönem uygulamalarını nasıl değerlendirebiliriz. Temel belediye yasası geçmişteki yasadır. Bu bakımdan bir değişiklik olmamıştır. Değişme büyük kentlerdedir. Yukarıdaki tartışmadan açık hale geldiği üzere burada da demokratikleşme yani katılım bakımından bir ilerleme değil gerileme söz konusudur. İlginç olan ANAP'ın liberallik felsefesi içinde yerel yönetimlerin demokrasi açısından öneminden söz edilmesine karşın belediyeler işlemlerini saydamlaştıracak, yeni katılım kanalları oluşturacak denemelere girişmemişlerdir. 1980 öncesinde sosyal demokrat belediyeler, kent kurultayları toplayarak, proje düzeyinde katılım denemelerine girişmişler bir tür proje demokrasileri başlatmışlardı. Bu başlangıçlar geliştirilmemiştir. Oysa belediyelerin artan kaynakları ve imar yetkileri, saydamlığı ve katılımı daha önceki dönemlere göre daha da gerekli kılmıştır.

Bu dönemin en önemli gelişmesi idare mahkemelerinin kentteki imar uygulamaları hakkında hemşehrilerin başvurularını kabul ederek yürütmeyi durdurma kararı alabilmesidir. Böylece kentli için idari yargı denetimi ciddi bir demokratik katılım yolu haline gelmiştir. Bunun en ilginç uygulamalarından biri Ankara halkının Güven Parkı'na otopark yapılmasını engellemesidir. ANAP'ın bu katılım yolunu kapamak için bir yasa tasarısı hazırladığını biliyoruz, bu yolun kapanması demokratikleşme konusunda atılmış bir geri adım olacaktır.

Toplumların yaşamında demokratikleşme bir süreç. Geliştirilmesi için sürekli çaba gerektiriyor. Demokrasiden yana olanların her fırsatta bu çabayı göstermesi gerekir. Yerel yönetim seçimleri bu bakımdan iyi bir fırsattır. Gerçekleştirilenleri değerlendirerek yeni isteklerde bulunmanın tam zamanı. Herkese görev düşüyor. ■

SEZAR'IN HAKKI(!)

Bu gidişle İstanbul'un gökleri tırmalayan beş yıldızlı otelleri ve işhanlarıyla, ışıklı bordelleri ile "turist cenneti" tabir edilen cırlak bir Latin Amerika kıyı kentinden farkı kalmayacak.

Yerel seçimler vesilesiyle günlük basında B.Dalan hayranlığı alabildiğine azdırıldı ve azdı. Aslında ortada bir Dalan fenomeni yok, Dalancılık fenomeni var. Hayli yaygın bir fenomen! Aylık ve yıllık maişetini usturuplu Dalan dalkavukluğuna bağlamış emektar ya da yeni yetme isimler bir yana, aklı başında olması gereken kimi kelli felli "solcu" yazarlarımızın değerlendirmelerinde de gözleniyor. Dalan'ın kim olduğu ve kime çalıştığı, yaptıklarının neye mal olduğu doğru dürüst irdelenmeden adı ve icraatı etrafında gözboyayıcı bir efsane yaratılıyor. Ya da "her şeye rağmen" Dalan'ı beğenmek, yaptıklarının "hakkını vermek" bir tür entelektüel "çoğulcu" anlayışın icaplarından sayılıyor. Bu olgunun, ülkenin en büyük kentinde, yedi milyon insanın yaşadığı bir beldede ANAP'tan ve ANAP yönetiminden yana olumlu kamuoyu oluşturma gayretleri çerçevesinde yerine oturtulması gerekir mi gerekmez mi diye sormaya bile gerek yok. "Dalan faktörü" denilen bir unsur 26 Mart yerel seçimlerini genel sonuç ne olursa olsun (bu yazı takvim gereği seçim öncesinde yazılıyor) etkileyecektir. Kaldı ki "Dalan faktörü"ne ağırlık kazandıran genel ve özel yaklaşımlarda yansıyan sorun yalnız yerel seçimlerle sınırlı değil; ülkede ve toplumda gelişmekte olan son derece sağlıksız politik, moral süreçlerle çok yakından ilişkili.

Hakkında onca gönüllü ya da "zoraki" hayranlık beslenen bu Dalan kim, bir kere?

ANAP gibi bir partiyi ve onun yönetimini tezgâhlayanların, o yönetimi başımıza çöreklendirenlerin en önde gelenlerinden biri. Hadi 80 Eylülü-83 Kasımı arasını saymadık diyelim, son beş yıldır başıbozuk bir despotizmin ülkenin ve toplumun- bu arada İstanbul'un yedi milyon nüfusunun ezici çoğunluğunun- başına püsküllü belâ kesilmesinde doğrudan sorumluluk taşıyan birisi. İstanbul'da yıllardır süren "hummalı" faaliyetinde ona ve onun gibilere bütün ülkede sağlanan politik kolaylıklardan ne ölçüde yararlandığı, o kolaylıkların -kısacası, alternatifi kargaşa ve sonra da demokrasinin elden gitmesi olur diye "demokrasiye geçiş" maskaralığını kalıcılaştıran sivil faşizan uygulamaların- sürmesindeki sorumluluk payı mutlaka sorulması gereken birisi.

Şimdi çıkmış milletin karşısına, camiden gelmiş birileri gibi, beni yine seçerseniz şimdiye kadar yaptıklarım bundan sonra yapacaklarımın teminatı olacaktır diyor! Hayranlarından aldığı cevap: "Elbette! Seni seçmeyeceğiz de kimi seçeceğiz? Partini, liderini fazla tutmasak da seni beğeniyoruz. Seni seçmeyecek olsak bile yine de beğeniyoruz. Sen hattâ başımıza başbakan olmaya layıksın"!

▶ İstanbul, İstanbul olmaktan çıkıyor. *Dalan, kenti yabancı sermayenin uzun vadeli bencil çıkarlarına, yerli kapitalistlerin aç gözlü iştahına kurban ediyor. İşte Taşkışla ile İnönü Stadı arasındaki yeşil alan da bir süre sonra bir gökdelenler alanı haline gelecek.*

Ülkede büyük bir kesim aydın ve "solcu" bilincinin uğradığı erozyonu bundan âlâ yansıtan bir fenomen gösterebilir misiniz?

Gözler önündeki politik hüviyetiyle Dalan gibi birisini, yaptıkları ne olursa olsun, beğenmenin, takdir etmenin, günün seçmenlerine de, gelecek kuşaklara da örnek diye göstermenin ne demek olduğunu idrâk edememek, bu ülkede yıllardır olup bitenler karşısında dünyanın en "garip" politik duyarsızlığına duçar olmakla ancak mümkündür. Politik duyarsızlık da ölü vicdanın öbür yüzüdür.

Hem Dalan'ın yaptıkları ne ki? kime çalışıyor?

Gerek onu şimdiye dek yaptıklarından ötürü bol keseden kutlayanlara, gerekse onun türünden "liberal" bir politikacı işadamını başlarında başbakan olmaya lâyık görenlere bunu da sormak gerekiyor.

Dalan'ın yaptığı, özetle, İstanbul'u uluslararası ve yerli sermayenin talan alanına çevirmektir. O alanda büyük, çok büyük paralar vuruluyor. Yabancı çıkarlara sağlanan iş ve mali yatırım imkânlarının, kapalı kapılar ardında tezgâhlanan tercihli ihaleler sayesinde yerli "teşebbüs sahipleri"nin ceplerine akıtılan servetin, gizli kapaklı ya da inadına açık tarikat ve mafya ilişkili oy taşaronlarına dağıtılan ulûfenin hacmi alışageldiğimiz tüm ölçüleri aşıyor. Hepsinin bedeli amansızca süregiden enflasyon ve dış borçlanmayla İstanbul ve ülke halkının sırtından çıkarılıyor. "Hummalı faaliyet"ten de geriye İstanbul olmaktan hızla çıkan bir "İstanbul" kalıyor. Bu gidişle bilemediniz on yıl sonra İstanbul neydüğü belirsiz bir beton ve asfalt konglomerasına (yığışım) dönüşecek; gökleri tırmalayan beş yıldızlı otelleri ve iş hanlarıyla, ışıklı bordelleri ve kumarhaneleriyle "turist cenneti" tabir edilen cırlak bir Lâtin Amerika kıyı kentinden farkı kalmayacak. İstanbullular -işi tıkırında birkaç yüzbin kişi dışında- İstanbul'un içinde ya da hattâ, bugünkü yerleşik gecekondu semtlerinde bile yaşayamaz olup sefaletin, cürmün kolgezdiği yeni kenar mahallelere, derme çatma uydu kentlere sürülecekler. Avrupa'nın Batısından Ortadoğu yönüne akan uluslararası sermayenin, şımarık turist gürûhlarının ucuz hizmetlileri olup çıkacaklar; Dalan'ın İstanbul'da "örnek" belediyecilik adına bütün yaptıklarından paylarına düşen, evden işe, işten eve gönderilirken tıkanan trafikte uzaktan gördükleri üç beş sözde parkla burunlarına çalınan deniz kokusu olacak.

Dalan gibi birisinin kafasının içindeki "geleceğin İstanbul'u" hayali budur. Öyle olduğu her yaptığından belli oluyor. Yapılanlar altalta konulup dökümü çıkarıldığında İstanbul

halkına sunulan hizmetin -belde halkının sağlığı, iş ve can güvenliği; düzenli ve ucuz trafik, ucuz konut, çevre temizliği; sağlıklı, ucuz beslenme; herkese açık, kolay erişilir eğitim, kültür, sanat, spor, eğlence tesisleri; çocuk yuvaları, yeşil alanlar; eski eserlerin korunması, vb.,vb... -devede kulak kaldığı hemen anlaşılır. "Hizmet" genelleştirilip soyutlanarak şişirilen gözboyayıcı perde ardında gizlenen gerçek budur.

Denilecek ki, kapitalist düzende yaşıyoruz. Kapitalizmin gereği budur. Dalan o gereği pekâlâ yerine getiriyor.

Bir kere, kapitalizmin gereğinin bu denli **vahşice** yerine getirilmesi hiç de gerekmiyor. Dünyada pek çok örnekleri var, Dalan'ın yaptığı kapitalizmin gereğini yerine getirmek değil. Dalan İstanbul'u ve İstanbulluları yabancı sermayenin uzun vadeli bencil çıkarlarına, yerli kapitalistlerin aç gözlü iştahına kurban ediyor. Bunu yapmakta sergilediği pervasız beceri "iş bilir, dinamik belediyecilik" değil, ülke değerlerini har vurup harman savurmaktır.

Hem sonra, kapitalizmin gereğinin yerine getirilmesini illâ da **beğenmek** mi gerekir?

Dalan hayranlığında mündemiç en ağır **suçlardan** biri budur. "Başarılı belediyeci Dalan" imajıyla kapitalizmin hem de Türkiye düzeyindeki talancı egemenliği kutsanmaktadır.

Ve üçüncüsü: Dalan yaptıklarını nasıl yapıyor?

Hak, hukuk, yasa tanımadan; "ben yıkarım olur, ben yaparım olur" anlayışıyla. Öyle ki en beğenilen özelliği zaten bu: "tuttuğunu koparması", "iş bitirmesi". Birtakım iş ve finans çevreleriyle kafa kafaya verilerek bir çırpıda kotarılan planlar, projeler, yetki arkadan gelsin denilerek girişilen tasarruflar, bugün var yarın yok yönetmelikler; yargı kararları hiçe sayılarak sürdürülen dikine uygulamalar, paranın çelik disiplininden milim şaşmayan keyfilikler... Hepsinde kural tanımazlığın, hukuka saygısızlığın, denetim dışı ve üstü, teknokrat vurdumduymazlığının gözaçıcı örnekleri sergileniyor.

Bütün bunlara rağmen Dalan'ı beğenmek, bütün bunlara onay ve prim vermektir. Çok yönlü girift ilişkileri, karanlık uzantılarıyla kendine özgü bir alaturka otokrasiyi, bürokratik engelleri aşmayı beceren, imkânları yoktan var eden dinamik belediyecilik imajı ardında kamuoyu nezdinde beğenilmeye, takdir edilmeye, giderek örnek alınmaya lâyık göstermektir. Paranın gücü ve 12 Eylül olgusundan devralınan iktidarın zoru karşısında secdeye yatmaktır. Medeni değerleri küçümsemek, barbarlığı yüceltmektir.

"Her şeye rağmen yine de Sezar'ın hakkı Sezar'a tanınmamalı mı?" diyecekler olabilir.

Sezar'ın hakkı nedir ki?

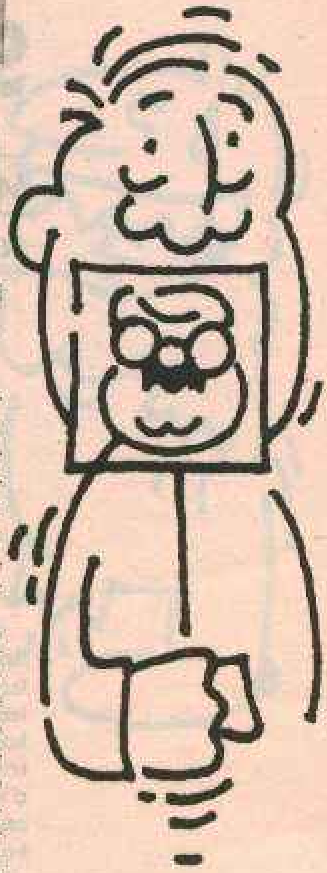
Müstevlinin haraç hakkı, gasp hakkıdır.

Hazreti İsa o sözüyle "Sezar'a haracımızı verelim, biz işimize bakalım," diyordu. Bizim çok görmüş, çok bilmiş zoraki Dalan hayranlarında politik bilincin o kadarı bile yok. Onlar, besbelli, Dalan'ı sahiden beğeniyorlar. "Sezar'ın hakkı"ndan Dalan'a **hak vermeyi** anlıyorlar. Yaptıkları hakşinaslık değil, zorba gücün gasp hakkını kutsamak.

Yani düpedüz enayilik. Hem de sorumsuzca enayilik! ■

AREN'İN GÖRÜŞÜ

ANAP ve Özal

ANAP'ta niçin demokratik bir yönetim yoktur ve tek söz sahibi genel başkan Turgut Özal'dır?

I. Önce demokrasi denince bundan ne anlamamız gerektiğini kısaca tekrar anımsayalım: Demokrasi, özü ve toplumdaki işlevi bakımından, toplumsal haksızlıklara karşı barışçı yollarla savaşım verme özgürlüğü olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, demokrasinin asıl sahipleri toplumsal haksızlıklara uğrayanlar, yani varolan düzenin işleyişinden zarar görenlerdir. Bunların, uğradıkları haksızlıkları düzeltebilmek için savaşım vermeye, bunun için de demokratik hak ve özgürlüklere gereksinmeleri vardır. Buna karşılık toplumsal haksızlıklardan yararlananların böyle birşeye gereksinmeleri yoktur. Hatta tersine, toplumsal haksızlıkların azaltılması bunların ayrıcalıklarının ellerinden alınması demek olacağından, bu tür insanlar (sınıf ve tabakalar) demokrasiye karşı olurlar.

II. Toplumsal haksızlıklarla savaşım özgürlüğü, uygulamada başka bazı hak ve özgürlüklere daha sahip olmayı gerektirir. Bunların başında fikir ve örgütlenme özgürlükleri gelir. Gerçekten, neleri toplumsal haksızlıklar olduğunu bulup ortaya çıkarmak, bunların nedenlerini ve nasıl düzeltilebileceklerini araştırıp kamuoyuna anlatabilmek için fikir özgürlüğüne ve bu doğrultuda etkin bir savaşım yürütebilmek için de örgütlenme özgürlüğüne gereksinme vardır. Diğer demokratik hak ve özgürlükler de bunlardan türetilmişlerdir.

III. Bu nedenden ötürüdür ki, toplumsal yaşamımızda herhangi bir uygulamanın demokrasi ilkelerine uygun olup olmadığını, bunun hak arama özgürlüğüyle olan ilişkisine bakarak belirleyebiliriz. Eğer o uygulama hak aramayı kolaylaştırıyorsa demokrasiye uygun, yok eğer güçleştiriyorsa değil demektir.

Siyasal partilerdeki örgüt içi seçimleri ele alalım: Bilindiği gibi siyasal partiler çıkarları aynı ya da benzer olan kişilerin (belli sosyal sınıf ve tabakaların) bu çıkarlarını savunmak ve geliştirmek için kurulurlar. Bu nedenle parti yönetimlerinin bu ortak çıkarları en iyi temsil edecek kişiler tarafından oluşturulması gerekir. Bunu gerçekleştirmenin en iyi yolu da parti yöneticilerinin parti kongrelerinde serbest bir biçimde seçilmeleridir. Seçimlerin de seçenlerin (parti tabanının) gerçek iradelerini yansıtabilmesi için, adayların belirlenmesi, bunların yapacakları propagandalar, oy alılması ve oyların sayılması gibi konularda belli kurallara uyulması gereği vardır. Çünkü hiçbir sınıf ya da katman ve dolayısıyla parti üyeleri tam türdeş (homojen) bireylerden oluşmaz. Böyle olunca örgüt üyelerinin çıkarlarını en iyi bir biçimde temsil edecek ve savunacak parti yöneticilerinin seçilmesi temel bir sorundur. Bu konuda yapılacak bir hata, yani örgütü oluşturan kitlenin çıkarlarını temsil etmeyen bir parti yönetiminin seçilmesi partinin kendisinden beklenen işlevleri yerine getirmesini önler.

IV. Demek oluyor ki, çok partili bir toplumda partilerin kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilmeleri için, herşeyden önce, parti yönetiminin parti üyelerini temsil ediyor olması gerekir. Çünkü ancak bu takdirde partiler arasında sürdürülen savaşım sınıf ve tabakalar arası çıkar çatışması savaşımı ile çakışmış ve böylece toplumsal ilerleme sağlıklı bir yolda gelişmiş olur.

Ancak ne var ki, kapitalizm gelişip sermaye az sayıda ellerde toplanınca, kapitalist sınıfın çıkarlarını temsil eden bir partide -ki ANAP böyle bir partidir- parti yönetimi ile parti üyeleri arasında böyle bir uyum sağlanması olanaksızlaşır. Daha doğrusu böyle bir uyum artık parti içi kongrelerde yapılacak serbest seçimlerle sağlanamaz. Çünkü bu tür partilerin üyelerinin büyük çoğunluğunu çıkarlarını temsil ettikleri sınıfın mensubu olmayan kimseler oluşturur. Örnek olarak ANAP'ı ele alalım: Bilindiği gibi bu parti yerli ve yabancı büyük tekelci sermayenin çıkarlarını korumak ve kollamak için kurulmuştur. Ama biliyoruz ki, bu sınıfın mensupları parti işleriyle pek uğraşmazlar. Zaten sayıları da çok değildir. Kaldı ki bir kısmı da yabancıdır. Oysa ülkemizde partilerin seçimlere girebilmeleri için en az 35 ilde ve seçimi kazanabilmeleri için de tüm il ve ilçelerde örgüt kurmak zorunluğu vardır. Bundan ötürü ANAP'ın üyeleri, çok büyük çoğunlukla, büyük sermaye sahipleri, daha doğrusu çıkarlarını korumak için kurulmuş olduğu yerli ve yabancı tekelci sermaye sınıfı dışındaki kimselerden oluşmuştur. Yani ANAP'ın üye tabanı ile partinin temsil ettiği çıkarlar ve dolayısıyla savunduğu fikirler (ideolojisi) arasında yukarda sözünü ettiğimiz uyum ya da bağlantı yoktur.

Bu durumda açıktır ki, ANAP'ın savunduğu çıkarları, parti kongreleri ve bu kongrelerde serbestçe seçilen yöneticiler değil, fakat asıl Turgut Özal ve onun yakın çalışma ve danışma arkadaşları temsil ederler. Demek oluyor ki, ANAP'ın asıl sahipleri partinin üyeleri değil, tekelci kapitalist sınıf ve onların belirleyecekleri bir yönetici kadrodur. Turgut Özal bu sınıfın güvenini sürdürdüğü sürece ANAP'ın başında kalır ve partinin diğer yöneticilerini tek başına belirleyebilir. Nitekim ANAP'ın büyük kongresinden sonra Turgut Özal parti yönetimine seçimi kazanmış olanları değil kendi istediklerini getirmiş ve buna kimse de karşı çıkmamıştır. Buna şaşmamak da gerekir. Çünkü karşı çıkabilecek durumda olan üyeler de, ANAP'ın asıl sahiplerinin parti dışındaki büyük sermaye sahipleri olduğunun farkındadırlar.

V. Demek oluyor ki, ANAP'ı diğerleri gibi bir parti olarak görmemek gerekir. O, büyük sermayenin elinde tam ruhsuz bir iktidar aracıdır. Bu gerçek tüm halka değil sadece ANAP'lılara anlatılabildiği zaman bu parti çöküp gidecektir. ■

SENDİKAL MUHALEFET ÖRGÜTLENMELİ

Mesele Türk-İş'te yönetim değişikliği ile sınırlı değildir. Genel Kurul'a yönelik çalışmalar sendikal hakları kazanma ve birliği sağlama görevleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Türk-İş'in 15. Genel Kurulu'na daha zaman var. Ancak Genel Kurul öncesi konfederasyona bağlı sendikaların ve bu sendikalara bağlı işyerlerinin delege ve temsilci seçimleri önümüzdeki aylarda hız kazanacak. Bu koşullarda, Türk-İş içerisinde özellikle DİSK'ten gelmiş ve Türk-İş'te önceden mevcut ileri sendikal kadroların sınıf sendikacılığı mücadelesini sonuç alıcı biçimde örgütlemesi ve bu doğrultuda ortak bir çalışmayı hayata geçirmesi gereği kendini iyice hissettiriyor.

Mesele Türk-İş'te yönetim değişikliği ile sınırlı değildir. Türk-İş'te yönetim değişikliğini sağlamak, sınıf sendikacılığı ilkelerini egemen kılmak işçi sınıfının **sınıf olarak** güçlenmesi mücadelesinin bir parçası olarak görülmelidir. Bu mücadele, sendikal planda bugün iki temel görevin altını çiziyor: Sendikal haklar için mücadele ve sendikal birliğin sağlanması. Bu koşullarda önümüzdeki Genel Kurul'a yönelik çalışmalar sendikal hakları -ve bundan ayrılmaz biçimde demokrasiyi- kazanma, sendikal birliği sağlama mücadelesinin görevleri çerçevesinde ele alınmak ve değerlendirilmek durumunda.

Türk-İş üst yönetimlerinin 12 Eylül'e bakışı herkesçe biliniyor. Rejimin sendikal hareketi sindirmek girişimlerine ortak olan Türk-İş yönetimi, kendi tabanından, işçi kitlelerinden ve nihayet uluslararası sendikal kuruluşlardan gördüğü yoğun tepki ve yaşadığı hızla tecrit olma süreci neticesinde özellikle 1984 sonrasında tutum değişikliği göstermeye başladı. Ne ki bu değişimin özde değil, biçimde olduğu, yılların kayıkçı dövüşünün "diyalog" adı altında eylemsizlikle tekrarlandığı ve Şevket Yılmaz'ın işçi haklarına yönelik her saldırıda "tulumlarımızı giyer, 67 ilde siyaset yaparız" türküsünü söylemeye devam ettiği biliniyor. Ama mevcut yasalara rağmen artan grevlerin, işçi direniş ya da eylemlerinin Türk-İş üst yönetimini gönülsüz de olsa eylem programları yapmaya açıkhava toplantıları ve mitingler düzenlemeye kısaca harekete girmeye zorladığı açık. Ne ki muhalefet, eylemlerin sonuç alıcı olabilmesini ve daha ileri eylemlere gidilebilmesini sağlayacak örgütlülükte değil henüz.

Sonuç olarak, rejimin ileri sendikal hareketi sarı sendikacılığın kireçlenmiş yapısı içerisine hapsedip, boğmak planları tutmadı. Ama işçi sınıfımızın, karşısına hem burjuvazi, hem de sarı sendikacılığın diktiği engelleri aşabilmek için sahip bulunduğu büyük potansiyel de fiili güce tam olarak dönüştürülebilmiş değil. Örneğin yasalara ve yasaklara rağmen grev ve greve çıkan işçi sayısı sürekli artıyor ama grevler gerçek anlamda işçi lehine ve istenen sonuçları henüz getirmiyor. Eylemlerin, direnişlerin de kalıcı kazanımlara henüz ulaşamadığı görülüyor.

Bütün bunlar demokratik sendikal hareketin bir **program** etrafında ve gerek burjuvazinin, gerekse sarı sendikacılığın çizdiği sınır ve kısıtlamaları aşacak bir **örgütlülük** içerisinde işçi kitlelerini seferber etmesi gereğine işaret ediyor. Daha fazla zaman kaybetmeden en geniş katılım ve tartışmayla oluşturulacak **demokratik sendikal program** sendikal hak ve özgürlüklerden yana herkesi kucaklamalı. Böyle bir programın oluşturulmasında asgari müşterekler, demokrasinin kazanılması ile sendikal özgürlük arasındaki bağı gözeten bir mücadele anlayışı, sendikal hak ve özgürlüklerin uluslararası genel kabul gören ilke ve normlar çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedef olabilir.

Demokratik sendikal programın hayata geçirilmesi ise en başta ileri sendikal güçlerin işyerlerinden işkollarına ve bir bütün olarak sendikal harekete uzanan ortak çalışmalarıyla mümkün. Bu çalışmanın örgütlenmesi biçimi olarak işyerinin, mevcut sendikanın, işkolunun vb. özelliklerine göre kuşkusuz çeşitlilik kazanabilir. Ama her yerde aynı özü taşıyacaktır.

Yok edilen sendikal hak ve özgürlüklerin kazanılması ve geliştirilmesi mücadelesinin başarısı, sendikal birlik yolunda atılacak adımlarla kopmaz bir bağ içerisinde bulunuyor. Sendikal mücadelenin başarısı için güçlü ve büyük bir örgütlenme gerekiyor. Ama mesele hep bildiğimiz gibi yalnızca azami sayıda üyeyi biraraya getirmek değil, aynı zamanda işçi sınıfının devrimci ilkelerinin bu büyük ve geniş sendikal örgütlenme içinde hakim, öncü ve belirleyici kılınmasında. Yani, "sınıf ve kitle sendikacılığı" dediğimiz sınıfsal temelde sendikal çalışma ilke ve esaslarının hayata geçirilmesinde.

12 Eylül'den sonra, DİSK'in yasaklanmasının ardından demokratik sendikal birikimin yoluna nasıl devam edeceği, sendikal birliğin Türk-İş içinde mi, dışında mı sağlanacağı yoğun biçimde tartışılageldi. Bu süreçte sendikal birliği sağlamak ve demokratik sendikal hareketin birikimini yarına aktarmak amaçlarını bugünkü koşullarda Türk-İş'te bütünleştirmeyi öngören temel bir eğilim şekillendi. Bu eğilim 12 Eylül'le yaratılan fiili durumu onaylamak, hele işçi hareketi bütünlüğünün bir parçası olarak ortaya çıkmış ve sınıfsal bir niteliğe dönüşmüş DİSK'i reddetmek hiç değildir. 12 Eylül rejimi, bu alandaki baskıları ve dayatmasıyla sendikal hareketin birliğini değil, sınıf sendikacılığını eritmeyi öngörmüştür. Oysa gelişmeler demokratik sendikal hareketin bu fiili dayatmayı geri tepen bir silaha çevirebileceğine işaret ediyor.

Sınıf sendikacılığı ilkeleri temelinde her işkolunda tek bir sendika ve ülke düzeyinde tek bir konfederasyon içinde birliğin sağlanması hedefinin gerçekleştirilmesi mücadelesi, Türk-İş içinde sınırlı da değildir. Türk-İş içindeki ve dışındaki sendikalardaki gelişmeler bu hedef ışığında ele alınmalıdır. Yine Türk-İş içerisinde sendikal birlik yolunda atılacak adımlar **sendika içi demokrasinin** işletilmesi ile sıkı sıkıya bağlıdır. Öte yandan sendikal birlik mücadelesi sendika özgürlüğü için verilen mücadeleyle de ayrılmaz bağlar içerisindedir ve bu aynı zamanda DİSK'e sahip çıkmaktır. Özetlersek, sorun 12 Eylül öncesinde DİSK'te ifadesini bulmuş sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerini, Türk-İş'te mevcut aynı nitelikteki güçlerle ortak ve daha gelişkin bir mücadele zemininde egemen kılmak ve bu ilkeler temelinde sendikal birliği sağlamaktır.

Bütün bunların ışığında baktığımızda, önümüzdeki Türk-İş Genel Kurulu'na kadarki sürede demokratik sendikal muhalefetin ortak hareketi yönünde somut adımlar gerçekleştirilmelidir. Dar görüşlü yönetim hesaplarına, "hele bir yönetime gelelim" yollu eylemsizliğe, grup çıkarlarına, kısa vadeli günübirlik değerlendirmelere düşmeden başta sosyalistler, devrimci-demokratlar ve sosyal demokratlar olmak üzere tüm demokratik sendikal güçlerin programlı ve örgütlü ortak hareketinin sağlanması, kuşkusuz Genel Kurul'da da yansımasını bulacaktır. Türk-İş'te ve genel olarak sendikal harekette nicelik ve **nitelik** olarak etkisini gösterecek, özgürlük ve demokrasi mücadelesini ivmelendirecektir. ■

▼Tersane işçileri toplu viziteye çıktı. Mevcut yasalara rağmen artan işçi direnişleri ya da eylemleri, Türk-İş yönetimini harekete geçmeye zorluyor.

UNUTULMAYACAKSINIZ BAY GÜLTEKİN

Şöyle bir ekonomi düşünebiliyor musunuz? Özel ve kamuya ait önemli işletmeler yabancı sermayeye satılmış; eski patronlar kendi şirketlerinde memur olmuşlar. Devlet de, bu işletmelerden pay alıp durumunu idare ediyor.

Haziran 1979'da, TÜSİAD'ın gazetelere verdiği ilanlarda, "yıllık zararı 50 milyar lirayı bulan KİT'lerin kapsamını genişletmek değil, aksine daraltmak, ülke ekonomisinin sırtındaki bu yükü hafifletecektir" deniliyordu.

KİT'lerin satılması tartışması, o günlerde başladı. Bu kuruluşları özel sektörün alamayacağı, daha o zaman belliydi. Dönemin İstanbul Ticaret Odası Başkanı Nuh Kuşculu bu konuda, "Özel sektör kendisi zor ayakta duruyor. KİT'leri alamaz," diyordu. (*Cumhuriyet*, 10/2/1982)

Geçen aylarda, KİT'leri kimin alacağı ortaya çıktı. Yerli değil, yabancı özel sermaye. Yerli özel kuruluşları da birer, ikişer satın almaya başlayan yabancı sermaye, yalnız ülke ekonomisinin sırtındaki yükleri değil, yerli özel sermayeyi de hafifletmeye başlamıştı.

Yerli özel işletmeler, neden yabancılara satılıyorlar? Finansman güçlükleri yüzünden mi? Yerli işletmeler, yabancılarla ortaklık kurarak AET'ye mi hazırlanıyorlar?

Özel sektörün kimi büyükleri, yerli şirketlerin yabancıların eline geçmesine iyi gözle bakmıyor. Örneğin İstanbul Sanayi Odası Meclis Başkanı İbrahim Bodur, oda dergisinde yayımlanan yazısında, "1950'li yıllarda başlatılan sanayileşme hamlesiyle, gelmiş geçmiş bütün hükümetlerin katkılarıyla ve nihayet genç kuşak sanayicilerimizin bir ömür harcayarak kurdukları verimli işletmeleri, milli karakterli sanayileri, stratejik iş kollarını, giderek basını, dolayısıyla fikir hürriyetimizi, pazarlık gücümüzün en zayıf olduğu bir ortamda yok pahasına satmanın alemi var mı? Kimin malı kime satılıyor?" diye soruyor.

Yine Bodur, sahibi olduğu Çanakkale Seramik Fabrikaları'nın toplu iş sözleşmesi töreninde, "Uygulanan ekonomik politikalar sonucu, yabancı sermayenin, milli karakterli, verimli ve memleket kaynaklarına dayanarak kurduğumuz sanayi kuruluşlarına belli bir program içinde sahip olmaya çalıştığını üzülerek müşahede etmekteyiz. Ancak ne sanayiciler olarak bizlerin ne de Türk işçisinin bu kuruluşlarımızı Hans'lara, Con'lara teslim etmeyeceklerine yürekten inanmaktayız."

"Ben yiyemiyorum..."

Kanımızca, Bodur'un tavrı biraz nostaljik. Satılan kuruluşları, sanayicilerin ve işçilerin Hans, Con ya da başka adlı yeni yabancı sahiplerine teslim etmemeleri, olanaksız. Tersini savunmak, düzene karşı çıkmak ve yurttaşları anarşiye kışkırtmak olur. Bir kuruluş satıldıktan sonra, anahtarlarını istersen teslim etme. Önemli olan, (Bodur'un da belirttiği gibi) uygulanan politikaların, işletmeleri satılma noktasına getirmiş olması.

İşlerin bu duruma geleceği, çok önceden belliydi. Cheryl Payer'in **Borç Tuzağı** kitabında (Yalçın Yayınları, 1981, s.52-53), IMF politikalarının uygulandığı ülkelerde hangi gelişmelerin ortaya çıkabileceği, şöyle anlatılıyor: "IMF tarafından yaratılan ekonomik bunalım sonunda yerli üreticiler iflas edebilir, çalışmalarını tatil edebilir ya da çalışanlarını işten çıkartabilirler. Bu üreticilerin işleri, yabancılar tarafından devralınmaya hazırdır. Ama, ana firmaları tarafından desteklendikleri için bankaların verdiği sınırlı tutardaki kredileri almakta daha başarılı olan yabancı firmalar, yerli firmaları, dışardan para getirmeye dahi gerek duymadan, yerli bankacılık sisteminden borç alarak satın alabilirler. Yabancı firmalar dışardan para getirseler bile, bu tür satışlar ülkede yeni kaynak yaratmazlar ve ülke içindeki kaynakların mülkiyetinin yabancılara geçmesine neden olurlar... en büyük zararı işlerini yabancılara satmak zorunda kalan yerli üreticiler görmezler. Bu kimselere genellikle eski işletmelerinin yönetiminde görev ve yüklü birer maaş verilir."

Yerli işletmelerin yabancılaşmasını, ünlü işverenlerden Halit Narin, "Ben yiyemiyorum, al sen ye..." politikası olarak nitelendirmektedir ki bu yaklaşım, kanımızca olayın özünü açıklamak açısından çok doğrudur. Çünkü yerli sanayimiz, sayın Bodur'un belirttiği gibi pek öyle verimli değildir. Tersine, dünya ölçeklerine göre çok yüksek maliyetli, dostlar alışverişte görsün türünden bir sanayidir. Bir liralık malı iki liraya mal edip dört liraya satan bu sanayi, ülke kaynaklarını, tüketicinin alım gücünü, "yer". Bu yüzden dışa açılamadı. Finansman güçlüğü içine düştü. Mallarını satamadı. Şimdi yabancı sermaye gelip "yiyecek". Yeni yatırım yapmadan; işletmelerde verimliliği artırmadan. Çünkü ilkel yöntemlerle "yemek" daha tatlı.

Ve Bay Gültekin...

Türk ekonomisinin girdiği yabancılaşma furyasında siz, özel bir rol oynadınız, Bay Gültekin. Sizin önayak olduğunuz Boğaziçi Hava Taşımacılığı'nın ve USAŞ'ın özelleştirilmeleri, (daha doğrusu "yabancılaştırılmaları") basında uzun süre tartışıldı. Bu kuruluşların çok ucuza satıldığı ileri sürüldü. Ortalığa yolsuzluk kokuları yayıldı.

Siz, yolsuzluk yapmayacağınızı ileri sürüyorsunuz. Toplu konut fonundan ayrıldıktan sonra, Sümerbank yönetim kurulu başkanlığını bile millet yararına, bedava yapıyormuşsunuz. Milliyet gazetesinde sizinle yapılan bir söyleşide, USAŞ'ı neden sattığınızı, "Uçaklarda yaprak sarma ikram edilmez" gibi bir gerekçeyle açıklamışsınız.

Bu konuda sizinle uyuşmuyoruz, Bay Gültekin. Pek çok havayolu, kendi ulusal yemeklerini, ne denli karmaşık olurlarsa olsunlar, uçuşlarında sunmak çabası içindeler. Aynı söyleşide, büyük şirketlere günlüğü 2600 dolara danışmanlık yaptığınızı da açıklamışsınız. Bu şirketlere yaprak sarma konusunda, üstelik yanlış fikirler verdiğinizi sanmıyoruz. Hatta, bu şirketlerin, sizin yaprak sarma konusundaki fikirlerinize hiç ilgi duymadıkları kanısındayız. Ankara'da Toplu Konut Fonu başkanı ve Sümerbank'ın (bedava) yönetim kurulu üyesi olarak, sizin 2600 dolarlık günlük danışmanlık ücretinizi hak etmenize katkıda bulunacak başka bilgi ve deneyimler kazanmış olduğunuza inanıyoruz.

KİT'leri ucuz pahalı satarken oluşturduğunuz bir model, ilgimizi çekti. Yapılan satış anlaşmalarıyla devlet, sattığı KİT'lerin gelirine belli bir süre için ortak oluyor. Bugüne dek kimi hükümetlerin yabancı sermayeyi kayırdığı, ülkenin sömürülmesine neden olduğu yolunda pek çok tartışma yapıldı. Sizin oluşturduğunuz modelde devlet, ülkenin kaynaklarını yabancılara devrediyor ve bundan küçük bir pay almakla yetiniyor. Bilmiyoruz, başka ülkelerde örnekleri var mı. Biz, ilk kez duyuyoruz. Bu modeli Türkiye'ye siz getirdiniz.

Şöyle bir ekonomi düşünebiliyor musunuz? Özel ve kamuya ait tüm önemli işletmeler, yabancı sermayeye satılmış. Eski patronlar, kendi şirketlerinde memur olmuşlar. Devlet de, yabancılara sattığı işletmelerden pay alıp, durumunu idare ediyor.

Ekonominin bu duruma gelebileceğini, daha önce düşünemezdik. Düşündürdünüz. **Milliyet** gazetesinde yayımlanan söyleşide "Unutulmak istediğinizi" söylemişsiniz. Unutulmayacaksınız, Bay Gültekin. ■

BU NASIL ÖZELLEŞTİRME?

Özelleştirme adı altında, yabancı kuruluşlar Türk kuruluşlarını çok ucuza kapatıyorlar.

Son birkaç yıldır kamu kesiminin finansman açığı giderek büyümektedir. Bu büyümedeki başlıca etken, yayınlanan göstermelik duyurulara karşılık, sorumsuzca yapılan harcamalardır.

Ülkemizde ekonomik haberler, veriler, davranışlar, siyasal otoritenin tutumu giderek çarpıcı hale gelmektedir. Geçtiğimiz günlerde basında yer alan haberlere göre özelleştirme işi yeniden hızlanmıştır.

Özelleştirme işinin hızlanmasındaki tek neden kamunun finansman açığını kapatmak değildir. Özelleştirmelerde ileride ekonomi tarihçilerinin ele alacağı çok özel konular vardır.

Özelleştirme kamu kesimine finansman olanağı sağlama amacına yönelik olarak kamu kuruluşlarına ait işletmelerin satılmasıdır. Hatırlanacağı üzere bu konuda yapılan çalışmalar başlamadan önce, özelleştirmenin küçük tasarruf sahiplerine pay devri şeklinde olacağı açıklanmıştır. Ancak bugüne kadar yapılan özelleştirmelerde küçük tasarruf sahiplerinin paydaş olması olanağı sağlanmadığı gibi, özelleştirmelerde Türk asıllılardan daha çok yabancıların etkili olduğu gözlenmektedir.

Boğaziçi Hava Taşımacılığı şirketi, kârlı olarak çalışırken, çalışanları şirketi 2 milyar liraya almaya hazırken, genel müdürünün dahi haberi olmadan, 1,5 milyara satılıvermiştir.

Öncelikle belli bir program çerçevesinde özelleştirilmesi düşünülen kuruluşlar yabancı denetim şirketleri aracılığı ile gözden geçirilmişler ve yine yapılan resmi açıklamalara göre özelleştirme konusu olan kuruluşların gerçek piyasa değerleri saptanmıştır.

28.5.1986 gün ve 3291 sayılı yasanın 13. maddesi hükmü gereği olarak kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesine Bakanlar Kurulunca, müessese, bağlı ortaklık, işletme ve işletme birimlerinin özelleştirilmesine ise Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kurulunca karar verilmektedir. Ayrıca aynı yasal düzenleme gereği olarak Kamu Ortaklığı Kurulu bu kuruluşlara ait iştiraklerindeki kamu paylarının satışı ve devri konusunda da yetkili bulunmaktadır.

Basından edinilen bilgilere göre 50 milyon dolar değer biçilen Boğaziçi Hava Yolları, aniden 1.5 milyar liraya satılıvermiştir. Basında bu satış işlemi "Satış mı, bağış mı" diye okurlara duyurulmuştur. Bankada mevcut cari hesabı 6 milyon dolar, yedek parça stoku 4 milyar dolar olan bir şirketin, 1.5 milyar Türk Lirası'na özelleştirilmesi gerçekten bağıştan öteye yağmalama niteliğinde bir davranıştır.

Önce yasa maddeleri hazırlanmış ve TBMM'den geçirilmiş, sonra bu yasa maddelerinin şemsiyesi altında kamu malları yağmalanmaya başlanmıştır. Boğaziçi Hava Taşımacılığı şirketini "Özelleştirme" operasyonuna katılanlar arasında bir de yabancı kuruluş vardır.

Boğaziçi Hava Taşımacılığı şirketi kârlı olarak çalışırken, genel müdürünün dahi haberi olmadan el değiştirivermiştir. Şirket çalışanları şirketi iki milyar liraya almaya hazırken, yapılan "Özelleştirme" operasyonu konusunda kimsenin neden arama hakkı yoktur.

Türkiye'de özelleştirme düşüncesi zaman zaman ortaya atılmış ancak bu düşüncelere pek itibar edilmemiştir. Çünkü Türkiye'de faaliyette bulunan Kamu İktisadi Teşebbüslerinin fonksiyonel görevlerinden birisi de kamu kolaylıklarını özel sektöre aktarmaktır.

Özelleştirmeye giderken, konunun, genel kabul görmüş ilkelerine uymak gerekmektedir. Çünkü gerek İngiltere'de ve gerekse Fransa ile Almanya'da bu ilkelerden hareket edilmiştir.

Öncelikle özelleştirme bir amaca yönelik olarak yapılmalıdır. Amaçlar ülkelere göre değişebilir. Genel olarak kamu kuruluşlarının ulusal ekonomi için zararlı sonuçlar vermesi, başka bir anlatımla, devlet bütçesine katkı sağlanması yerine, devlet bütçesinden pay alır hale gelmesi özelleştirmenin nedenidir.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ekonomiye yön vermek için, öncülük etme amacına yönelik olarak kurulur. Fonksiyonel görevini tamamlayan kamu iktisadi kuruluşlarının da özelleştirilmesi düşünülebilir.

İşletmecilik açısından bazı kamu iktisadi kuruluşlarında siyasal ağırlıklı yönetimlerin başarılı olmadığı, çok kısa bir dönem içerisinde kârlı kuruluşları zararlı hale getirdiği ve bu kuruluşları oy deposu haline getirebilmek için kadrolaşmaya gidildiği gözlenmiştir.

Türkiye'de kamu iktisadi kuruluşlarının bir bölümü ekonomiye öncülük etmesi amacıyla kurulmuş bu kuruluşların bazıları kendilerine verilen görevi fazlası ile yerine getirmişler ve getirmektedirler. Türkiye ekonomisi için sembol haline dönüşen bu kuruluşlar zaman zaman siyasal iktidarlarca çeşitli amaçlara yönelik olarak kullanılmışlardır. Ancak, söz konusu kuruluşlar, kötü yönetimlere rağmen ayakta kalmayı başarmışlardır.

Özelleştirme sırasında, özelleştirmeye tabi tutulan işletmenin devri bir bakkal dükkanının el değiştirmesi gibi olamaz. Türkiye'de kamu iktisadi teşebbüslerinin ederini hesaplamak çok zordur. Çünkü yıllar boyunca üst kademe yönetiminin devamlı değişikliğe uğraması nedeniyle, görevde bulunan yöneticiler aracılığı ile işletmeyi tam ve gerçek anlamda kavrayabilmek çok zordur. İngiltere, Fransa ve Almanya gibi ülkelerde kamu iktisadi teşebbüsleri yöneticiliği bir kariyer olduğundan ve bu görevde bulunanların çoğunluğunun tüm hizmeti bulunduğu kuruluşta geçtiğinden işletmelerin gerçek durumunu kavrayabilmek daha kolaydır.

Türkiye'de özelleştirme kararı iyi bir alt çalışmaya dayandırılmadan yapılmaya çalışılmaktadır. Bugün ülkemizde özelleştirmeye tabi tutulmaya başlayan kuruluşların bilançoları ile gerçek varlıkları arasında büyük farklılıklar vardır.

Örneğin, USAŞ'ın satışında 30 Haziran tarihli ara bilançosu değerlendirmeye esas alındığı için 10 milyar liralık ödenmiş sermaye 2 milyar lira olarak gösterilmiştir.

Bu tür devir ve satış işlemlerinden kârlı çıkan firmalar Türk firmaları değildir. Çünkü ülkemizde özelleştirme işlemleri daha çok kamu iktisadi kuruluşları ile yabancı ortaklı kuruluşlar arasında olmaya başlamıştır.

Türkiye'de altı tür özelleştirme işleminden bahsedilebilir. Bunlar sırası ile:

- ▶Hisse senetlerinin satışı suretiyle özelleştirme,
- ▶Varlıkların satışı ile özelleştirme,
- ▶Kiralama,
- ▶İşletme hakkı verilmesi,
- ▶İşletmenin devri,
- ▶İşletmenin tasfiyesi'dir.

Özelleştirme yasası olarak tanımlanan yasada yer alan düzenlemelerden anlaşılacağı üzere özelleştirme biçimlerinin yukarıda belirtilenlerden birisine uyması gerekecektir.

Özelleştirme biçimini kim belirleyecektir? Bu belirleme için gerçekten olayları tüm boyutları ile değerlendirebilecek bir kurum veya kuruluş veyahut bir komisyon mevcut mudur?

Gerçekte bu soruların yanıtını verme olanağı yok gibidir. Çünkü Türkiye'de özelleştirme bazı kişilerin iradesi doğrultusunda gerçekleştirilmektedir. Bu tür özelleştirmelerin kaçınılmaz sonucu olarak da yapılan hatalar çok kısa sürede basına yansımaktadır.

Özelleştirme aşamasında Boğaziçi Hava Taşımacılığı ve Uçak Sanayi A.Ş'nin (USAŞ) devri geride bir çok karanlık noktayı bırakarak adeta yabancılaştırılmıştır. Oysa özelleştirmenin kural olarak amacı bu değildir.

"Özelleştirme" adı altında milli kuruluşların teker teker el değiştirmesi gerçekten üzerinde durulması ve tartışılması gereken bir konudur. Türkiye ekonomisi büyük bir çabuklukla, yabancı isimlerin denetimi altına girmekte, yabancı kuruluşlar çok ucuz olarak Türk kuruluşlarını adeta kapatmaktadırlar ve bunun adı da "Özelleştirme" olmaktadır.

Özelleştirme kısa dönemde kamu finansman açığını kapatacak girdiyi sağlıyabilmektedir. Böylece harçlığı biten işsizin yorganını satması gibi bir davranış, kamu mallarının elden çıkarılmasında uygulanır hale gelmiştir.

Atatürk Havalimanı'nın dahi yabancı kuruluşlara devri, süre ile sınırlı olsa bile kanımızca büyük bir yanılgıdır. Böyle bir davranışın mutlak suretle irdelenmesi gerekir.

Teletaş gibi önce büyük bir tanıtım kampanyası ile halka, küçük tasarruf sahiplerine devri düşünülen bir kuruluşun, hisse senetleri bugün devir fiyatının altında satılmakta ve satın alınabilmektedir. Buna karşılık Boğaziçi Hava Taşımacılığı işinin özelleştirilmesinde, halka açılma yoktur. Çünkü söz konusu şirket ederinin çok altında özelleştirilivermiştir. Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi halkın malını satışa çıkartmasına rağmen bir türlü açıklık politikasını benimseyememiştir. Başka bir anlatımla Toplu Konut ve Kamu ortaklığı İdaresi tüm değerlendirmeleri ve işlemleri halktan gizli olarak yapmaktadır.

Son zamanlarda özelleştirme çalışmaları sırasında değerlendirme konusunda yabancı denetim kuruluşları yanında, Türk kuruluşlarına da görev verilmiştir. Ancak bu kuruluşların tümü özel niteliktedir. Örneğin Uluslararası Banka, Sümerbank'ın özelleştirilme çalışmasında görevlendirilmiştir. Sümerbank bankacılık ve dokuma sanayii dalında faaliyet gösteren ve yatırımları ile ülke ekonomisinde önemli yeri olan bir kuruluştur. Bu kuruluşun başka bir bankanın değerlendirilmesine terkedilmesi hem manidar hem de yasal açıdan üzerinde durulması gereken bir konudur.

Türkiye'de uygulanan özelleştirme ile İngiltere, Fransa gibi ülkelerde uygulanan özelleştirme arasında büyük farklar vardır. Örneğin İngiltere'de en büyük özelleştirme olan devlet evlerinin oturanlara satışı ile ülkemizdeki özelleştirme arasında gerek uygulanış gerekse fiyat tesbiti yönünden büyük farklılık hemen göze çarpabilmektedir. Çünkü ülkemizde düşük gelirlilere yönelik kamu malı devri suretiyle özelleştirme amacı yoktur ve böyle bir özelleştirme de yetkililerce düşünülmemektedir.

Ülkenin gelir getirici kuruluşları ile milli varlıklarının özelleştirme sözcüğü ile yabancı kuruluşlara satışı, gerçek bir özelleştirme sayılamaz. Özelleştirmeden bahsedebilmek için devir işleminin ülke halkına yapılması gerekir. Oysa borçlanma kapıları kapanan ve yetersizlik içine düşen yönetim, kamu mallarını yabancılara satabilmek için özelleştirme adı altında milli varlıkların yabancılara geçmesine neden olmaktadır.

Petkim'in, Afyon, Ankara, Balıkesir, Pınarhisar, Söke, Bolu çimento fabrikalarının, Sümerbank'ın, Boğaziçi Hava Taşımacılığı'nın, Turban Turizm A.Ş'nin özelleştirilme düşüncesi ileride ekonomi tarihini yazanlarca çok farklı değerlendirilecektir.

Ülke ekonomisine yabancı sermayenin egemen olması olgusunu yaşayan ülkelerde ortaya çıkan toplumsal sorunlar, daha çok ekonomiye hakim ülkelerin istekleri doğrultusunda, bağımsızlık kavramından fedakarlık etmek, daha başka bir anlatımla bağımsızlığın yok olması suretiyle çözümlenebilmektedir. Bu gerçeğin gözardı edilmemesi gerekir. ■

SÖZÜM SANADIR

Toplumu futbolla yönetmek

"Futbol, toplumların politikadan uzaklaştırılmasında kullanılır" diye düşünülür. Ünlü 3 F formülü akıllardadır (Fado, Fiesta, Futbol). Salazar diktatörlüğünü böyle sürdürmüş. Bu yüzden de politik entelijensiya futbola soğuk bakar, uzak durur.

Bu düşünceye politikayla uğraşanların da katıldığını düşünüyorum. Öyle ya, statları dolduran binlerce kişi, takımını sonuna kadar destekleyen kitle, deplasmana giden takımlarının peşine takılıp nice cefalara göğüs geren "vefakar taraftar", takımı kazanınca sokaklara dökülüp şenlikler yapan gençler, hangi politikacıya "ah, bunlar futbolu destekleyeceklerine beni destekleselerdi" dedirtmez.

Bu çoşkuya bir parçacık ortak çıkıp da kendini alkışlatmak için Galatasaray'ın peşine takılıp Köln'e koşan Türkiye Başbakanı Turgut Özal da böyle düşünmüş olmalı. Aklı başında herkese dudak ısırtıp "pes yanı, bu kadarı da olmaz" dedirten bu davranış Özal'ın beklediği gibi olmayıp canının sıkılmasıyla bittiyse de, futbolun önemini de ortaya koydu.

Aslında, "futbol olgusu"ndan herkesin, özellikle politikacıların öğreneceği çok şey olduğunu düşünüyorum. Bu da futbolun erdemleri olmalı.

Bir kere, "oyun herkesin gözü önünde oynanır." Öyle kapalı kapılar ardınca çalım atıp da ortalık yerde masum rolü oynamak yok. Penaltı atarken de kalecinin elini kolunu bağlayamazsın. Ne yapacaksan açıkça yapmak zorundasın. İnsaf edelim bu az erdem midir? Ne hünerin varsa ortaya koyacaksın, herkes de görecek.

Sonra, "her futbol maçı doksan dakikadır". Öyle bir gol yiyince "moralim bozuldu, bu takım adam olmaz" diyip küsmek yok. Sanki gol yememiş gibi çalışacaksın. Arkadan bir gol yersen, gene oyuna küsmek yok. Sinirlerin gerilmeyecek, kendine hâkim olacaksın. Sen de gidip gol atacaksın. Son dakikaya kadar da bu çabayı sürdüreceksin.

"Futbol, oyun sahasında oynanır". Karşındaki takım zorlu çıkınca, gidip de kenarda top çakıştırmak yok. Oyunun oynandığı sahada elinden geleni yapacaksın. Kendini büyüklemeden ama küçüklemeden de oyunu oynayacaksın. Maçtan önce kritiğini doğru yaparsan kazanma şansın artar. Kendi gücünü, zayıf noktalarını iyi bilirsen, başarı şansın artar. Bunları bilmeyip de ortalara çıkarsan sonra "top küçüktü, kale büyüktü" falan gibi şeyler söylemen gerekir ki, dinlemezler.

"Futbol koordinasyon oyunudur." Takım oyununu kuramazsan, bir iki yıldız oyuncuya güvenip ortaya çıkarsan, artık elin mahkûmdur. Onlar iyi olursa sevinmeyi, kötü oynarsa üzülmeyi göze almışsın demektir. Akıllı futbol yöneticileri buna bel bağlamaz, tribünlerdeki alkışlara oynayan bencil oyuncuları takımın dışında bırakır, takım oyununa uyan oyuncularla takımı kurarlar.

"Ben toplumu fadoyla, fiestayla, futbolla yönetirim" demek Salazar'ın işine gelmiş. Hapisanelerden, işkencelerden, toplumun örgütlenmesinin engellenmesinden, baskılardan hiç söz etmeyeceksin, sonra da dansı, müziği, futbolu suçlayacaksın.

Dans da, müzik de, futbol da halkın politikadan soyutlanmasının araçları değildir. Bunlar, çağdaş kültürün araçlarıdır ve yok sayılmalarının kimseye yararı yoktur.

Bence, tam tersine, toplumlara politikayı dansla, müzikle, futbolla anlatmak olasıdır.

Politika duygusuz, heyecansız, çoşkusuz bir uğraş değildir ki. Tersine, politika hayatın içindedir, hayatın bir parçasıdır, "dans-müzik-futbol" üçlüsü gibi duygusu vardır, çoşkusu vardır, sevinci vardır, üzüntüsü vardır.

Keşke topluma politikayı futbol gibi anlatabilsek.

Keşke, oyunun başlangıcındaki eşitliği, kim daha iyiyse onun kazanmasının doğru olduğunu, her şeyin herkesin gözünün önünde olması gerektiğini, bir takım kazanmaya giderken sahaya eli coplu kişilerin girip oyuncuları dövmeye başlamasının, öteki takım yenilirken galip ilân edilmesinin nice haksız olduğunu anlatabilsek.

Yaşananlar belki daha kolay anlatılırdı. ■

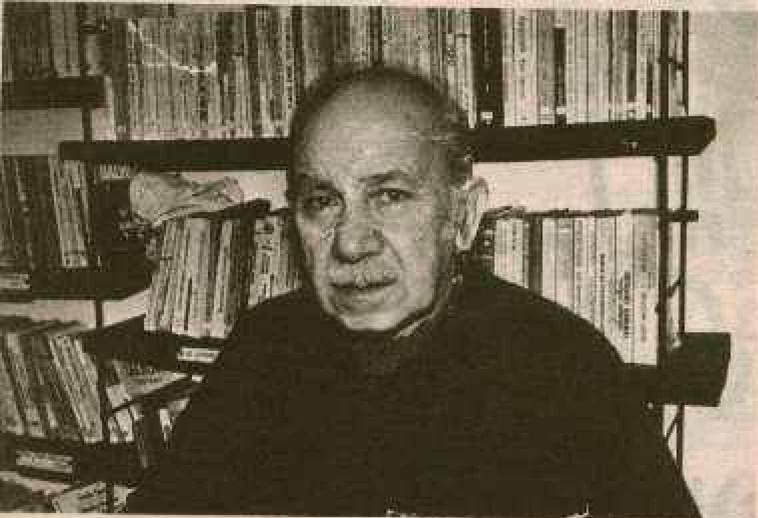

Vedat Türkali:

AYNI KAYNAKTAN GÜÇ ALAN YENİ SAYFA

Ben geçmişin tapusunun hiç kimseye, hiçbir tek örgüte verilmesinden yana değilim. Bugün yeni sayfa dediğimiz dönem herkesin ortak bir tarih bilinciyle aynı kaynaktan güç almaları dönemi demektir.

Abdülkadir Pirhasan 1919 Samsun doğumlu, Liseyi Samsun'da bitirdi. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesine girmek istiyordu. Sınav sonucunda Yüksek Öğretmen Okuluna iki kişi kabul edildi, dördüncü olan Pirhasan giremedi. Askeri öğretmenlik diye bir şey olduğunu öğrendi. Ya Samsun'a dönecekti, ya da askeri öğretmen olma yolunu tutacaktı. Bütün tutkusu edebiyat öğretmeni olmaktı. Askeri öğretmen olmak için Milli Savunma Bakanlığı adına Edebiyat Fakültesi Türkoloji Bölümüne girdi. Bitirdi. Askeri Lise'ye edebiyat öğretmeni oldu. 1951 yılında Yüzbaşı rütbesindeyken TKP tevkifatında tutuklandı, 7 yıl cezaevinde kaldı. Senaryolar, tiyatro oyunları, romanlar (**Bir Gün Tek Başına, Mavi Karanlık, Yeşilçam Dedikleri Türkiye**) yazdı. Şu anda döneklerle, itirafçılarla ilgili eserini, **Tek Kişilik Ölüm**'ü yayına hazırlıyor. İkisi de sanatçı olan iki çocuğu var: Deniz Türkali ve Barış Pirhasan. Vedat Türkali adını ilk kez 1959 yılında kullandı ve bu adla tanındı.

▲ Vedat Türkali.

▶Efendim, izlediğinizden eminim. Yakın bir zaman önce Türkiye İşçi Partisi ile Türkiye Komünist Partisi birleştiler ve Türkiye Birleşik Komünist Partisi adı altında yeni bir program oluşturdular. Bu, birlik doğrultusunda atılmış önemli bir adımdı. Daha sonra da Türkiye Sosyalist İşçi Partisi ile TBKP arasında ortak programa varma amacıyla görüşmeler başladı. Bu görüşmeler şu anda olumlu bir sonuca varamadı. Ben sizin gerek bu birleşmelerin kapsamını yeterli görüp görmediğiniz, gerekse de birleşmede dikkat edilmesi gereken ve Türkiye'nin özgünlüklerinden kaynaklanan öğelerin ne olabileceği konusunda görüşlerinizi almak istiyorum.

Halkımın yetmişine varmış yazarıyım Çağatay. Hiç bir siyasal kişisel hesabım, tutkum, hiç bir siyasal konuma karşı özlemim yok. Bugün hiç bir siyasal örgütle organik bağım da yok. Kendimi bildim bileli solun içindeyim. Yıllardan beri de, Türkiye'deki bütün sol devinimi doğru tarih çizgisi içinde, tam boyutlarıyla öğrenip saptama uğraşındayım. Olabildiğince de nesnel davranmaya çalışıyorum. Bilimsellikten sapmak yarar sağlamaz, zarar verir inancındayım. Bir romancı olarak da bu bilimsel yöntemi tarihçi kadar nesnel kullanmanın gerekli olduğunu bilir, savunurum. Vardığım noktalar üzerinde tartışalım seninle. Birleşmek öteden beri bütün solun ortak isteği. Ama nedense bu kadar çok istenmesine karşın, bu kadar çok da ayrılık oldu. Galiba bugün sağlıklı bir birleşme önce bu ayrılığın nereden kaynaklandığının doğru tanısına varmakla olasıdır. Aslında dünyada solda bir çeşitlilik, bir parçalanma-bunların bir kısmı tabii belli kaynaklardan, maksatlı kışkırtmalara dayanan ayrılıklardır- var. Ama bizdeki bunu aşıyor, aştı. Fazla uzatmadan çok ayrıntılarına girmeden, kaba taslak da bakılsa şu görülür: Türkiye'de belli bir tarihe kadar Marksistler tek bir örgüt içindedir. Bu da taa '20'lerden başlayan ve yirmibeşe kadar düşe kalka kimi yasallık çerçevesi içinde, kimi yasa dışı bazı açılımlar ve atılımlarda bulunmuş, '25'te Takrir-i Sükûn kanunu ile yeraltına geçmek zorunda bırakılmış Türkiye Komünist Partisidir. Marksist solun bu tek partililik görünümü '46'ya kadar devam eder. Bu arada tek tük, Troçkistlikle suçlanan grupçuklar, fraksiyonlar, hizipler duyulur, duyulagelmiştir. Ama bunlar bir karşı örgüt biçiminde ortaya çıkmamıştır. Parti içi en büyük devinim olarak Nâzım muhalefeti (İşçi Muhalefeti de denir buna) görülür. O da Komintern'in kesin tavrı, kararıyla durdurulmuştur. Marksist-Leninist özden ayrılmak ya da ödün vermek söz konusu değildir orda da. Örgütsel uygulamadaki ayrılıklardır... İlk kez '46'da biliyorsunuz Esat Adil Sosyalist Parti'yi kurdu ve o zaman da aman parçalanmayalım, birlikte çıkalım isteği yaygındı. Buna karşın galiba o gün de olamazdı bu. Esat Adil'in Sosyalist Partisi ile Şefik Hüsnü'nün kurduğu Türkiye Sosyalist Emekçi Köylü Partisi arasında pek de fark yok, birleşmelidirler deniyordu ama Amerikan yardımı söz konusu olunca Esat Adil, düzenin partileri doğrultusunda Amerikan yardımını destekleyiverdi. Birleşmenin olamayacağının açık kanıtıydı bu. Sonra biliyorsunuz '46'da partiler kapatıldı,' 51 tutuklaması oldu. Bu tutuklamada TKP büyük bir darbe yedi. Ve '60'ta, 27 Mayıs'tan sonra yeni bir demokratik dönem başladı. Yalnız, Türkiye hiçbir zaman işçi sınıfının kendi siyasal örgütünü korkusuzca kurup geliştirdiği bir demokratik ortama kavuşamadı. Biz buna tekelci demokrasi diyoruz. 2.Dünya Savaşı bitince demokrasi cephesinde yer alabilmek için çoğulcu bir sisteme gerek duyuluyordu, daha başka etkenler de bir araya geldi ve biz çoğulculuğa geçtik. Ama bu çoğulculuk hiçbir zaman demokratik bir çoğulculuk biçimine dönmedi. Ve bu oyun oynanageldi. Devletin resmi görüşünün izni ölçüsünde bir demokrasiydi bu. Ne sağcı ne solcuyduk ve iki ucun aşırılıklarına bu demokrasi kapalıydı! Mantığı da şuydu: "Onlar demokrasinin düşmanıdır, bunlara demokratik haklar tanınmaz." (Bugün kimilerinin 163. maddeye karşı tutumları da tek yanlı olarak bu Kemalist mantığa dayanıyor demek!..) Kemalist devinim antiklerikal bir atılımla çıkmıştı ortaya. Hakkıydı, yerindeydi herhalde bu. Hilafet kaldırılmıştı, fetva kurumu kaldırılmıştı, tekkeler kapatıldı, şeriata karşı anayasal bir takım hükümler, medeni kanun vb. konuldu. Bunlar ileri, reformcu hareketlerdi. Feodal yapıdan kapitalist burjuva düzenine geçmek için yasal atılımlardı bunlar. Tarihsel bir gecikme içinde ve bu doğrultuda gelişme çabasındaki sosyo-ekonomik yapı demokratik hakları da bir sürü baskılarla alabildiğine daralttığı bir kanal içerisine sokmuştu. Bizim bu demokrasimiz de bu ekonomik, sosyal yapının daha iyi gelişmesinin en uygun biçimi oluyordu, İşçi sınıfının siyasal örgütlerine hak tanınmadı. Ama sosyal gereksinimlerle bütün dünyada çok geçerli olan ve doğal olan düşüncelerin Türkiye'ye ağır ağır girip yerini almasına da engel olunamadı. TKP yasaktı, komünizm yasaktı. Komünizm sözcüğü devletin resmi tanımına göre bir baskı aracı olarak kul-

lanılıyordu. Özellikle 27 Mayıs devrimiyle ortaya çıkan kuşaklar bu ileri ideolojiyi öğrenmek için dört bir yana saldırdılar. Şimdi burada biraz durmak gerekir. 141-142.maddeler çok kurnazca düşünülmüş maddelerdir. Bu maddeler yıllarca yalnız bugünü yasaklamadı, dünü de yasakladı. Ve böylece, sonuçta bugün burjuvazi kendi geçmişiyle ilgili bütün tarih deneyimini, bütün dünyanın geçirdiği deneyimi çok iyi bildiği halde Türkiye İşçi Sınıfı için kendi geçmişi tam bir karanlık içindedir. Kuşaklar ortaya çıktığı zaman her şeyi yeniden keşfetmek gibi bir durumla karşılaşırlar, kendinde birikimi yoktur, kurumlaşma yoktur. Deneyim, zaten, kurumla başka kuşaklara geçirilir. Ve sürekli geçmişinden, tarihinden habersiz, aynı yanlışları yineleyen, bir çeşit körebe oynayan, iyi niyetlilerin bile kolayca bir yere varamıyacağı insanlar ülkesidir Türkiye. Bu bir. İkincisi, öyle bir korkulu ortam yarattı ki, çoğu aydınların düşünce yeteneğini yamru yumru etti. Adam devletin en üst katlarına çıkar, gene de ödü patlar "komünist" diyecekler diye. Rektörü, profesörü, bakanı, generali bile... Hele sola özenenlerin... Dünyanın en korkak sosyal demokratları Türkiye'dedir belki de bu tedirginlikle. Düşünce kısırlığımızın altında bu korku yatıyor... İşin bir başka yanı da şu: Yıllarca Türkiye'de işçi sınıfının örgütlenmesine, kurumlaşmasına izin vermeyenler Türkiye'ye kötülük ettiler. Şu anlamda kötülük ettiler: İşçi sınıfının en küçük hakları olmadı. Bu ülkede nice yıllar sendika sözcüğü, grev demiyorum,aşırı suç sayıldı. Azgın solculuk sayıldı. Ve işçi sınıfı en küçük haklarını elde edemeden ilkel bir sömürüye uğradı. Bu sömürü Türkiye'nin endüstriyel bakımdan geri kalma nedenlerinden biridir. Biliyorsunuz, ya mutlak artı değer elde edilir, ya da nispi artı değer elde edilir. Nispi artı değer elde edilmesi için teknik araç gereçlerin geliştirilmesi gerekir. Bir ülkede sınıfsal baskı yaratan terör varsa ve mutlak bir artı değeri sürgit elde etmesi mümkünse adamın; bedava insan çalıştırır, endüstriyi geliştirmez. Türkiye'nin durumu bu olmuştur.

▶Burada acaba hareketin kendi kusurları nedir? Örneğin, sürekliliğini '51'den sonra koruyabilmiş midir? Türkiye İşçi Partisi'nin oluşumunda ne ölçüde dirijan olabilmiştir?

Ben de ona getirecektim. Yakınma hiç de yerinde birşey olmaz. "Efendim düşman bize bir türlü izin vermiyor ki onu iktidardan düşürelim, kendi ideolojik örgütümüzü kuralım ve gereği gibi güçlenelim" bu, biraz komik bir yakınma olur. Peki biz ne yaptık, ne yapamadık?

TKP tarihini çok iyi bilmiyoruz. Komintern dönemi gizlilik içerisindeydi. Son duyduğumuza göre Komintern belgeleri bütün ülkelerin partilerine dağıtılacakmış. Umuyoruz ki ilgili kurum bunları açıklayacaktır, biz de göreceğiz. Fakat kabaca bildiğimiz şu: Türkiye'de, 25'ten sonra ve 36'ya kadar, onbir yıl, yer altında bir takım idealistler acı, kanlı, aslında umutlu, görünüşte umutsuz bir kavga yürütmüştür. Türkiye koşullarını bir legal parti olanakları içerisinde tanımak, anlamak, savaşım yürütme olanağı verilmedi bunlara. Ama gene ana çizgi olarak, bildiğimiz, duyduğumuz, öğrendiğimiz kadarıyla doğru çizgiyi sürdürdüler. Başlangıç döneminde yeni Cumhuriyet, anti-emperyalist bir savaş vermiş, yeni kurulmakta olan bir Cumhuriyet ve yeryüzünde ilk kurulan Sosyalist Ülkeyle tek dost Cumhuriyet. Biliyorsunuz Sovyetler Birliğinin etrafı "Sıhhi Kordon" diye düşman ülkelerle çevrilmişti; tek dost ülke Türkiye Cumhuriyeti idi. Kemalist Türkiye idi. 1925'te TKP Ankara'nın ilerici atılımlarını destekliyordu. Sözgelimi Doğu'daki Kürt başkaldırmasında Kürt halkının varlığı gereksinimleri özenli biçimde, altı çizilerek belirtiliyor, ama, emperyalist oyunlara araç-gibi gördüğü şıhların ağaların hareketine karşı Ankara destekleniyordu. Buna karşın Ankara yöneticileri Takrir-i Sukûn yasasını çıkarır çıkarmaz hiç ayrım gözetmeksizin sola da saldırdı. Sağa da sola da vurdu. Komünist Partisi '36'ya kadar böyle devam etti. Bu gizlilik döneminde bildiriler dağıtıldı, 1 Mayıs bayramları için mitingler yapılmak istendi, fabrika kapılarında bağırıp çağırıp kaçmalar, ajitasyonlar. Fakat bunlar her zaman ağır fatura çıkaran eylemlerdi. İşin ilginç yanı her zaman Sovyetler Birliği ile Kemalist Ankara arasında bir kıymık gibi rahatsız edici olmaya başlamışlardı. İki taraf da birbirlerini kollamak zorundaydılar. Bu oyun oynandı, iyi oynandı, kötü oynandı; böyle oynandı. Ve '36'da Komintern' dünyada gelişen savaş tehlikesine karşı biliyorsunuz genel bir durum muhasebesi yaptı ve dünyayı ikiye ayırdı: savaştan yana olan ülkeler, savaştan çıkarı olmayan ülkeler. Türkiye savaştan çıkarı olmayan ülkeler arasında kabul edildi, böyle değerlendirildi. Ve Türkiye Komünist Partisi de o zaman ünlü desantralizasyon kararına uğratıldı. Bu desantralizasyon kararı Türkiye Komünist Partisi'ne gerçekten çok zararlı olmuştur. Ondan önceki dönemde işler çok iyi gidiyordu da, çok başarılıydı da ondan sonra kötü oldu diye bir ayrım doğru değil belki, ama bu bir kargaşa yarattı. O zamanki muhalifler, demin sözünü ettiğim tek tük gruplar vardı, o zamanki TKP yönetiminden hoşnut olmayan muhalif gruplar Şefik Hüsnü Komintern'den kovuldu diye yaygara kopardılar. Olay o değildi, açıkça söylemek gerekirse olayı çok ayrıntılı olarak bugün de biliyor ve değerlendirebiliyor değiliz, ama görünen odur ki Stalin'in o günkü politikası TKP'nin bildiğimiz klasik yollarla kavga yürüterek Ankara'yı Sovyetler'e antagonize etmesi tehlikesini önlemeye çalıştı. Ticari, tarihsel bağlarını kullanarak Türkiye üzerine her türden oyunu tezgahlayacak Alman Faşizmi'nin saldırısı gündemin başındaydı o günler.

Doğal olarak bu şimdi tartışılabilinir. Bir komünist partisiyle Sovyet devlet politikasının bu kadar içiçe, paralel olması yerinde miydi, değil miydi? Unutmamak gerekir ki o gün dünya komünistleri için tek ölçü vardı, Dimitrov'un da dediği gibi "Sovyetler Birliği'ne karşı tavır!" Çünkü biliyorsunuz tek umut oydu. 180-200 milyonluk ve düşman bir dünya ile kuşatılmış ilk sosyalist ülke. Ve onun en yaşamsal noktasında karnının altında yer almış olan, Kafkas petrollerine yakın, bütün emperyalist iştahları kabartan petrollere yakın ve egemen bir devletin dostluğu çok önemliydi Sovyetler Birliği için. Türkiye'nin egemen güçleri de bu durumu akıllıca ve kurnazca değerlendiriyordu.

▶Efendim, bu bir faaliyete son verme olarak yorumlanabilir mi?

Desantralizasyon kararı şu, buna separat karar da denir. O zaman tek parti olarak Cumhuriyet Halk Partisi vardı biliyorsunuz. Ve o zaman Türkiye Komünist Partisi artık, bir merkeze bağlı, örgüt bütünlüğü içinde çalışan ve bildiğimiz komünist sloganları yineleyen, ajite eden bir örgüt olmaktan çıkmış, savaş karşıtı, barıştan yana, anti-faşist, demokratik, insan haklarını savunan ve bu savunusunu eylem olarak legal bir takım örgütler içinde sürdüren bir demokratik örgüt durumuna gelmişti. O zamanın örgütleri neydi? CHP idi, Halk Evleri idi, spor klupleri, bazı esnaf ve meslek dernekleri idi, öğrenciler vb.idi. Onlar arasında yapılıyordu.

Aslında bu sloganlar, o gün bütün dünyadaki komünist partilerinin, beliren faşizm, savaş tehlikesine karşı kullandığı şeylerdi. Ama onlar bunu disiplinli, güçlü bir işçi partisi yapısında ödün vermeden, partiyi güçlendirmek için kullanıyorlardı. Bizimkiler ise bunu daha 'liberalce' yorumlayıp partinin merkezcil yapısını gevşetmek biçiminde aldılar. O günlerde merkezi oluşturan Hasan Ali-Eczacı Vasıf'la Doktor Hikmet arasındaki çatışmalarda bu yorum ayrılığının etkili olduğu söylenebilir... Biraz da herkes kendine göre desantralizasyon yorumu yaptı galiba. Zeki Baştımar'ın Eyüp'te evine çağırıp görüştüğü iki Halk Partisi müfettişine gizli işlerle uğraşmayacağına söz vererek Ankara'da Başbakanlık Kitaplığı'na atanması da bir desantralizasyon yorumudur!.. Kimileri için de sıra kadem basmanın ilk basamağı oldu! Hasan Ali Ediz gibi... Zaten kabul etmek gerekir ki ancak sayılı bazı merkezlerde adeta gettoya sıkışır duruma gelmişti TKP. Devinim, bazı işçi grupları içersinde polisin yoğun denetimi altındaydı. Bunları söylerken o dönemde verilen savaşımın ne gereksizliğini savunuyorum, ne de yiğitliğini yadsıyorum. O dönemde gerçekten çok önemli işler de yapılmıştır. Daha demokratik bir yayılma olanağı doğmuştu yeni dönemde de.

Daha sonra Komintern lağvedildi. O dönemde faşizmin saldırısına uğramış olan Sovyetler Birliği, insanlığın, tarihin tek umuduydu. "Sovyetler Birliği'nin bir an için olmadığını kabul etsek dünya işçi sınıfı giderilmiyecek bir kayba uğrar." Bunu Türkiye'de ancak bir komünist söyler denebilir değil mi? Oysa söyleyen Guy Mollet'dir. Yani bu kadar ortak yaygın bir yargıdır bu. Bu, dünya için de geçerli bir şeydi, yalnız işçi sınıfı için değil, bütün bir insanlık için geçerliydi. Ayrıca bizim herkesten çok kaygılanmamız gerekirdi. Sovyetler Birliği eğer Stalingrad'da yenilip de Almanlar Kafkaslar'dan inselerdi Türkiye Alman Gauleiterleri ile yönetilen aşağı ırktan insanların bulunduğu bir sömürge durumuna getirilecekti. Böyle bir dönemde, '44 yılında, TKP harekete geçti. Ve biliyorsunuz Reşat Fuat, parti genel sekreteriydi, "En Büyük Tehlike" adlı bir broşür çıkardı. O günün bütün yurtseverlerini uyarıcı nitelikte bir broşürdü bu.

▶Faris Erkman imzalı.

Evet. Faris yiğit bir arkadaştı. O benimsedi ve polisi ben yazdım diye atlattı. Ve orada, Türkiye'de savaşa Almanların yanında girmeyi savunanlar demaske edildi. Bu yeterli değildi, o zaman, '44'de biliyorsunuz Reşat Fuat askerdeyken birliğine dönmedi ve 44 hareketini başlattı. Tutuklandı. '45'te İleri Gençler Birliği, Mihri Belli'nin demokratik gençlik örgütü tutuklandı. Ben bunlara yeni romanımda şöyle bir değiniyorum, bir tarihçe olarak. '46'da savaş bitmişti, demokratik bir dönem başlamıştı!' '46'da, yukarıda değindiğimiz Şefik Hüsnü'nün Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi kuruldu ve bir yıl sonra kapatıldı. Burada bir şeye değineceğim. Bir özeleştiri yapalım. TKP gizli çalışmayı ne yazık ki doğru dürüst beceremedi ve her defasında yüzüne gözüne bulaştırdı. Bu da bir gerçek. Hiçbir gizli devinim uzun süreli olmadı. '27,29 büyük tutuklamaları geçelim hadi.. '44'deki hareket çok kısa sürede, söyleme ye dilim varmıyor ama, gene genel sekreter arkadaşın bir yanlış davranışıyla yıkıldı. Reşat Fuat tutuklandı. Hareket bir dönem kesintiye uğradı. İl Sekreteri olan Sebati Selimoğlu çok dürüst, namuslu arkadaşımızdı; önce o tutuklanmıştı. Tutuklulukla birlikte baskı başladı tabii. Reşat neredeydi? diye. Devrimcilikte bir yöntem ▶▶

Şefik Hüsnü '36'da artık gizlilik yöntemlerine gerek kalmadığını söylüyordu. "Doktor" dedim, "Marşal yardımı alıyorlar, Truman doktrini var. Mutlaka polis baskısı gelecek". Kafasını inatla sallıyor "Hayır" diyordu.

vardır: yakalanan insan belli bir süre, üç gün konuşmaz; üç güne kadar da saklanana düşen, bulunduğu yerden ayrılmaktır. Garip bir şey, üç gün diretti. Gittiği zaman Reşat'ı orada buldu. Reşat'la konuşmuştum; Reşat, Sebati'nin tutuklandığını duyduğu zaman evden çıkmış, üç gün beklemiş, gelmediler diye geri dönmüş. Bu çok kaba bir yanlış. Bağışlanır gibi değil. Ne oldu biliyor musunuz? En azından Sebati Selimoğlu, arkadaşını ihbar eden duruma düştü. Bundan daha trajik bir şey olamaz. Şimdi '46'yı alalım, yeri geldi de açıklıyorum. '46'da ben Doktor Şefik Hüsnü ile uzun zamandan beri gizli örgüt ilişkileri içerisindeydim. Askerdim o zaman. Şefik Hüsnü '46'da artık gizlilik yöntemlerine gerek kalmadığını söyleyip açık açık buluşmaya çağırıyordu beni, korkulacak bir şey olmadığı inancında ve savındaydı. "Doktor, dedim, Marşal yardımı alıyorlar, Truman doktirini var. Mutlaka bir polis baskısı gelecek". Evet, inanılacak gibi değildir ama, üç dört kez yinelememe karşın Doktor'a bunları kabul ettiremedim. Kafasını inatla sallıyor "Hayır" diyordu, "bütün bunları CHP kanalları, gözdağı vermek için yayıyorlar, böyle bir şey olamaz" diyordu. Ve '46'da polis geldi, Doktor'un evini bastı, en gizli belgelerini bile eliyle koymuş gibi çekmecesinden aldı götürdü. Doktor, Misuri ile gelen demokrasiye gerçekten inanmış! İşte o sarı defter hikayeleri filan. Ağabeyi vardı üst katta, Hakkı Bey, Hakkı Değmer. "Doktor" demiş, "bana vereydin, benim kata bile gelmediler". Şefik Hüsnü'nün açık açık evine giden ben, o tutuklamada nasıl gözden kaçtığımı anlayabilmiş değilim. Belki Doktor'a karşın bir ölçüde önlemi elden bırakmamam, belki o sıralar İstanbul'da olmamam, belki başka rastlantılar. Yoksa '51'de olan '46'da olacaktı... '51 hareketini alalım. '51 olayının üçüncü tutuklanan kişisiyim. Genel Sekreter Zeki Baştımar. Ben askerim ve biliyorum ki benim adım poliste geçti, polis beni biliyor. Askeri okulda öğretmenim.

Türkiye'de partiiçi yasallık hiçbir zaman sağlıklı bir şekilde işlememişti. Sosyalist legalitenin bozulması sorunu devrimci devinimin temel sorunudur. Stalinizmin belki devinime getirdiği en büyük kötülük budur.

▶O sırada yüzbaşı mıydınız? Sizi hep Yüzbaşı Abdülkadir olarak biliriz biz.

Evet yüzbaşıydım. Çok iyi biliyordum beni bildiklerini, çok tutuklama atlatmıştım, her keresinde bir tarafından adamlar işi sezmişler. Tam dokuz kez Zeki Baştımar'la kavga ettim. "Zeki, dedim, biz kesinlikle izleniyoruzdur. Şakaya gelmez bu iş. Ya bu işi tam gizli yapalım, ya da açık olsun. Örneğin sen gel benim evime, ya da bir kahvede oturalım. Sorulduğunda da yadsımayalım ilişkimizi. Edebiyat meraklısıyız, Nazım'dan söz ettik deriz. Ne yaparlar bana? Olsa olsa meslekten atarlar. Size de bir şey olmaz." O zaman da '51 yılı basın veryansın etmiş. "Kökleri kazınacak Moskova'nın uşakları, kızıl köpekler, Kremlin'in plakları" diye yazıp duruyorlar. "Peki bütün bu gürültü kime, "kim gelir akla? Sen gelirsin!" diyorum. "Kesinlikle izlenmiyoruz; ben şöyle bir baktım mı izlenip izlenmediğimi hemen anlarım " diyor, hiç unutmuyorum. Polise alınıp da daha ilk sorguda "Zeki Baştımar'ı tanımıyorum, dediğim zaman sorgulamayı yapan kişilerin gözlerindeki sevinç parıltısını, kendilerini tutamayıp "Yeraltı yer üstüne çıktı" diye ellerini oğuşturmalarını da hiç unutamıyorum.

▶Hem Şefik Hüsnü'de, hem Zeki Baştımar'da aynı refleksizliği bir nedene bağlıyor musunuz?

Vallahi ben bağlıyamadım, siz bağlıyabilirseniz bağlayın. Bence gizli çalışmaya hazır değildik. Olup biteni doğru değerlendiremiyorduk demek. Ve doğal olarak duruşmada izleme raporları ortaya çıktığı zaman gördük ki adım adım izlenmiş Zeki Baştımar. Bütün örgütün gece buluşmaları filan, hepsi izlenmiş ve adeta şema çıkmış ortaya. Bu arada bir talihsizlik oldu. Sevim geldi Fransa'dan. Sevim'i de ben tanırdım. Zeki Sevim'i görmek istiyordu. Görüştürmek bana düştü. Ben de kabullendim. Ben götürdüm Sevim'i. Kızı alıyor yanına, gidiyor açık kahvelerde dolaşıyor. Kulağı da ağır işitir Sevim'in bağıra bağıra konuşuyor. Sevim diyor ki "Aman bizi izlemesinler". "Yok, yok" diyor Zeki, "ben hemen anlarım". Ve buna TKP'nin belgelerini veriyor. Kız giderken yakaladılar. Polis konuşmalarını bile saptamış, "sen ona bunu dedin, o sana bunu dedi" denilince kız şoke oluyor. Zeki 170 sayfalık ifade verdi ve bazı konularda da Tevfik Dilmen'i kullandı. "Bunları ben bilmem Tevfik Dilmen bilir" diye üstüne yıkarak, adamı da ihanete itti. Bütün örgüt çöktü, 168 kişi tutuklandı. Bütün Merkez Komitesi toplantıları ortaya çıktı. Aşağı yukarı TKP tarihinin en rezil tutuklaması değerli Genel Sekreterimizin sayesinde gerçekleşti. Ben bunu Zeki'nin yüzüne karşı da, Reşat Fuat'a da söylediğim için burada da yineliyorum. Zeki'ye polis ya da polis'in adamı derler, elimi basarım polis değildir. Ama hiç bir polis müfettişi Zeki Baştımar kadar TKP'ye zararlı olmamıştır. Doğal olarak bu durum bir ayrılık yarattı.

Türkiye'deki bu karmaşık durumda, dışarıda bir kişi var, İsmail Bilen denilen dış büro temsilcisi. Meydan ona kalmıştı. Cezaevinden çıktıktan sonra Zeki kaçtı, yukarıya gitti. Bir süreliğine genel sekreterliği aldı. O dönemi daha iyi anlamak istiyorsanız İlhanalyan'ın anılarını da okumalısınız, yakında çıkacak.

▶Hangi yayınevi basıyor?

Cem Yayınevi. O dönemi çok güzel anlatıyor. Ondan sonra İ.Bilen dönemi başladı.

▶Burada birşey sorabilir miyim? Reşat Fuat'ın çevresinde ve günümüzde de belli bir bütünlüğü olan bazı ağabeylerimiz, Zeki 'nin yurtdışına çıktıktan sonra oluşturduğu yapının TKP olmadığını, Zeki'nin böyle bir yetkisi olamayacağını söylerler ve hatta bazı ihraçlar dolayısıyla da "Biz üyesi olmadığımız yeni bir partiden ihraç edilmiş olduk" derler. Bununla ilgili bir bildiğiniz varsa onu da rica edeceğim, ama bir de şöyle bir değerlendirme olabilir. Zeki belki yetkisini aşmıştır fakat yetkisi olan insanların da dükkanı beklemek gibi bir aktivite içerisinde olduklarına dair bir bilgi yok. Reşat Fuat hapisten çıktıktan sonra hareketi tekrar toparlamak için üstüne düşeni yaptı mı, beklemeyi mi tercih etti?

Sorunuz gerçekten ilginç, yanıtı kolay da değil. Bu arkadaşların savlarında haklı olmalarını çok isterdim. Ama bütün dünya komünist partilerince, özellikle Sovyetler Birliğince tanınan, bütün uluslararası kongrelere, konferanslara, toplantılara TKP olarak çağrılan bir örgütün yasallığını çürütmeye böyle bir sav korkarım ki yeterli olmaz. Hele bu savda olanlar alternatif bir örgütle ortaya atılıp bu kurumlara baş vurarak doğru örgütün kabulu için resmi bir çaba göstermemiş ya da gösterip de kabulünü sağlayamamışlarsa... Doğru olan şu savdır bence: TKP'nin başına haksızca oturtulmuş kişilerin sosyalist parti legalitesini çiğneyerek aldıkları kararlar geçersizdir... İşte bunun hesabını sormak, partiyi bu ellerden kurtarmanın yollarını aramak gerekirdi. Doğruları yılmadan açıklayarak...

Galiba TKP'nin yıllardan beri oluşmuş geleneği, Moskova'da bulunan ve diğer kardeş partilerle ilişki kuran bir insanı temsilci kabul etmek gibi bir eğilim içindeydi. Türkiye'de de o ağır baskı döneminde yapılacak başka bir şey yoktu. Ancak kendi aralarında bazı insanlar bir takım ilişkileri devam ettiriyorlardı.

Yeteri kadar güçlü müydüler; dediğiniz gibi dükkana sahip çıkacak nitelikte miydiler, değil miydiler? Bu da tartışılacak bir konu. O zaman ne kalıyordu? İ.Bilen'in dış büro temsilcilik savıyla kaldığı ve kardeş partilerce de tanınan konumunun bir anlamda sineye çekilmesiydi. Ayrıca İ.Bilen gökten inmedi. O da buradan gitti. Ben İ.Bilen'i tanımadım ama tanımıştan beter oldum. Kimlerden mi tanıdım? Reşat Fuat'tan tanıdım, Halil Yalçınkaya'dan tanıdım, Mihri Belli'den tanıdım, Doktor Hikmet'ten tanıdım, Martel Şükrü'den tanıdım, Emin Sekun'dan tanıdım, Ekber Babayef ve diğerlerinden tanıdım. En azından on oniki kişiden tanıdım ki bunların bir kısmı yaşamının son gününe dek çevresindeydiler.

Bir dönemin ibret diye gösteriyecek tipi. Bütün TKP tasfiye edilir ve bir tek o kalır. Haksızlık etmemek gerek. Bugün bir anlamda da İ.Bilen bir günah tekesi durumuna düşürülmüş gibi oluyor. TKP'nin geçmişinde bir takım yasasızlıklar, sosyalist legaliteyi bozmalar olagelmiştir. Ve bunun her halde çok önemli bir kısmı İ.Bilen'in marifeti olarak düşünülebilir ama tek suçlusu, sorumlusu budur denirse buna da inanmam. Bu dönemler karanlıktır, "glasnost" döneminde belgeler açıklanacaktır. O zaman her şey daha iyi görülecektir. Stalin terörü döneminde Baytar Cevdet'in öldürülmesi olayı vardır. Hain olarak. Biz bunun kimden kaynaklandığını bilmiyoruz. Birçok kimseler sürülmüştür, Stalin döneminde öldürülmüştür. Bunların altında ne yatar bilmiyoruz. Daha birçokları tasfiye edilmiştir. Martel Şükrü 15 yılını sürgünde geçirmiştir. Bütün bunların tek sorumlusu İ.Bilen'dir, başka da kimse yoktur sözü, bana, tarih gerçeğine yabancı gibi görünür. Yalnız şu bir gerçektir ki hayatta kalabilen, kalabilme becerisini gösteren tek adamdır. Ve bunun da herhalde o dönemdeki ahlaksal faturası çok ağır olmak gerekir. İşin bir başka yönü de bu adam, aşağı yukarı 40-45 yıl yurt dışında kalmıştır. Türkiye'yi bilmez.

Yalnız adını ettiğim arkadaşlardan duyduklarım değil, ortada olan yapıp ettikleri açık seçik ortaya koyuyor adamın kimliğini. Örneğin Doktor Hikmet'i tutup sınırdan dışarı çıkarması. Üstelik kanserli adamı. Zeki "Laz'ın halt yemesi, ben izindeydim, orada olsaydım yaptırmazdım." demiş. Fakat dikkati çekerim, gerçekte bu, Sovyetler Birliği için de parlak bir tablo değil. Yani yetmiş yaşında, kanserli ve bütün yaşamı cezaevinde geçmiş, kavga yürütmüş, Marksizme yerel, özgün yaklaşımıyla tanınmış, yiğit, özverili bir komünisti sınırdan içeri sokmuyor. O sınırlar ki nice casuslar fink atıyorlar, tek Doktor Hikmet'e dar geliyor ve bu da bir tek adamın sözüyle oluyor. Bu, bir tek adam suçlu değil. İ.Bilen konusunda çok uyarılar yapılmıştır. Ama Sovyet Bürokratı dünyanın en sorumluluktan çekinen insanıdır. Neden İ.Bilen'in yeri sarsılamamıştır? Çünkü ilişki kurduğu bürokratlar kolay kolay o sorumluluğu alamazlar. Yeni gelen adam ya polisse, ya ajansa! Öteki zaten babadan devraldığını sürüp gidiyor! Yeni kişinin sorumluluğunu üstlenemezler. Bu sorumluluğu ancak Türkiye'nin kendi örgütü üstlenebilir.

Garip, karmaşık ama bir o kadar da basit, dramatik bir dönemdi. Türkiye'de parti içi yasallık, partinin demokratik legalitesi hiçbir zaman sağlıklı bir şekilde işlememişti ağır baskı koşullarında. Sosyalist legalitenin bozulması so-

runu devrimci devinimin temel sorunlarından biridir. Stalinizmin belki devinime getirdiği en büyük kötülük budur. Bu legalite olmayınca o zaman genel sekreterin, bu makamı eline geçirmiş kişinin bireysel savları doğrultusunda bir legalite oluşur. Ona uyanlar, ona uymayanlar ayrışması ortaya çıkar. Ona uymayanlar parti düşmanı olurlar, hain olurlar, Marksizmden sapmış olurlar ve biliyorsunuz Stalin dönemindeki suçlama Troçkist olmaktır. Adam "Ben Troçkist değilim" der "Hayır sen Troçkistsin" der. Bu bir ortaçağ suçlaması haline gelmiş. En ufak bir eleştiride küsmeler, suçlamalar, tavır koymalar olagitti. Doğaldır ki işler onu yürütenlerin niteliğiyle de ilgili. Oradaki insanlar yetenekli, gerçekten olgun kişilerse işin uygulaması da daha başka türlü oluyor, aptallarınki de çok başka... Zeki burdan kaçınca ilk yaptığı iş Reşat'ı suçlamak ve Reşat'ı partiden atmak, atmaya kalkmak olmuştur. Yakında çıkacak olan İhmalyan'ın anılarında göreceksiniz, bir sürü insanı da partiden atmıştır.

▶Saik nedir efendim? Niçin böyle yapıyor?

Hegemonya kurmak için, parti benim demek için. Bak bir örnek vereyim: İçerdeyken adam basit bir olaydan, bir çamaşır olayından kavgaya tutuştu. Ve hiç unutmuyorum, "Hayır" diyor "ben bana karşı söylenmesine bir şey demiyorum partiye düşmanlık yaptı!" Böyle aptalcasına kadar düşer sırasında bu benmerkezcil tavır...

▶Bunu söyleyen kim?

Zeki. Biz uydurmuyoruz ki bunları. Bu aptallıkları yaşadık biz. Bu her düzeyde bütün dünyada olageldi. Stalinizm'in harekete getirdiği en büyük kötülük budur. Aslında bugün gündemde bu işler biliyorsunuz. Glasnost filan da geldi. Demokratik çok seslilik deniliyor. Lenin bu çok sesliliği parti içinde demokratik disiplinle düzenleyen biriydi. Ama Lenin'di o. Demokratik merkeziyetçilik komünist partilerinin kolay kolay vazgeçemiyeceği bir örgütlenme yöntemidir. Ama hem demokratik, hem santralizasyon olmak koşuluyla. Stalinizm, demokratik adı altında despotik bir santralizasyon yönetimidir. Birçok örgüt olmadığına göre Sovyet toplumu, tek umudunu Komünist Partisinin demokratik işleyişine bağlamıştı. Stalinizm bu demokratik işleyişi yıktı. Bunun en kötü, taklit uygulamaları da bize geldi. Zeki gibi adamın elinde, yeteneksiz ve hırslı bir adamın elinde bu durumlara kadar düştü. Bu bir şeyin başlangıcı oldu. TKP ilk kez çok açık bir şekilde geçmişinden koparılmaya başlandı. Reşat Fuat dışlandı, özellikle İ.Bilen Doktor Hikmet'i dışladı, Doktor Şefik Hüsnü dışlandı ve ondan sonra, İ. Bilen zamanında bu açık seçik şöyle kondu. Herşeyi yapan İ.Bilen'di. Yani eskilerden, ulu önder İ.Bilen dışında kim varsa karalandı, yadsındı. Dikkat ederseniz burjuvazinin 141-142.maddelerle yapmak istediğinin, yani bizi geçmişimizden koparmak isteğinin, çok namussuzca yapılmış bir benzeridir bu. İşte bizim TKP'nin dramı burda yatar bence. Bu dram nasıl işledi? Aslında bunlar bir avuç azınlıktı. Türkiye ile doğru dürüst ilişki bile kuramıyorlardı. Zaten bu yetenekte de değildiler. Fakat Türkiye arıyordu. Türkiye devrimci potansiyeli kaynıyordu. O dönemleri siz de yaşadınız, biliyorsunuz. O arada Türkiye'deki bir grup gittiler ve TKP'nin tabelasını buldular.

▶1970'ten sonra.

Evet. Ama şimdi oraya gelmeden önce Türkiye İşçi Partisine bakalım. 60'tan sonra yeni bir dönem başladı. Aslında yeni dönemde ortaya çıkanlar, Behice Boran içinde olmak üzere hepsi, TKP döneminin ya çalıştığı, ya yetiştirdiği, ya da bıraktığı insanlardı. Bunlar önce yasal bir takım baskılardan kaçmak gerekçesiyle, reddi mirasta bulundular. "Bizim geçmiş TKP ile bir ilişkimiz yoktur" derken görünüşte polisin baskısından örgütü kurtarma çabası içindeydiler. Ancak ne kadarı bundandı, ne kadarı "biz bu hareketin başlatıcılarıyız, asıl başlatıcıları biziz" den bunu ayırmak kolay değildi.

▶TKP ile geçmişte bağıntısı olmuş kişilerin TİP'e yönetici olarak gelmelerinde sanıyorum ki bir TKP etkisi yok.

Hayır. Bildiğim kadarıyla yok. O zaman Reşat Fuat ile yakındılar. Behice Hanım eski sevdiği arkadaşlarının onayı olmadan böyle bir işe girmezdi.

▶Ama eski sevdiği arkadaşlar da partiden dışlanmış. Partiyle bag Reşat Fuat ile kurulamazdı.

Aslında biz onların atmalarına itibar filan etmediğimiz için, yine, bu arkadaşlara partinin insanları gözüyle bakıyorduk. Doğal olarak Behice Hanım da böyle bakıyordu, ancak tam net karara varılamıyordu. Bir çeşit idare-i maslahatçılık oluyordu. Zeki'nin orada aldığı kararların, burada Mihri'ye karşı duydukları tepkinin etkisiyle iyice koparmaya gidiyorlardı da denebilir. Reşat'ın o günler "Bunlar ihanete gidiyorlar" yollu yazısı bu kopma noktasının belgesi sayılabilir.. TKP'nin, Türkiye işçi sınıfı örgütünün başına şöyle bir çorap örülmüştü: Bir, zaten egemen sınıflar 141-142.maddeler ile öteden beri devinimi kökünden kazımak için uğraşıyordu. İki, '60'tan sonra ortaya çıkan hareket baştan haklı olarak belki,yasallık için eski ile hiçbir bağının olmadığını söylüyor. Ve üç, dışarıdaki insanlar da kendi hırslarıyla, önce Zeki başlıyor sonra İ.Bilen öğrencilik yıllarından tanıdığımız '46 tutuklamasının zavallı bir döküntüsü Aram Pehlivanyan (A.Saydan)'ı da yanına alarak devam ediyorlar, devinimi geçmişinden koparıyorlar. Bu, Türkiye Marksist-Leninist işçi devinimінin en dramatik tarihsel olgusudur. Bu üç noktadan yediği darbe sonucu yeni kuşaklar geçmişlerini bilmiyorlardı, giderek bilenler de suçlama biçiminde, taşlama biçiminde biliyorlardı. Ve bu yüzden de bulundukları tarihsel anı sağlıklı biçimde saptayamadılar. O zaman ne oldu? Yeni dönem genç kuşaklar, yeni çıkmış bir takım adamları gördükleri ve onları beğenmedikleri bu kargaşa anında kendi bayraklarını açtılar. Ve dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek kadar çeşitlikte sol parçalanmalar oldu.

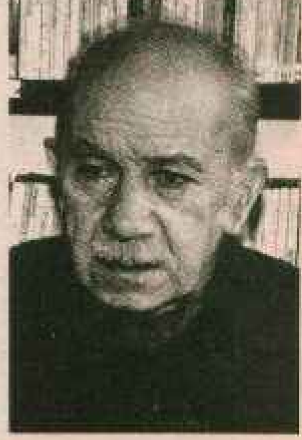
▶Ortalık bayraktan görülmez oldu.

Bir bayrak olmadığı için bayraktan görülmez oldu. Bu solun trajedisidir. Gelelim 70 sonrasına. Durum daha da azdırarak sürüyordu. Parçalanmalar daha da artmaya başlamıştı. Bu oluşmuş, her kafadan bir ses çıkan sol fasıl heyetine, yasal olanakları ele geçirdik diye bir darbukayla koşturarak siz TSİP'liler de karıştınız. Türkiye'den kopan bir grup da gitti İ.Bilen'in çevresinde toplandı. Ben buna Leipzig okulu diyorum. Bunların büyük bir kısmı artlarından duyup tanıdığımız dürüst çocuklar, iyi insanlar. İnsan bulunduğu kaba göre insandır. İ.Bilen gibi yedi denizin süprüntüsü bir adamın yanında, ipi koparmadan, yaşlılığını da gözönünde tutarak burası bize kalacaktır hesabı içersinde ilişkiyi sürdürdüler. Bu ilişkinin sürdürülmesi bir yönüyle iyi oldu. Derlenip toparlandılar, canlanma oldu. Böyle bir canlanmaya herkesten çok İ.Bilen'in gereksinimi vardı. Sosyalist ülkeler kamuoyu önünde legalitesini bu genç kişilerin Türkiye ile kurdukları bağlarla sağlama alıyordu artık. Böylece de yapılması zaten kaçınılmaz olan V.kongre hazırlandı. Konferanslar düzenlendi, yayınlar yapıldı. Ancak temeldeki çürümüşlük geçmek, iyileşmek şöyle dursun daha da artıyordu bir yandan. Komünist devinimin, örgütlenmenin temelinde yatan arkadaş dürüstlüğü, açık yürekliliği, hiçbir çıkar oyununa dayanmayan özverililik ve ayrım gözetmeksizin yanlışa sapan kişileri eleştirme yolu tıkanmış, onun yerini İ.Bilen çevresinde toplanıp, onun sözünden çıkmamaya özen gösteren, İ.Bilen doğrultusunun gözü kapalı militanları almıştı. Lenin'in bir sözü vardır, "tarihte birçok siyasal partiler görülmüştür ama batmıştır onlar. Biz batmayacağız çünkü bizim kendi kendimizi eleştirme yöntemimiz var" yollu. Stalinciliğin yaptığı en büyük kötülüklerden biri bu içten, yürekli eleştiri yolunu kapatıp genel sekretere yaranmak, dalkavukluk yolunu açmasıdır. Stalin'in çok kötü bir karalaması olan İ.Bilen gibilerin çevresinde kendini eleştirecek, açık yürekli birilerini yaşatması beklenir mi? Çoğu kişileri de uzaklaştırmıştır bu yüzden. Kişisel hiçbir sorunum olmayan bu adamın üstünde niye bu kadar duruyorum? Açık seçik öğrendiğim hem gülünesi, hem acınası kişiliğinden ötürü. Adam bir psikolojik fenomen. Zaman olsa da size attığı palavraları, uydurduğu yalanları anlatsam gülmekten kırılırsınız. Birini söyleyeyim sözgelimi. Türkiye'nin Kore'ye asker gönderdiği günlerde TKP adına verdiği raporda, İskenderun'da gemilerden kaçan onbinlerce askerin dağlara çıkıp hükümete karşı gerilla savaşına başladıklarını bildiriyor, öteki kardeş partilere. Düpedüz atıyor adam, kuşkuyla karşılanıp da soruşturmaya kalktıklarında da "doğrusunu nerden bileyim ben, araştırsınlar" diyor! Daha neler neler.

Şefik Hüsnü'nün bu İsmail için söylediği bilinen "kırk yalan" sözünü anımsarım hep. Nazım Hikmet'e ettiklerini İhmalyan'ın anılarında okursunuz. Bu ahlak dışı ortamda birtakım işler yapılmak istendi. Ben bu dönemi de fazla suçlamayacağım, bu çocukları da. Yalnız o dönemde çok iyi biliyorum Türkiye'de bu işe acı günlerde büyük emekler vermiş namuslu devrimcilerin adı geçtiği zaman küstahça kafalarını çevirmeleri, alaylı biçimde tavır almaları, geçmişin birçok devrimcilerine ustalarının ağzıyla saldırmaya kalkmaları çürümüşlük belirtileridir. Bu terbiyesiz tutumun bireysel bir ahlak sorunu olmadığını, TKP'ye büyük zararlar veren yadsımacı tutumun örnekleri olduğunu da bilmemiz gerekir. Geçmişi bilmeden, kazanılmış eski deneyimlerden yararlanmadan, Türkiye'yi doğru dürüst tanımadan, ülkede yapmaya kalkıştıklarının 12 Eylül'le nasıl sonuçlandığını da hepimiz gördük...

TKP geçmişinden koparılmaya başlandı. Reşat Fuat dışlandı, Doktor Hikmet, Doktor Şefik Hüsnü dışlandı. Her şeyi yapan İ.Bilen'di. Burjuvazinin bizi geçmişimizden koparmak isteğinin bir benzeridir bu.

Şefik Hüsnü'ye bile ancak Maocular sahip çıkmıştı. Onu yakından tanımış bir kişi olarak "mezarında ters dönmüştür Doktor!" diye düşünmüşümdür hep. Sosyalizmin de Sovyet halkının da başına bela kesilen, bugün her ileri atılıma dişini gösteren kimi Sovyet bürokratlarının bir maşası oldu bu İsmail. Öyle bir maşa ki çıkarları için o bürokratları da maşa gibi kullandı. Türk sol devrimci akımını parçalamakta en büyük etkenlerden biridir, İ.Bilen'in ettikleri. Hep düşünmüşümdür CIA adına görevli birisi daha iyisini nasıl yapabilirdi? Bugün bazı toplantılarda slogan atan gençlerin "İ.Bilen yoldaşın çocuklarıyız" diye çıkmaları bana Moskova'da gördüğüm Gürcü yönetmen Tingiz Abuladze'nin "Pişmanlık" filmini anımsatır... Buralarda da oynayacak sanırım. Resmi kurumların yiğit ve ulu bir yöne- ▶▶

Şefik Hüsnü söylemişti. Bunlar İsmet Paşa'yı eleştirmekte biraz ileri gittikleri zaman, Sovyet yetkilileri bunları uyarırlarmış "fazla ileri gitmeyin, ötede daha kötüleri var" diye.

tici diye şatafatlı bir törenle gömdükleri bir parti kodamanını olayların içyüzü anlaşılınca oğlu da lanetler. Dayanamaz sonunda, bu adamın toprakta yatacak yeri yoktur diye mezardan çıkardığı leşini kurda kuşa yem olsun diyerek uçurumdan aşağı fırlatır. Benim bu gençlere yürekten önerim şunun, bunun, İ.Bilen'in çocuğuyuz diye çıkmasınlar; emekçi halklarının çocuğu olsunlar. Hele böyle bir sahtekar soytarının ölüsünü sırtlarına vurup ülkemize getirmeye hiç kalkmasınlar. Tarihin kanalizasyonuna fırlatıp atsınlar onu. Biz ülkemize Nazım Hikmet'in kutsal naaşını, onun çok sevdiği halkının toprağına vermek için getirmek savaşındayız. Onların yeri de ancak bu savaşın içi olmalıdır.

Demek ki biz bu durumda birleşmeye kalkıyoruz. Bu durum neyi yarattı? Bu durum çeşitli fraksiyonlar yarattı. Doktorcular ayrı oldu, bir doktorculuktan seksen tane şey çıktı. Doktor Hikmet'i iyi tanıyan bir insanım. Ona büyük saygı duyarım. Hiçbir zaman doktorcu olmadım. Ondan çok şey öğrendim. Çok büyük, yakınlık, hayranlık duyuyorum. Hâlâ layık olduğu yere konulmadığını düşünüyorum. Ve TKP içerisinde uygar bir yiğitlikle en bağımsız biçimde özgün düşünen bir devrimci olduğuna inanıyorum. Reşat büyük saygı duyduğum gerçekten yiğit bir devrimcidir. Ondan da çok şey öğrendim. Hepimize çok şeyler öğretti o. Şefik Hüsnü'nün nasıl seçkin bir kafa olduğunu anlamanız için, 923 yılında, **Vazife** gazetesinde yayınlanmış, yeni kurulmakta olan Cumhuriyete, yapılan anayasaya yönelik özlü eleştirilerini okumanız bile yeter. Eski arkadaşlarımızın tümünde çok iyi nitelikler vardı, eksiklikleri de vardı elbetteki. Ama tümü de bu çorak ülkede yaşamlarını büyük özverilerle işçi sınıfına adamış yiğit, büyük insanlardır. Aslında ben kahramanlıklara inanırım, kahramanlara inanmam! Kimleri nasıl yutturmaya kalktıklarını gördük. TKP'nin bugün yapacağı ilk iş kendi geçmişiyle çok dürüstçe, çok yiğitçe ve çok yüreklice hesaplaşmaktır. Gelelim yine birleşme konusuna. Ben bu birleşik sözünü sevmem. Birleşik sözü, içinde bir ayrılığı taşır. Birleşik kaplar, Birleşmiş Milletler gibi. Bugün demokratik yeni bir açılma dönemine karşın - ki bütün komünist partilerin gündemindedir biliyorsunuz, ben yine de bir komünist partisinin, içinde fraksiyonlar, hizipler, parçalar taşıyan bir örgüt olabileceğine inanmıyorum. Bugünkü dönem onun yanında birlikte çalışacağı başka siyasal kurumlara hoşgörüyle bakması dönemidir. Ve onlarla işbirliği yapması, iktidara kadar, iktidarda da demokrasi yolunda da, sosyalist uygulamada da yürümesi dönemidir. Ama kendi içersinde bir Marksist-Leninist parti demokratik santralizasyon, ancak gerçekten demokratik olan santralizasyon ögesinden özveride bulunamaz. Bu böyle olduğu zaman da birleşik sözcüğü bana ters görünür, parçalı kalmanın mayasını oluşturur gibi gelir bana. Zannediyorum ki bu biraz TİP'in üstelemesiyle olmuştur. Benim önerim birleşme olduktan sonra hemen bu sözcüğü kaldırmaktır. Türkiye Komünist Partisi yeterli bir ad gibi geliyor bana. Birleşme için önce bu demokratik yöntemde çok geniş bir tartışma ortamına girmemiz gerek ve eski değerleri alıp doğru yerine koymamız gerek. Hatta yukarıda o kadar ağır konuştuğum İ.Bilen'in bile ayrıntılarına dek yerini saptamamız gerek. Başta da söyledim, günah tekesi haline getirilmesin. O dönemin bütün pisliği bir adama bağlanamaz. Kesinlikle bunda ilişki kurduğu Sovyet makamlarının da büyük bir sorumluluk payı vardır taa baştan beri. Bürokratik mekanizmanın ortak sorumlulukları içersinde ve başka kişilerin de belki bilmediğimiz payları vardır. Yepyeni bir sayfa açılmak gerekir. Türkiye'yi çok iyi tanımak zorundayız. Türkiye'de sınıflar arası ilişkileri, Türkiye işçi sınıfını, Türkiye halkını. Bugün Lenin'in her ülkenin kendi iç koşullarını hesaba katma yöntemi her zamankinden daha çok geçerlidir. Kendi insanımızı tanımak, kendi formülümüzü bulmak ve yolumuzu ona göre çizmek birinci görevimizdir. Seylan Komünist Parti sekreterinin Moskova'da bir sözünü duymuştum. Bir kongrede diyor ki "Sovyet yoldaşlara büyük saygı duyuyoruz ama biz onların düştükleri yanlışlara düşmek istemiyoruz". Bu çok önemli bir tanı bence. Türkiye'de böyle bir hareket başlayacaksa başkalarının yanlışlarını yinelemek yolunu tutmayalım, o yanlışları görelim, gerekirse söyleyelim, en başta da kendi yanlışlarımızı bugüne dek bütün bir geçmişi gözönünde tutarak ortaya koyalım. Ve bunu yaparken de lütfen hiç kimseye karşı, ne iyi anlamda ne kötü anlamda önyargılarla yola çıkalım. Ama bu kolay mı? Zor! Hele bizim gibi burjuva demokratik geleneği bile doğru dürüst oluşmamış ülkelerde insanlarımızın bu davranışlara ulaşmaları gerçekten zor.

▶Burada size bir eski ağabeyimiz olarak sormak istediğim bir şey var. Bilebildiğim, değerlendirebildiğim kadarıyla '50 öncesi hareketin ideolojik mirasında bir bozukluk var. Bana öyle geliyor ki Kemalizmi belli amaçlar için destekleyen ama ondan farkının altını da çize çize gelen bir hareket olmak yerine, Kemalizmin bir sol versiyonu gibi gözüken bir ideolojik miras sanki tarihimizde ağır basıyor. Ve belki günümüzde sosyal demokrat olmakla komünist olmak arasındaki bulanıklık da böyle bir mirasa yaslanıyor. Hiçbir ülkede en ağır koşullar altında bile bu kadar yoğun bir sosyal demokratlaşma görülmüş bir olgu değil. Veya stratejiler çizerken burjuvazinin bir bölümünü de ille yanımıza almak, onunla bir ittifak kurmak şeklindeki çaba da böyle bir gelenekten bağımsız değil sanırım. Sizin düşüncenizi almak isterdim.

Şimdi bak Çağatay, yukarıdaki konuşmada buna açıklık getiren bir yan var. Kemalizm, demin de dediğim gibi Bolşeviklerle omuz omuza bir politika idi. Uzun bir süre. Gene de araya bir soğukluk konmuştur sürekli. Reşat söylerdi, Voroşilof geldiğinde sokaklara Türk-Sovyet bayrakları asılmış arabalar geçtikçe arkasından hemen bayrakları toplarlarmış. Böyle bir politika yürütülmüştür. Kemalist Ankara yöneticileri Sovyetleri gücendirmek istememişlerdir. Bunlar Sovyet düşmanlığı istemiyorlardı. Sovyetler de bir Türkiye düşmanlığını, doğal ki, istemiyorlardı. Bugün de istemiyorlar, hiçbir zaman istemediler. Fakat o günün karmaşık gelişmeleri içerisinde iş başka yönlere kaydı. Ankara'nın yürüttüğü içte komünistlere baskı, dışta Sovyetlerle dostluk politikasını Amerikan hükümeti bile örnek almıştır. Eisenhower'ın danışmanlarının Sovyet ilişkileri için Türkiye'yi örnek gösterdiklerini duymuş muydunuz? '36'lara kadar iki taraf birbirlerini idare etmişler, görmezlikten gelmişlerdir. Diplomasinin ünlü "Karşındakinin zihnindekini söyletmeme" kuralı yürütülmüştür. Bu bir dönem böyle gitti. Şefik Hüsnü söylemişti. Bunlar İsmet Paşayı eleştirmekte biraz ileri gittikleri zaman, Sovyet yetkilileri bunları uyarırlarmış "fazla ileri gitmeyin ötede daha kötüleri var" diye. "Sizin bilmediğiniz şeyler var" gibi. Gizemli biçimde sustururlarmış. Bu neyi gösteriyor? TKP'nin bu iki devlet arasındaki ilişkiyi kollama zorunluluğunu gösteriyor. Bir üçlü oyun oynanıyor. Fakat '36'dan sonra separat kararı, yani CHP içinde çalışma kararı çıkınca sizde bırakılan izlenim doğmuştur. Kemalistlerin ileri tavırlarını desteklemek, anti-faşist bir çizgiye çekmek ona demokratik, barışçı yönde yorumlar yapma çabaları görülür. '45 tutuklamasında Mihri Belli'nin İleri Gençler Birliği savunmasını açın okuyun, Kemalist bir savunmadır. "Biz Kemalistler" der. Ve o gün "ben komünistim" diye çıkanlar hain olarak karşılanırdı. Provokasyon yapıyor, gereksiz sekterliklerle zarar getiriyor diye suçlanırdı. Sözünü ettiğiniz izlenim buradan kaynaklanıyor olsa gerek. Stratejide burjuvazinin bir bölümünü ille yanımıza alma sorunu uzun ayrıntılı bir tartışmaya götürür bizi. Şu anda buna girmeyelim istersen. '50 öncesi deviniminin ideolojik kalıtından söz ederken böyle bir tartışmanın kesinkes gerekli olacağını da sanmıyorum. Devrimsel sorunların ağır bastığı, ekonominin çıkmaza saplandığı bir ülkede asıl çözümlerden ürkmenin sosyal demokrat devinimleri besleyip abarttığı da bilinen bir şeydir. TKP'nin buradaki durumu tarihsel görevinin zamanında yeterince sahibi olmamasıdır. Bunları da konuştuk.

▶Birliğe dönersek şöyle bir durum var. Demin dediniz, tek bayrağın yokluğunda birçok bayrak açıldı. Bu doğru bir tesbit. Birçok bayrak var, hatta belki o kadar atomize oldu ki tek tek kişlerin elinde de birer bayrak var. Yani hareketin iki partisini birleştirelim de bu iş hallolsun gibi bir yalınlıkta değil durum. Gerçekten çok geniş kesimleri kapsayan bir tartışma gerekiyor. Böyle bir tartışma program taslağını birlikte oluşturma amacıyla yürütülebilir mi? Buradan birliğe ulaşılır mı?

Bir kez bir-iki-üç birleşmek değil, dört-beş-altı birleşmek de yeterli değil. Bugün dediğim gibi olaylara çok nesnel bakmak gerekiyor. Şuna inanıyorum ki Türkiye'de devrimci işçi devinimini benimsemiş, Marksist insanların kendi geçmişlerine baktıkları zaman kaynaklarının tek olduğunun bilincine varmaları birinci koşuldur. Bu bakımdan ben bu devinimi, işte bu devinim çizgisini benimseyenleri şu partiden, bu partiden gelmiş diye ayırmıyorum. Ayrılmasının da büyük tehlike olduğuna inanıyorum. Geçmişin muhasebesi yapılırken bunun sadece bir kişiye, bir gruba düştüğüne ve o grubun da bunu yapması durumunda "işte bak suç sizdeymiş" gibi bir suçlamaya hedef olacağına da inanmıyorum. Bu Türkiye'nin ortak kalıtıdır. Ve hiç kimse buna tek başına sahip çıkamaz. Geçmişte başlayan, taa '20'lerde başlayan hareket '51'e kadar gelmişse bu hareketin içersinde yanlışları doğruları, büyükleri, küçükleri ile bir bütün olduğuna inanıyorum ben ve '60'tan sonra çıkan hareketler, eger bunlar Marksist, Leninist, inanmış, dürüst kişiler veya kişilerin oluşturduğu örgütlerse, bu geçmiş herkesin ortak geçmişidir. Ben bunun tapusunu hiç kimseye, hiçbir tek örgüte verilmesinden yana değilim. O zaman sorun çok daha kolay çözülüyor. Bugün yeni sayfa dediğimiz dönem herkesin ortak bir tarih bilinci içinde aynı kaynaktan güç almaları dönemi demektir. Ortak bir program da ancak böyle bir eleştirel birlik içinde oluşturulabilir. Geçmişteki yanlış, doğru bütün deneyimlerin ışığında, Türkiye sorununa doğru, gerçekçi bakışın ışığında. ■

Editörün Notu: Yer darlığı nedeniyle söyleşinin tamamını yayınlayamadık. Sayın Türkali'nin 141-142. ve 163. maddelere karşı birlikte mücadele edilmesi gereğini dile getirdiği bölümleri gelecek sayımızda yayınlayacağız. Bu konuşma Vedat Türkali'nin Cem Yayınevi'nce yayınlanacak Savunmalar adlı kitabında yer alacaktır.

Sahil yağması

Devletin teşvikinin yağma boyutunu kazandığı turizm yatırımları, yoğun bir doğa ve kültür katliamına neden olmaktadır.

Türkiye, 12 Eylül koşullarında ve özellikle de ANAP iktidarı eli ile, ekonomide yapısal değişikliği ve uluslararası kapitalist sistemle entegrasyona zorlanma sürecini, politik, sosyal ve kültürel alanda da dramatik bir biçimde yaşamaktadır. Sanayi yapısındaki sancılı değişim ve bankacılıktaki bilinen gelişmelerin yanında, kapitalist-emperyalist sistemin **IMF** ve **Dünya Bankası** politikaları eli ile empoze ettiği üç temel sömürü alanı, tarıma dayalı sanayi çerçevesinde **GAP**, büyük kentlerin **alt yapı yatırımları** ve **sahil yağmasıdır**. İstanbul'un Ortadoğu düzeyinde İŞ ve EĞLENCE merkezi olması misyonuna zorlanması da, bu üçlü sömürü alanı ile yakından bağlantılıdır.

Sahil yağmasının gerçek boyutları ile kavranması, ancak bu üçlü sömürü yöntemi içinde görüldüğünde mümkündür. Bu noktada, egemen turizm anlayışının, turizmi halklar ve kültürlerarası bir ilişki olmaktan çıkartıp, insanları paketler haline getirip, yine paket programlara mahkûm ettiğini, altını çizerek belirtmek gerek.

UNESCO, "Kitle turizmi"nin kazandığı bu boyutun ülkelerin kültürel ve doğal değerlerini yozlaştırdığını ve yokettiğini önemle belirtiyor. Bu durum, Akdeniz ülkeleri kıyılarının taşlaşmış görüntüsü ile apaçık ortada. Ülkemizin Ege ve Akdeniz kıyıları, olağanüstü arkeolojik, kültürel ve doğal zenginlikleri 1982 yılında çıkartılan 2634 sayılı **Turizmi Teşvik Kanunu** ile yağmalanmaya hazır hale getirilmiş durumda. Kanuna göre 94 alanda turizmin teşvik edilmesi kararlaştırılıyor. Bu alanlardan 31'i Muğla'dadır. Muğla sınırları içinde 125 antik kentin varlığı da bir gerçek.

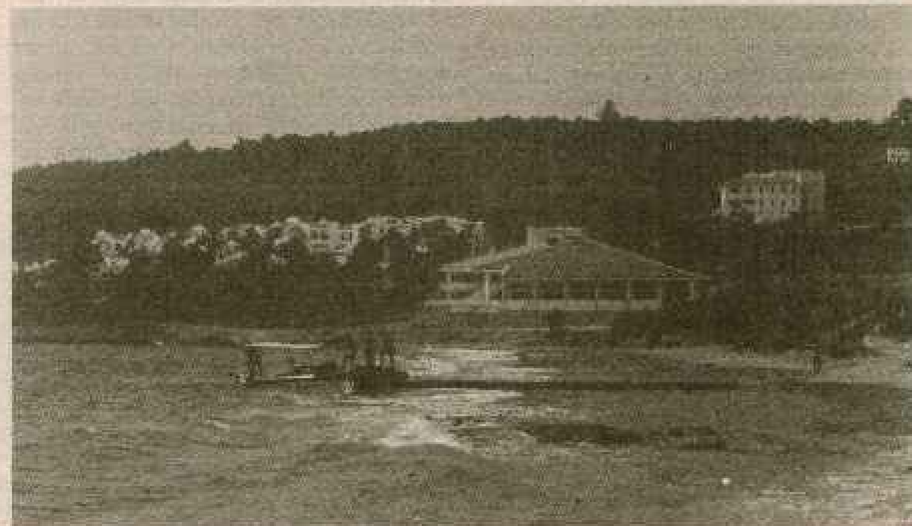
Turizmi Teşvik Kanunu çerçevesinde, yatırımcılara, % 100 oranında "gümrük indirimi", özkaynağın % 20'si oranında "kaynak kullanımı destekleme primi", % 15 oranında "yerli teçhizat, makina tesisat primi", yaklaşık yedi yıl kurumlar vergisinden muafiyet sağlayan % 100 oranında "yatırım indirimi" ile, **yatırımın % 20'si** oranında para geri ödeniyor. Ayrıca yatırımın % 60'ı kadar kredi veriliyor. Kabaca 10 milyarlık yatırımda, yatırımcıya 5 milyarlık özkaynak garanti etmesi ile, 6 milyar liralık kredi, 2 milyar liralık geri ödeme sağlanmış oluyor.

Ancak **Altına Hücum**'un başlaması için bunlar yetmiyor. Kamu arazileri, sudan ucuz fiyatlarla yerli ve yabancı şirketlere 49 yıllığına **kiraya** veriliyor. Böylece yabancı yatırımcı ve işletmeci şirketler, yerli yatırımcı yabancı işletmeci ortaklıklar, sanayiciler, konfeksiyoncular, inşaat şirketleri ve tabii, holdinglerin hemen tamamı, bu arada turizmci şirketler de "ülkemizi kalkındırmak üzere" altına hücumda yerlerini alıyorlar. Daha başlangıçta çoğunluğu Alman ve İngiliz olmak üzere, Katar'lı, İsveç'li, İsviçre'li yaklaşık 20 firma Antalya ve Muğla'da yaklaşık 15.000 yataklı ve 500 milyon dolarlık yatırıma girişmiş bulunuyorlar. Bunların yanında, çoğunluğu yabancı işletmeci ile birlikte çalışacak olan, yerli firmalar yaklaşık 70.000 yatak kapasiteli ve yaklaşık 3.5 trilyon liralık yatırıma girişmiş durumdalar. Kendisi turizmcilik yapan firmaların dışındaki büyük çoğunluk, yatırım riskine hiç katılmayan yabancı şirketlere işletmeciliği devrediyor durumdalar. En kârlı yatırımları seçen bu firmalar, kârdan ve cirodan aldıkları gelirleri yurt dışına rahatça transfer edebiliyorlar.

Önemli bir durum da, yatırımların hemen tamamının **lüks** tatil köyü ve beş ve dört yıldızlı oteller olmasıdır. Yatak başı maliyetin, 2 ve 3 yıldızlı oteller ve pansiyonlara göre, iki, üç katı olan bu yatırımların işletme maliyetinin de yüksek olacağı ve atıl kapasite sorunu yaratacağı açıktır. Yaklaşık 4,5-5 trilyon liralık yatırımın, dolayısıyle 2,5-3 trilyon liralık devlet teşvikinin aktarıldığı, bizzat bu teşvikin yağma boyutunu kazandığı **turizm yatırımları**, yoğun bir doğa ve kültür katliamına neden olmaktadır. Doğal topografya altüst edilmekte, ağaçlar acımasızca kesilmekte, arkeolojik SİT'ler tahrip edilmektedir. Bütün insanlığın ortak mirası olan, petrolden daha değerli ve koruduğumuz takdirde tükenmez nitelikli, **doğa ve kültür** değerlerimiz, bizzat turizmin konusu olan, insanlığa sunabileceğimiz değerler, yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadırlar.

Ama bunlardan daha acı olan gerçek, yabancı ve yabancı ortaklı yatırımcılara 49 yıllığına kiralanan arazilerdir. Kiralama yöntemi ile yaratılan durum, işgal niteliğindedir. Uluslararası hukuk çerçevesinde, yabancı yatırımcıya kiralanan arazide, yerli firmaya yasa yolu ile uygulayabileceğimiz kamulaştırma, geri alma usulleri ve müeyyideleri uygulanamaz. O araziler artık 49 yıllığına **işgal edilmiş** vatan topraklarıdır. Bu süre, çağımızda askeri işgallerin ömrünün beş katıdır. Elimizdeki veriler, daha doğrusu TBMM'de açıklanan veriler, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca tahsis edilen arazilerle sınırlı verilerdir. Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı'nca, orman alanlarından tahsis edilen araziler hakkında henüz açıklanmış bilgiler yoktur. ■

***◀ Yağmanın boyutları.** Üstte Bodrum yarımadasını hızla işgal etmekte olan tatil sitelerinden Turgutreis Akyarlar köyü, Akçabük tatil evleri. Altta ise, özel çevre koruma bölgesinde yer alan Gökova körfezinde, antik sedir adası karşısındaki Taşbükü koyunda inşa edilen DPT'nin dinlenme-eğitim tesisleri...*

DÜNYAMIZ SOSYALİZME GEÇİŞİN NERESİNDE?

Sosyalist ekonomi -Marksist teoride öngörüldüğü genel karakteriyle- şimdiye kadar hiçbir ülkede var olmadı. Becerilemediği için değil, yaşanılagelen objektif şartlar altında olamayacağı için olmadı. Sosyalist ekonomilerde çekilen sıkıntıların esas nedeni bu.

Kimliğimizi yeni yeni kazanır olmaya yüz tuttuğumuz dönemlerde usuldendi, "uzunca" bir dünya ve Türkiye tahliline girişirken "çağımız çökmekte olan kapitalizmden sosyalizme geçiş çağıdır", "**amentüsü**"yle girizgâh yapılırdı. Az biraz "iman tazeleme" nişaneleri taşısa da doğruluğundan en ufak bir kuşku duymazdık bu tespitin. Kuşku duymamız için bir neden de yoktu. Sosyalizme geçiş dönemi Ekim Devrimi'yle başlamış, 2.Savaş'tan sonra dünya sosyalist sisteminin oluşmasıyla yeni ve ileri bir aşamaya yükselmişti; sosyalist ülkelerin ekonomileri hızlı ve istikrarlı bir tempo ile gelişiyordu; kapitalist sistem toplumsal yozlaşmayı artırırken, sosyalizm altında insanlar sosyal, kültürel, entelektüel, etik vb. bakımlardan çok yönlü gelişmenin imkanlarına kavuşuyorlardı, dünya halkları arasında sosyalizmin itibarı ve yaygınlığı sürekli artıyor, ulusal kurtuluş mücadelesinin başarısında sosyalistlerin önderliği tayin edici rol oynuyordu. Gerçi gelişkin kapitalist ülkeler bloğu da bu arada boş durmuyor, bilimsel ve teknolojik devrimin impulsuyla sosyalizme meydan okumaya devam ediyordu. Ne ki kapitalizm **tarihsel olarak** miyadını doldurmuştu. Bundan böyle olsa olsa ömrünü biraz uzatabilirdi, ama alnına vurulmuş yokolma damgasından kurtulamazdı. Zaten emperyalizm batmamak için ne kadar çabalasa bütün yapılanlar onun iç çelişkilerini keskinleştirmekten, bunalımını derinleştirmekten, dolayısıyla sonunu yakınlaştırmaktan başka sonuç vermiyordu.

Sosyalist devrimi başlatan ülke ne kadar geri ise bu ülkede eski kapitalist ilişkilerden yeni sosyalist ilişkilere geçiş o kadar zor olur.

Şimdilerde ise durum bir hayli değişik. "Çağımızın kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı" olduğu pek ağza alınmıyor. Kapitalizmin "çökmekte" olduğunun "ajitasyon" açısından dahi inandırıcılığı kuşku götürüyor. Hatta kapitalizme uzunca bir süre daha "gelişme" perspektifi öngören tezler ileri sürülüyor. Bütün bunların, günümüzde sosyalizmin pek içaçıcı olmayan manzarasından kaynaklandığı açık. Herkesin bildiği olumsuzlukları burada teker teker saymaya gerek görmüyorum. Zaten "Batı" oldum olası sosyalizmin sıkıntıları üzerine pireyi deve yapmakta mahirdir. Şimdi, sosyalist dünyada bütün olup bitenlerden sonra nihaî hüküm veriliyor: "**Sosyalizm, özellikle ekonomik sistem olarak iflas etmiştir!**"

Bu iddia hepten asılsızdır. Bir şeyin iflas etmesi için önce **olması** gerekir. Oysa sosyalist ekonomi -Marksist teoride öngörüldüğü genel karakteriyle- şimdiye değin hiçbir ülkede var olmadı. Becerilemediği için değil, yaşanılagelen objektif şartlar altında **olamayacağı** için olmadı. Zaten sosyalist ülkelerin ekonomilerinde karşılaşılan zorlukların, çekilen sıkıntıların esas nedeni bu.

Sosyalist ekonomi şimdiye değin olmadıysa 1917'den beri olup bitenleri nasıl değerlendirmeli?

Marx, **Önsöz**'deki ünlü sosyal devrim tanımında "Gelişmenin belli bir düzeyinde toplumun maddi üretim güçleri mevcut üretim ilişkileriyle, ya da o güne kadar içinde faaliyet gösterdikleri -aynı şeyin hukuki ifadesinden başka bir şey olmayan- mülkiyet ilişkileriyle çatışırlar. Üretim güçlerinin gelişme biçimleri olmaktan çıkar, onlara ayakbağı olurlar. İşte o zaman sosyal devrim çağı çatar, ekonomik temelin değişmesiyle bütün o muazzam üstyapı az ya da çok bir hızla dönüşüme uğrar"[1] diyordu. Bilindiği gibi, bu tanım, kapitalizmden sosyalizme geçiş için yetersizdir, hatta bir bakıma "başaşağı"dır. Bu tanıma göre **sosyal devrim çağı** geldiğinde önce ekonomik temel devrimci bir değişikliğe uğrar, bunu üst yapının -bu arada siyasi yapının- devrimci değişimi izler. Sosyalist devrime gelene dek öteki bütün sosyal devrimler bu şekilde bir seyir izlediler. Bunun tipik örneği ise burjuva devrimidir. Oysa kapitalizmden sosyalizme geçişte sosyo-ekonomik yapının devrimci dönüşümü farklı bir yol izlemek zorundadır. Bu sosyal devrimde önce "proletarya, kamu iktidarını ele geçirir ve bu iktidar gereğince, **burjuvazinin elinden kaçan toplumsal üretim araçlarını,** kamu mülkiyeti haline dönüştürür. Bu eylem aracıyla, proletarya, üretim araçlarını daha önceki sermaye niteliklerinden kurtarır ve onların toplumsal niteliklerine kendilerini kabul ettirme yolunda tam bir özgürlük verir. Önceden belirlenmiş bir plana göre toplumsal bir üretim, bundan böyle olanaklıdır."[2]

"Burjuva devrimi ile sosyalist devrim arasındaki farklardan birisi şudur; feodalizmin bağrından çıkan burjuva devriminde, yeni ekonomik örgütlenmeler feodal toplumun bütün veçhelerini bir süreç boyunca değişime uğratarak eski düzenin rahminde tedricen yaratılırlar. Burjuva devrimi sadece bir görevle yükümlüdür; bir önceki sosyal düzenin tüm prangalarını koparmak, temizlemek ve safdışı etmek. Bu görevi yerine getirmekle her burjuva devrimi kendisi için bütün gerekenleri başarmış olur; bu kapitalizmin gelişmesini hızlandırır.

Sosyalist devrimin durumu tümüyle farklıdır. Tarihin çizdiği zikzaklar sebebiyle, sosyalist devrimi başlatan ülke ne kadar geri ise -ki bu kanıtlanmıştır- bu ülkede eski kapitalist ilişkilerden yeni sosyalist ilişkilere geçiş o kadar zor olur."[3]

Kapitalizmden sosyalizme geçişte siyasi devrimin öncelik kazanması ve tayin edici bir öneme sahip olması, kanımca, bu geçiş döneminin karmaşık ve girift sürecine etkiyen başlıca faktörlerden birisini oluşturuyor.

Sosyalist devrimden siyasi iktidarın örgütlü proletarya -ve yandaşı diğer emekçiler- tarafından ele geçirilmesi öncelik kazanır, ama bu sadece istekle olacak iş değildir. İktidarın ele geçirilebilmesi bir seri ekonomik ve sosyal şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Bilindiği gibi, her şeyden önce kapitalizmin temel çelişkisinin, yani **üretimin sosyalliği ile üretim araçlarının bireysel mülkiyeti** arasındaki çelişkinin çözülebilecek bir olgunluğa erişmesi gerekir. Marx ve Engels daha yaşarlarken bu çelişkinin olgunlaştığı kanısındaydılar. Engels "büyük üretim ve dolaşım araçlarının önce hisse senetli şirketler, sonra tröstler, en sonra da devlet tarafından temellük" edilmeye başlamasını, burjuvazinin, üretimin toplumsallaştığı boyutlarda, mülkiyet ilişkilerini bu toplumsallığa uydurma kaygısıyla başvurduğu umarsız çabalar olarak değerlendiriyordu. Daha sonra Lenin, emperyalizmi tahlil ederken, tamamiyle üretim dışına çekilmiş, yine Engels'in deyimiyle "kupon kesici" bir avuç burjuvanın asalaklığına hiçbir ulusun daha fazla **katlanamayacağını** söylüyordu.

İşte bu "katlanmamak", üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki çelişkinin nasıl çözüleceğine de işaret ediyor. Biliyoruz, gelişen üretici güçler sayesinde kapitalist üretim, kapitalizm öncesi sosyo-ekonomik formasyonların bağrında gelişebilir. Yani üretici güçlerin gelişmesiyle birlikte eski düzenin mülkiyet kabuğu **siyasi değişiklikler olmaksızın** çatlar, hatta kimi şartlarda parçalanır. Oysa kapitalizmden sosyalizme geçişte üretici güçler ne denli gelişirlerse gelişsinler, kendilerini kuşatan mülkiyet kabuğunu çatlatamazlar. Bir başka deyişle sosyalist üretimin, kapitalist düzende değil boy atması, yeşermesi dahi imkansızdır. O halde birilerinin, temel çelişkinin çözümüne müdahale etmesi gerekir. Nitekim bu birileri vardır ve bilindiği gibi de bu

güç proletaryadır.

Üretici güçlerin sosyalleşmesi ile üretim araçlarının bireysel mülkte kalması arasındaki çelişki Marx'ın **Kapitalist Birikimin Temel Kanunu**'nda belirlediği esaslar dahilinde, sosyal ve siyasi plana yansır. Burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki antagonist çelişki, temel çelişkiye paralel olarak kapitalizmin yol alması sürecinde daha keskinleşir. Bu çelişkinin işçiler lehine çözümü ile temel çelişki de çözülmüş olur: "Mülksüzleştirenler, mülksüzleştirilirler." Kısacası temel çelişkiyi çözmek ancak proletaryanın harcıdır. Bunun da yolu iktidarın ele geçirilmesidir.

Kapitalist Birikimin Temel Kanunu uyarınca tüm toplumsal zenginlikler mülk sahibi küçük bir azınlığın elinde birikirken, çalışan geniş insan kitlelerinin payına düşenin daha çok yoksulluk, horlanma, düşkünlük vb. olması, bir başka deyişle bu iki kesimin toplumsal refahtan aldıkları paylar arasındaki uçurumun giderek derinleşmesi, bu çelişkinin keskinleştiği ölçüde **spontane** çözüleceği anlamına gelmez. Çelişki ancak işçi sınıfının -yandaşlarıyla birlikte- iktidarı ele geçirmesiyle çözülebilir. İktidarın ele geçirilmesi ise, yine temel çelişki ve onun sosyal plandaki yansıması olan sınıfsal çelişki ne denli akutlaşırsa akutlaşsın, hem bunlara bağlı hem bunlardan görece bağımsız maddi toplumsal şartların olgunlaşmasını öngörür.

İktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesinin değişik yolları olabilir. Klasik, **yığınsal** ayaklanma ile iktidarın alınması modelini, bilindiği gibi, Lenin, "Üç Rus devrimi"nin tecrübelerinden hareket ederek belirlemiştir. Bu modelin, günümüz şartlarında iktidarın ele geçirilmesinde gerçekleşme şansının bir hayli zayıf olduğu, hele gelişkin ve orta seviyedeki kapitalist ülkelerde -dünya da yepyeni değişimler yer almadığı müddetçe- hemen hiç şansı olmadığı kanısındayım.

Devrimci durum için Lenin'in öngördüğü şartların gerçekleşmesi, dünyanın pek çok ülkesinde kısa ve orta vadede adeta mucize gibi gözüküyor. Bu durumda geriye işçi sınıfının iktidarı barışçı yollardan ele geçirmesi kalıyor. Bir yandan geçmişin tecrübesi, bir yandan görülebilir geleceğin genel hatlarıyla analizi, işçi sınıfının -yandaşlarıyla birlikte- barışçı yoldan iktidara gelmesi alternatifinin de, dünyanın pek çok ülkesi için oldukça zayıf bir ihtimal olduğuna işaret ediyor. Bütün bunlardan vardığım sonuç şu : Dünyanın ağırlıklı bölümüne egemen olan kapitalizm, dünyayı sarsan bir kriz başgöstermediği takdirde bu konumunu uzunca bir süre koruyacağa benziyor.

Bu durumda varolan sosyalizmi nasıl bir gelecek bekliyor?

Önce de değindim - sosyalist ülkelerde ekonomik temel, genel karakteriyle sosyalist değil. Bir üretim tarzına damgasını vuran üretim ilişkileridir, ilk başta da mülkiyet ilişkileridir. Sosyalist ülkelerde çalışanların büyük çoğunluğu mülksüzdür.* Mülksüz kılındıkları için değil, aksine anayasa ile belirlenen ve garanti altına alınan, sosyalist düzenin mülkiyetine ortak olma hakkını henüz **realize** edemedikleri için bu böyle. Bunun yanı sıra, aynı çoğunluk üretime yabancılaşmaktan kurtulmuş değil. Bölüşümün "**herkese emeği kadar**" ilkesinin, uygulamada büyük ölçüde aksadığından devamlı şikayet ediliyor. Bu da anlaşılır bir olgu. Söz konusu ilke ancak emeğinin ürününe yabancılaşmamış insanlar ortamında hakkıyla uygulanabilme güvencesine kavuşur. Ayrıca üretici güçlerin -prodüktivitenin- gelişkin kapitalizmdeki ile kıyaslandığında nispeten geri seviyesi de sosyalist ekonominin gerçekleştirilmesinde başlıca handikaplardan birisini oluşturuyor. Bütün bunlar bir ölçüde normal; çünkü sosyalizme geçişte ekonomik temel, siyasi iktidarı ele geçiren emekçiler tarafından, emperyalist kuşatma altında, ekonomik bakımdan geri ülkelerde, daha pek çok olumsuz faktöre karşı savaşılarak adım adım döşenmeye çalışılıyor.

Sosyalist ülkelerde yakın geçmişte başlatılan girişimlerin ekonomi ile ilişkilerini bir de bu açıdan değerlendirmek gerekiyor. Örneğin **perestroyka**nın sosyalist demokrasiye ilişkin yanı ve **glasnost** kampanyası, insanların sosyalist düzene daha fazla sahip çıkmalarını, ekonomik ve toplumsal gelişmeye daha çok katkıda bulunmalarını amaçlıyor. Bu amaç gerçekleştiği, yani sosyalist düzenin ve onun her geçen gün daha geliştirilerek yeniden üretilmesinin sahipleri arttığı ölçüde, ekonomi de esas anlamda sosyalistleşecektir.

Ancak biliniyor, **perestroyka**nın bir diğer önemli yanı da, özellikle tarımda zilyetliği teşvik etmesi. Bunda da amaç, kolhoz-sovhoz sistemi ile üstesinden gelinemeyen tarım ekonomisini, kendini toprağın sahibi -dolayısıyla da üretimin sahibi- olarak görecek üreticiler vasıtasıyla rayına oturtmak. Tabii bu noktada bireysel sahiplik bazında kendi maddi çıkarını azamileştirmek güdüsü altına girecek insanın, aynı zamanda büyük kolektif mülke, yani sosyalist düzene ne kadar sahip çıkacağı, daha doğrusu kendini ne ölçüde o kolektif mülkün de ortaklarından birisi olarak hissedeceği, üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun. Ayrıca "**hozraşot**" (kendi kendine yeterlilik. Ed. notu) sistemine geçen sınai kolektiflerdeki işçilerin de işletmenin kolektif sahibi olmakla, sosyalist düzenin sahibi olmayı ne ölçüde bağdaştıracakları yine bir başka sorun. Nihayet, bu şartlarda sosyalizmin bölüşüm ilkesinin, **emek oranına göre paylaşım**ın nasıl uygulanacağı da ayrı bir sorun.

Evet, sorunlar çok. Ama bence **esas sorun** -bütün bu tali sorunların kaynağındaki sorun- sosyalist ekonominin kapitalist bir dünyanın bağrında inşa edilmesi zorunluluğu.

Haklı olarak, "malûm"u "ilâm"la neyi çözdüğüm sorulacak. Açıklayayım. Çoğunlukla tek tek ülkelerin sınırları içinde düşünmeye, tahlillerimizi bu ülkeler sanki dünyadan izole imişlercesine yapmaya, hatta kendi projelerimizi ve politikalarımızı belirlerken Türkiye ile haddinden fazla sınırlı kalmaya eğilimliyizdir. Örneğin SSCB'de, ekonomide ortaya çıkan sıkıntıların kaynağında genellikle "geçmişte yapılan hatalar" aranır. Yine, örneğin kendi projelerimizde, iktidara gelindiğinde şu, şu, şu dönüşümlerin gerçekleştirilmesiyle sosyalizme giden yolun -handiyse pürüzsüz- döşeneceğine inanırız. Oysa tarihin gidişi hiç de böyle değil. İşte en taze birkaç örnek: Sandinistler başlangıçta öngördükleri projelerini hayata geçiremiyorlar. Angola ve Mozambik'teki Marksist yönetimler büyük zorluklarla karşı karşıyalar ve radikallikten ılımlılığa doğru meylediyorlar. Çünkü emperyalizm bastırıyor. Yani günümüzün küçülmüş dünyasında ülkeler, istediklerince davranamıyorlar. Tek tek ülkeler, koca bir "dünya ülkesi"nin adeta "eyaletleri"imişçesine bir görünüm çıkıyor ortaya. Tabii bu dediklerimden emperyalizmi mazur gördüğüm ve gösterdiğim anlamını çıkaranlar olacaksa böyleleriyle tartışmakta bir yarar görmem. Ben sadece bir durum tespiti yapıyorum.

Bu durumda, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemini hakkıyla kavrayabilmek için dünyamıza kuş bakışı bakmakta yarar var. Böyle yapıldığında dünyanın genel manzarası şöyle: Eski düzen, kapitalizm dünyada daha yaygın ve dominan. Kapitalist dünyanın bağrındaki bir kısım yörelerde üretim araçları özel mülkiyetten çıkarılmış ve kapitalist sömürüye son verilmiş, buralarda üretimin sosyalist ilişkiler çerçevesinde örgütlenmesi için yoğun çabalar yürütülüyor, ancak kapitalizmin dünya çapındaki hegemonyası ve saldırganlığı, sosyalist kuruluşun ilerlemesini ciddi boyutlarda köstekliyor. Bu gidişle de dünyada kapitalizmin yerini sosyalizmin almasının uzun bir zamana ihtiyaç göstereceği anlaşılıyor.

Böyleyse, "çağımızın kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı olduğu" görüşünü terkedenler haklı olmuyorlar mı?

Bu sorunun cevabı tarihe, özellikle yüzyılımızın tarihine bakış açısına bağlı.

Kapitalizm de, sosyalizm de birer **dünya sistemi.** Nazari planda, kategorik olarak böyle bir "ortak" yanları var bu her iki sistemin. "Dünya sistemi" demek, genel karakterleriyle tüm dünyada geçerli olma, dünyaya damgasını vurmak demek. Kapitalizm bunu gerçekleştirdi. Şimdi sıra sosyalizmin. Ancak bu henüz nazari olarak böyle. Yani hâlâ daha dünyada egemen olan sistem kapitalizm. Sosyalizm, kapitalizmin yerini almak için yola çıktı. Dünya çapındaki kapitalizm-sosyalizm rekabeti, her ikisinin de dünya sistemi olmalarından kaynaklanıyor. Ancak sosyalizmin dünya sistemi olduğu henüz fiilen ispatlanmış değil. Bunun için sosyalizmin kapitalizme galebe çalması ve dünyamızın ağırlıklı bölümünde geçerli düzen haline gelmesi lazım.

Şimdi, iki dünya sistemi-geçiş dönemi dışında- sürgit birarada olamayacaklarına göre, 1) Ya geçiş dönemi henüz başlamamıştır, Ekim Devrimi, Paris Komünü kategorisinde değerlendirilmesi gereken bir olaydır, bilimsel ve teknolojik devrimin de katkısıyla üretici güçler kapitalizm altında geliştiğine ve "hiçbir sosyal düzen, o düzenin içinde yer alabilecek bütün üretici güçler gelişmeden yok"[4] olmayacağına göre varolan sosyalist uygulamaların başarı şansı kalmamaktadır, bu durumda çağımızın kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı olduğunu ileri sürmek doğru değildir; 2) Ya da geçiş dönemi Ekim Devrimi'yle birlikte fiilen başlamıştır, ancak burada kısaca değindiğim dünya bütünselliği çerçevesinde -ve değinmediğim daha pek çok faktörün de etkimesiyle- başlangıçta beklenenin bir hayli gerisinde bir süratle ilerlemektedir, hatta bu ilerleme -toptan restorasyon olmadıkça- zaman zaman gerilemeler de gösterebilir.**

Durum budur. Ve eğer doğru olan 2.şık ise, "çağımızın kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı olduğu" tespitinden vazgeçmeye hiç de gerek yoktur.

Dahası, bu gerçeğin altını, gerektiği her durumda çizmenin yararı var. Çünkü sosyalizm, bütün problemlerine ve bunları ideolojik bombardımanına malzeme yapan emperyalizmin saldırısına rağmen günümüzde yüz milyonlarca insanın **yegâne kurtuluş umudu.** Ve insanoğlu, kapitalizmin, hem kendisinde meydana getirdiği deformasyondan, hem de üzerinde yaşadığı mekânda, doğal çevrede yolaçtığı tahribattan kurtulacaksa bunun sosyalizmden başka yolu yok.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi Ekim Devrimi'yle birlikte fiilen başlamıştır, ancak başlangıçta beklenenin bir hayli gerisinde bir süratle ilerlemektedir, hatta bu ilerleme zaman zaman gerilemeler de gösterebilir.

DİPNOTLAR:

1) K. Marx-F. Engels, Seçme Eserler, Progress Publishers, Tek Ciltte, s. 181

2) F.Engels, Anti-Dühring, Sol yayınları s. 423

3) Lenin, Seçme Eserler, Progress Publishers, C.2 s. 528

4) K. Marx-F. Engels, a.g.e, s.182.

** Bu sorunu Görüş'ün Ağustos 1988 sayısında yayınlanan "Aurora'nın Yaptığı" başlıklı yazıda tartıştığım için burada uzatmıyorum.*

*** Bir de kapitalizmin ve sosyalizmin karşılıklı ilişkiler içinde gelişerek daha üst kategorilere evrimleşecekleri görüşü var bilindiği gibi. Henüz tartışılmakta olan böylesi görüşler zaten konumuzu doğrudan ilgilendirmiyor.*

TBKP Genel Sekreter Yardımcısı Osman Sakalsız:

YASAL PARTİ İÇİN ELBİRLİĞİ

Kaderimizin ortak olduğu, bu kaderi birlikte kurmak gerektiği daha iyi bilince çıkmıştır.

Geçen sayımızda birlik sürecine ilişkin olarak TSİP ve TBKP yöneticilerine sorular yönelttiğimizi belirtmiştik. TBKP Genel Sekreter Yardımcısı sayın Osman Sakalsız'ın sorularımıza yanıtlarını aşağıdaki söyleşide okurlarımıza iletiyoruz.

▶ TSİP ile TBKP arasında Ağustos 1988'den bu yana yürütülen "ortak program tasarısı hazırlama" çalışmalarına ara verildiğini duyuruyorsunuz. Ortak parti programının temel doğrularının tartışıldığı bu sürede her iki partinin görüşleri arasında bir yakınlaşma olduğu sonucuna varıldığı, bununla birlikte program anlayışları arasındaki farkların devam ettiği açıklanıyor. Bu noktaya nasıl bir süreçten geçerek vardınız? Somut olarak nelerde anlaşamadınız?

Osman Sakalsız.

TSİP ile TBKP'nin ortak bir program hazırlama çalışmalarının kısa sürede bir sonuç vermemiş olması, 1990'lı yılların eşiğinde Marksizmin içinde bulunduğu durumla bağlıdır. Marksizm bir yenilenme dönemindedir. Bu sürecin daha henüz başındayız. Marksizmin birçok temel yaklaşımlarını gözden geçirmek, birçok şeyi yeni formüle etmek gerekiyor. Bu işin üstesinden bir hamlede gelinemez. Uzun süreli bir kolektif tartışma, araştırma süreci gerekiyor. Birçok şey tekrar tekrar ele alınmak durumundadır.

Daha bu sürecin henüz başında olduğumuz için TSİP ile TBKP'nin bu sürece yaklaşımda farklılıklar göstermeleri doğaldır. Ama süreç ideolojiye, teoriye, politikaya, stratejiye, çalışma tarzına, örgüt anlayışına kadar bütün alanları kapsayan muazzam bir genişlikte olduğu için, kısa sürede bir yaklaşım birliğine ulaşılamaması da doğaldır. Sorun bizce iki farklı program anlayışından ya da iki farklı Marksizm anlayışından kaynaklanmıyor, Marksizmi, ülkemiz koşullarına uygun geliştirmede birlikte yeterince çaba gösterememiş olmamızdan kaynaklanıyor.

Tartışma süreci içinde her iki partinin de görüşlerinde bir yakınlaşma sağlanmıştır. Her şeyden önce, her iki parti çağdaş dünyada çok önemli değişiklikler olduğunu, barış sorununun ve öteki global sorunların keskinleştiğini, bunları sınıfsal çıkarları karşıt da olsa, geniş bir uluslararası işbirliği ile çözmenin olanaklı olduğunu ifade etmektedirler. Açıktır ki, global sorunların sınıfsal ve genel insani yanlarının diyalektik kavranışı, tüm programatik çalışma bakımından bizce büyük önem taşıyor ve yeni yaklaşımlar gerektiriyor. **Değişen bir dünyada Türkiye de değişmeden kalamaz** ve tüm değişimler var olan hedefleri, o hedeflere varma yollarını da kaçınılmazlıkla gözden geçirmeyi zorunlu kılar. Diğer yandan, her iki parti, hemen bugünden ülkenin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik yaşamında, mümkün olan en ileri dönüşümleri içeren bir "barış ve demokratikleşme projesi"nde de prensip olarak anlaşmışlardır. Bizim kanımıza göre, bugünkü dünya durumunun ve Türkiye'deki durumun yapılabildiği kadarıyla analizi, bizi kaçınılmazlıkla böyle bir proje yapmaya götürmüştür.

Uluslararası komünist hareketinin deneylerine, özellikle sosyalizmi kurma pratiğine her iki parti de eleştirel ve bilimsel yaklaşma gereği duymakta ve buradan da gerek parti teorisi ve gerekse sosyalizm anlayışı açısından yaratıcı Marksizmi ülke koşullarına uygulamaya çalışmaktadırlar. Kısaca burada söz konusu olan; çağdaş bir komünist partisinde çeşitlilik içinde birlik konsepti ile, çoğulcu bir sosyalizm anlayışındaki fikir birliğimizdir.

İki partinin, yapılan açıklamada "program anlayışları" diye tarif edilen, programın içeriğine ilişkin farklılıkları da devam etmektedir. Bunlardan **birincisi,** günümüz koşullarında KP'lerinin var olan ve bundan onbeş - yirmi yıl öncesi verilere dayanılarak hazırlanmış olan programlarını köklü şekilde gözden geçirmek gerekiyor mu sorusu ile ilgilidir. **Diğeri ise,** daha somut bir sorudur: "Barış ve demokratikleşme projesi" ile "sosyalizm" amacı arasına bir üçüncü aşama ya da programatik hedef parti programına konmalı mı?

Bizim kanımıza göre, her iki parti tarafından saptanan dünya ölçüsündeki yeni ya da bizim şimdi algılayabildiğimiz gelişmeler, programı ve partinin politik çizgi ve hedeflerini hazırlarken mutlaka dikkate alınmalıdır. Elbette bu gerçekten zor bir iştir. TBKP Birlik Kongresi'nde biz böyle bir analizi tam ve eksiksiz yaptığımızı söyleyecek durumda değiliz. Bu bakımdan TSİP'li yoldaşların ihtiyatlı olması gerektiğini belirten uyarılarına hak verilebilir. Ne var ki, bir kere dünya ölçüsünde durumun değiştiği söylenince, "klasik" denilen ve daha ziyade 1969 Komünist ve İşçi Partilerinin Danışma Konferansı sonuçlarına göre hazırlanmış programları gözden geçirmek de zorunlu olmaktadır. Bir çırpıda sonuca varmak hele birlik sürecinde kolay olmasa da, programatik çalışmaya böyle bir kabulle başlamak gereklidir.

Öte yandan, bizim kanımıza göre, her iki parti tarafından ilke olarak onaylanan "barış ve demokratikleşme projesi" başlıklı ve programın ikinci bölümünü oluşturacak olan belge, programın önemli bir özelliğidir. Çünkü bu belgedeki hedefler uğrundaki mücadele bize göre, 'olsa da olur olmasa da" denebilecek türden bir mücadele değildir. Belli ki, parti ve kitleler, emekçi iktidarı gerçekleşene kadar bu mücadeleyi sürekli güçlendirme, genişletme ve derinleştirme göreviyle karşı karşıya kalacaklardır. Bu "proje" Marksist hareketin, öteden beri, uzun yıllar boyunca yürüttüğü mücadeleyi programlaştırmakta, onu rastgelelikten kurtarmakta, kitleleri ısrarla belirli, somut hedeflere yöneltmektedir. Bu açıdan bu somut hedefler uğrundaki mücadele, Türkiye'yi devrimci değişimlere hazırlayıcı stratejik politik bir öneme sahiptir.

TSİP'li yoldaşlarımız, "emekçi iktidarının yolunu açacak mücadelenin programı olan söz konusu "proje"den ve emekçi iktidarının değişmez amacı olan sosyalist dönüşümlerden ayrı olarak, adeta ikinci bir "asgari programı" andıran bölümün program tasarısına girmesinde ısrar etmiştir. TSİP'li arkadaşlarımız, haklı olarak emekçi iktidarının sosyalizmi doğrudan doğruya kurmaya girişmeyeceği ve sosyalizme doğru yönelen bir geçiş programının uygulanacağı noktasından hareket etmektedirler. Bu konuda aramızda görüş ayrılığı kanımıza göre yoktur.

Ancak, hangi tarihsel, somut durumda gerçekleşeceğini bilemediğimiz emekçi iktidarının (eğer bu, kapitalizm koşullarında KP'nin hükümete katılışından farklı nitel bir devrimci değişiklik anlamına geliyorsa, ki öyle olmalıdır) **ilk anda** ne gibi somut görevleri çözeceğini de bilemiyoruz.

Bu güçlüklere karşın aslında iki parti Haziran 1988'de vardıkları anlaşmada sonuç almaya yönelik bir hat çizmişlerdi. Burada ortak programı oluşturmak için önce "20'li, 30'lu yıllardan sonra komünist hareketin önünü tıkayan başlıca konuların, 1980'lerin dünya ve Türkiye koşullarında yeralan ve programatik sorunlar bakımından önemli olan başlıca değişikliklerin, Marksistler arası tartışılan konuların en önemli sonuçları üzerine ortak görüşler saptanması" kararlaştırılmıştı.

Ama, bir an önce sonuca ulaşma, anlaşmaya varma isteği, bu konularda yeterince titiz bir çalışma yapılmasını engelledi ve görece kısa bir tartışma sürecinden sonra program taslağının yazımına geçildi. Ama sonra görüldü ki, gerçekten uzlaştırılması olanaksız iki taslak ortaya çıkmıştır. Eğer, Haziran 1988'de belirlenen konularda ortak görüşler saptamak için daha geniş bir tartışma süreci yaşansaydı, belki böyle olmazdı. Tartışmalarımız, birçok konuda başta farklı görünen yaklaşımların sonra diyalog içinde yakınlaştığını, yeni sentezlere ulaşabildiğimizi de gösterdi. Soruna daha titiz eğilirsek, bu konuların sayısı çok daha artabilir.

İki partinin gene Haziran 1988'de saptadıkları gibi "yasallaşma ile yasal parti için çalışmanın birbiriyle çelişmeyen ve birbirinin karşıtı olarak görülmesine neden olmayacak bir tarzda yürütülmesi" de başarılamadı. Bu, ister istemez, ortak program oluşturma çalışmalarını da olumsuz etkiledi. Her iki taraf da bu konuda karşı tarafın özgül yaklaşımlarını yeterince dikkate alma-

dı, birbirini anlamaya özen göstermedi.

Ortak bir programın ortaya çıkmamış olması, TBKP ile TSİP'in çalışmalarına başlarken yaptıkları "geri döndürülemez bir birlik sürecinde olunduğu" saptamasını geçersiz kılmamaktadır. Tersine, derginizin geçen sayısında sayın Ahmet Kaçmaz'ın belirttiği gibi, iki parti birbirine birçok bakımdan daha yakınlaşmıştır. Kaderimizin ortak olduğu, bu kaderi birlikte kurmak gerektiği şimdi daha iyi bilince çıkmıştır. Birçok konuda TSİP de, TBKP de birlik görüşmelerine başlandığı döneme oranla daha ilerlemiş, daha olumlu konumlara gelmiştir. Marksist solun ilişkiler kültürünün yenilenmesine, demokratikleşmesine az da olsa bir katkı yapabildiğimiz inancındayız.

En önemlisi, şimdi iki parti de, yasalda kurulacak partinin bütün Marksist güçleri birleştirmesi, bütün Marksist güçlerin elbirliği ile ortak eseri olarak oluşturulması gerektiği görüşündedir ve böyle bir süreci birlikte hazırlamak istemektedir. Gerek TBKP'nin yasallaşma girişimi, gerekse TSİP-TBKP birlik çalışmaları çevresinde ülkemiz Marksist solu içinde gelişen tartışma sürecinde, ilk başta sanılandan daha geniş güçlerin yasal bir komünist partisi içinde birleşebileceği, böyle bir partiyi birlikte hazırlayabilecekleri ortaya çıkmaktadır.

Bizce geride bıraktığımız, bir buçuk yıl içinde her iki yönde de, gerek yasallaşma gerekse komünistlerin, Marksistlerin birliği yönünden başarılı sayılabilecek çalışmalar yapılmıştır. Her iki yönde de sonuç almaktan henüz uzağız, ama iki yönde de eğer gerekenler yapılırsa olumlu sonuç alınabileceği ortaya çıkmıştır.

Tarihsel olarak **bir kereye özgü** koşullar oluşmuştur. Komünist hareketin yasallaşması, yasal bir komünist partisi kurulması konusu ülkenin politik gündemine girmiştir ve hemen hemen bütün Marksist güçler birleşmek, birlikte bir parti oluşturmak istemektedirler. Birbirini tamamlayan bu iki yönde oluşan bu bir kerelik büyük potansiyeli değerlendirebilmek için hepimiz büyük bir sorumlulukla davranmalıyız. Bunu şimdiye kadar hiçbirimiz yeterince başaramadık. Ama artık başarmak zorundayız.

▶ Bundan sonrası nasıl gelişebilir? Program komisyonundaki tıkanmanın aşılması için neler yapılabilir? Ne öngörüyorsunuz?

Bu konuda TSİP ile aynı görüşteyiz. Sayın Ahmet Kaçmaz'ın Görüş'ün geçen sayısında getirdiği öneriyi paylaşıyoruz. Sorun yasalda geniş bir komünist partisinin kurulmasını isteyen bütün güçlerle birlikte çözülmelidir. Partinin elbirliğiyle oluşturulmasına omuz vermek isteyen tüm Marksistlerin katkıları ile program ortaya çıkarılmalıdır. **Önümüzde yasal bir komünist partiyi hazırlama sürecini örgütleme görevi duruyor.** Bu ikili bir süreçtir. Bir yandan, nasıl bir Marksizm, nasıl bir sosyalizm, nasıl bir demokrasi, nasıl bir parti vb. sorularına yanıt aramak canlı ve geniş bir tartışma sürecinde bu konularda bir mutabakata varmak gerekmektedir. Bir yandan da yasal partinin kurulması için elverişli politik koşulları birlikte hazırlamak gerekmektedir. Bu ikili sürece ne kadar geniş Marksist güçler katılırsa, birbirini kuvvetlendirecek bu her iki yönde de o kadar olumlu sonuçlar alınabilir.

Tartışma dar anlamda bir program tartışmasına indirgenmemeli. Marksizmin evrensel meselelerinin hepsini içermelidir.

Tartışma çeşitli araçlarla yürütülmelidir. Yayın organları, paneller, seminerler ve bütün araçlardan yararlanılmalıdır.

Tartışma aynı zamanda Marksizmin, komünist hareketin toplumsal meşruiyetini güçlendirmeye hizmet etmelidir. Bu tartışma sürecinde Marksistler, ülkemizin temel sorunlarına nasıl ciddi ve sonuç alıcı çözüm yolları önerdiklerini ortaya koyabilirlerse, halkın ve toplumsal gelişmenin sorunlarına nasıl titizlikle sahip çıktıklarını gösterebilirlerse, antikomünizm bir darbe daha yiyecektir. İkinci olarak tartışma yığınsallaşırsa, Marksist solun potansiyellerini açığı çıkarabilirse, gene aynısonucu verecektir.

Bu amaçla bir kere tartışma çok boyutlu yürütülebilir. Kimi kişiler global sorunlar ve Marksizm parti ve iktidar ilişkisi vb. sorunları tartışırken, kimi kişiler ulusal sorun yada kadın sorunu konularında Marksistlerin çözüm önerilerini oluşturmaya çalışır, kimi kişiler ise enflasyona, işsizliğe vb. karşı somut alternatifler konusunu, ya da özerk üniversite, özerk TRT konularını ele alabilirler. Eğer iyi örgütlenebilirse, Marksistlerin ülke ve dünya sorunlarını açık tartışma süreci, ülke düşün ve yaşamını derinden etkileyen bir fikir hareketine dönüşebilir.

İkinci olarak tartışma yığınsal yürütülmelidir. Yasal KP'ye TBKP'nin, ilgi duyan öteki örgütlerin tabanı mutlaka katılmalıdır. Legal komünist partisini hazırlama çalışmalarına Kürt Marksistlerinin katılması stratejik önem taşımaktadır. Tartışma yalnızca üç büyük kentteki Marksistleri değil, gerek Anadolu'nun çeşitli kentlerindeki, gerekse yurtdışındaki Marksistleri mutlaka kapsamalıdır. Yığın örgütlerinin, meslek kuruluşlarının eski ve yeni yöneticilerinden, çeşitli konulardaki uzmanlardan ilgi duyanlar tartışmada yer alabilmelidir.

Böyle bir süreç başlatılırsa, her geçen gün tartışmaya ve sonra da partinin kuruluşuna katılacak güçlerin genişleyeceğini göreceğiz. Katılanların çeşitliliği mutabakatların oluşmasını da kolaylaştıracak, bir tarafın görüşünün herkes tarafından benimsenmesi gibi olanaksız bir şeyin peşinde koşulması yerine, herkesin bir ölçüde benimseyeceği, giderek geliştirilecek ortak görüşler yeni sentezler oluşturmak olanaklı olacaktır.

Legal bir partide birleşmeye şu aşamada sıcak bakmayan sol güçler de var. Tartışmamız bu arkadaşlardan kopuk gelişmemeli, belli çalışmalara önkoşulsuz onların da katılması için çaba harcanmalıdır. Ayrıca tartışmaya katılan herkes mutlaka ilerde kurulacak partiyi benimsemek, kuruluşuna katılmak zorunda da olmamalıdır. İsteyen istediği aşamada sürece katılabileceği gibi, isteyen de istediği aşamada ayrılabilmelidir. Yeter ki, herkes birbirinden bir şey öğrenmeye çalışsın.

Böylesi bir sürecin örgütlenmesi, başlatılması, genişletilip, sonuçlandırılması ilgi duyan herkesle birlikte yürütülmelidir, kimse bu sürecin sahipliğine ya da sözcülüğüne yeltenmemelidir. Ama şimdiye kadar yaptıkları açıklamalarla bu işin yürümesinde en büyük sorumluluğu TSİP ile TBKP'nin üstlenmiş olduğu da açıktır. Şimdi bunun gereğini yerine getirmek ve bu sorumluluğu başkalarıyla paylaşmak gerekmektedir.

Burada birkaç söz de yenilenmeyle ilgili söylemek istiyoruz. Yasalda kurulacak parti bizce hem geniş olmalı, hem de yeni bir Marksizm anlayışı temelinde kurulmalıdır. Marksizmde bir yenilenme, çağımızın gündeme getirdiği sorunları yanıtlayabilmek için bir zorunluluktur. Bugün Türkiye Marksistlerinin tartışma gündemini zaten bu sorun belirliyor. TBKP'nin yeni bir anlayışla bir program oluşturma denemesinin yanı sıra, giderek genişleyen çevreler, "Marksizmin reorganizasyonu zorunluluğu", "birçok şeyi radikal olarak yeniden düşünme ihtiyacı" "bir rönesans gerekliliği", "kendi glasnostumuzu yaşama zorunluluğu"ndan söz ediyor. TSİP de, "klasik anlayışta ısrar ettiğini" belirtmekle birlikte "klasik anlayışın yerine yeni bir anlayışın ikame edilmesini" olasılık dışı saymıyor. Yalnız bunun için "daha bir hayli zihin çabasına ihtiyaç olduğunu" vurguluyor. Böyle bir zihin çabasına hep birlikte girişmek, bizce, birlikte bir parti oluşturmayı hızlandıracaktır.

TBKP kendi programını ülkemizde Marksist düşüncenin yenilenmesi yönünde ciddi bir adım olarak görüyor. Kesin doğrular bulduğumuz iddiasında değiliz. İddia ettiğimiz şey eski anlayışlarla ilerlenemeyeceği, hep birlikte yeniyi aramak gerektiğidir.

Biz yeni anlayışlarımızı ülkemizin demokratikleşmesi problemlerine çözüm ararken geliştirdik, süreç içinde de dünyadaki tartışmalardan yararlandık.

Şimdi Türkiye Marksistleri olarak kendi yenilenmemizi hep birlikte gerçekleştirme olanağımız var. Herkese bunu öneriyoruz. Biz doğru bildiğimiz görüşlerimizi, programımızın yaklaşımını elbette bu süreçte savunacağız, ama doğruluğuna ikna olduğumuz başka yeni görüşleri benimsemeye de her zaman hazır olacağız.

Yeni görüşler geliştirmek için, "yeni programların başarısının kanıtlanmasını", "yeni anlayışın sınanmasını" beklemek bize doğru gelmiyor. Bunu kimden bekleyeceğiz, başkalarının pratiğinden mi?

Marksizmin gelişmesinin yeni aşamasında, ülkemiz pratiğinde nasıl bir komünist partisi anlayışının geliştirileceğini, en geniş birliğin nasıl bir parti ve programda ifadesini bulacağını sonuçta hep birlikte göreceğiz. Sorun şimdi bu yola hep birlikte girebilmektir.

▶ Bu süreçle sizin TBKP'nin yasallaşması mücadeleniz nasıl uyum içinde olabilir?

Yasal komünist partisini hazırlama çalışmalarının ikinci doğrultusunun elverişli politik koşulları hazırlamak için çalışmak olduğuna yukarıda değinmiştik. Bu, 141-142'nin kaldırılması, politik tutukluların serbest bırakılması, politik göçmenlerin özgürce ülkeye dönmesi için mücadeledir. Genel olarak demokrasi mücadelesidir. Biz TBKP'nin yasal olarak kurulması için mücadeleyi, baştan beri bu bağlamda yürütüyoruz. Bu 141-142'ye karşı, komünist partisinin legal olarak kurulmasının önündeki engellere karşı mücadeledir.

İki parti de yasalda kurulacak partinin bütün Marksist güçlerin ortak eseri olarak oluşturulması gerektiği görüşündedir. Program tüm Marksistlerin katkıları ile ortaya çıkarılmalıdır.

Solda zaman zaman bu bizim yalnızca kendi yasallaşmamız, kendi çıkarımız için yürütülen bir mücadele olarak algılanıyor, bu doğru değil. Biz ülkemizde yasal bir KP olmasının zorunluluğu, varolan kendi KP'mizin, onun liderlerini ve programını ortaya koyarak, kendi örgütlerimizi legalite talebiyle harekete geçirerek kamuoyunun gündemine getirdik. Eğer biz, yasal KP hakkı elde edildiğinde kendimizi yasallaştırmakla yetineceğiz, ya da biz kurarız, isteyen gelir katılır deseydik, o zaman şu andaki yasallaşma mücadelemiz ile geniş parti anlayışı gerçekten çelişirdi.

Burada unutulan bir nokta var. (Özellikle hükümet bunu unutmuş görünerek büyük bir hata yapıyor!) Sorun, yasal bir komünist partisi olsun mu, olmasın mı, olabilir mi olmaz mı, sorunu değildir. Sorun KP, illegal mi, legal mi olsun, sorunudur.

Biz illegal çalışmak zorunda bırakılmış bir parti olarak, bu duruma son verilmesini, legal çalışma hakkının Türkiye komünistlerine tanınmasını talep ediyoruz. Bunu eylemli bir şekilde yapıyoruz. Durumu zorlamaya çalışıyoruz. Biz ▶▶

illegal olmak istemiyoruz. İllegaliteye son vermek istiyoruz. o nedenle ''TBKP yasallaşmalı'' belgesi, aynı zamanda illegal çalışmaya son verme amacımızın ifadesidir.

Toplumsal ve politik ortamda bir gerileme, yeni bir gericileşme olmadan, yasallaşma doğrultusundan vazgeçmenin doğru olmayacağını düşünüyoruz. Kimsenin bizi illegal kalmaya, ya da yarı legal konumlarla yetinmeye zorlamaya hakkı yoktur diye düşünüyoruz.

Çünkü Türkiye'nin güçlü bir komünist partisine ihtiyacı var. Ve böyle bir parti için, şu anda yasal çalışma hakkı olan Marksistler ile illegaliteye itilmiş, yurtdışına çıkmak zorunda bırakılmış ya da 141-142'den hüküm giymiş Marksistlerin ortak mücadelesine ihtiyaç vardır.

141-142'nin kalkması bunu sağlayacaktır. 141-142'nin ne zaman kalkacağı ise bir ölçüde de bize bağlıdır. Bu uğurdaki mücadelenin ne kadar geniş ve ısrarla yürütüleceğine bağlıdır. Biz o nedenle, yasal komünist partisini hazırlayacak güçlerin bu konuda geniş bir işbirliğini zorunlu görüyoruz.

Biz dar bir TBKP eylemi peşinde değiliz, her eylemi dostlarımızla birlikte yapmaktan yanayız. Ama illegal çalışmaya son verilebilecek ve komünistlerin yasal çalışma hakkının yaşama geçebileceği koşulları oluşturmak için mücadelemizi sürdüreceğiz.

Sorun, yasal bir komünist partisi olsun mu, olmasın mı, olabilir mi, olmaz mı sorunu değildir. Sorun KP illegal mi, legal mi olsun sorunudur.

Yasal komünist partisini kuracak koşullar oluştuğunda, o partinin her şeyini onu kuracak güçler elbirliğiyle belirlemelidir. Bizim hiçbir şeyin tekeline sahip olmak gibi bir amacımız yok. Önümüzdeki dönemde bunu günlük pratiğimizde daha iyi kanıtlamaya çalışacağız.

Bize görüşlerimizi açıklama olanağı verdiği için derginize teşekkür ederiz. ■

''NİSAN TEZLERİ'' 72 YAŞINDA

7 (20) Nisan 1917'de Lenin henüz 46 yaşındaydı ve Pravda, partiyi burjuva demokratik devrimi sosyalist devrime dönüştürmeye yönelten ünlü ''Nisan Tezleri''ni yayımlıyordu

Nisan Tezleri, 17 Nisan 1989'da 72 yaşında olacak; 22 Nisan 1989'da da Lenin 119 yaşında.

1905 devriminin 12.yıldönümünde, 22 Ocak 1917'de Zürih'te genç işçiler karşısında yaptığı bir anma konuşmasında Lenin, 1905 Rus devriminin yaklaşmakta olan Avrupa devriminin önbelirtisi olduğunu, o sırada Avrupa'da hüküm süren ölüm sessizliğinin kimseyi yanıltmaması gerektiğini, Avrupa'nın devrime gebe olduğunu söylüyor ve ''Biz yaşlılar,'' diye ekliyordu, ''yaklaşan devrimin kesin savaşımlarını belki de göremeyeceğiz!'' Genç işçiler karşısında ''biz yaşlılar'' diye konuşan Lenin, henüz 46 yaşındaydı ve daha 47 yaşını doldurmadan, eski Rus takvimiyle 4 Nisan 1917 günü (bugünkü takvimle 17 Nisan) RSDİP Merkez Komite ve Petersburg komitesi üyeleriyle Rusya işçi ve asker temsilcileri Sovyetleri konferansına katılan bolşevik delegeler karşısında **bugünkü devrimde proletaryanın görevleri** üzerine bir rapor sunuyor ve üç gün sonra, 7 (20) Nisan 1917'de **Pravda,** bu raporda yer alan ve partiyi burjuva demokratik devrimi sosyalist devrime dönüştürmeye yönelten ünlü ''Nisan Tezleri''ni yayınlıyordu.

''Nisan Tezleri''nde Lenin, partinin siyasal ve iktisadi bakımdan devrimin yeni aşamasındaki durumunu belirliyordu. Lenin'e göre devrimin temel sorunu, iktidar sorunuydu. Devrimin niteliğini saptayan temel ölçüt, devrimin hangi sınıfa karşı yöneltildiği, iktidarın hangi sınıfın eline geçtiğiydi. Şubat 1917 devriminden sonra Rusya'da, bir **iktidar ikiliği** ortaya çıkmıştı. Ancak tarih, toplum içindeki durumları birbirine karşıt iki sınıfın eşzamanlı diktatörlüklerinin uzun zaman süremeyeceğini gösteriyordu. İktidar ikiliği zorunlu olarak ya burjuvazinin ya da proletaryanın diktatörlüğüne yol açacaktı. Sonuç, sınıflar savaşımına bağlıydı. Burjuva geçici hükümete hiçbir güven ve hiçbir destek gösterilmemesini isteyen Lenin, partiyi yığınların yürüttüğü savaşımın başına geçmeye ve bu savaşımı sosyalist devrime doğru yöneltmeye çağırıyordu. Rusya'daki güncel durumun özgünlüğü, ona göre proletaryanın yetersiz bilinç ve örgütlenme derecesi sonucu iktidarı burjuvaziye veren devrimin **birinci aşamasından,** iktidarı proletaryaya ve köylülüğün yoksul katmanlarına verecek olan **ikinci aşamasına geçişti.**

Devrimin yeni aşamasında, sınıflar arasındaki ilişki de değişmişti. Devrimin itici güçleri, yani devrimi sonuna kadar götürmekte çıkarı olan sınıflar, proletarya ve yoksul köylülüktü. Orta köylü, emekçi olarak yoksul köylülere yaklaşmakla birlikte, toprak sahibi olarak kulakları, zengin köylüleri tutuyordu. Durumundaki ikiyanlılık yüzünden, duraksama gösteriyordu. Partinin köylülük karşısında, yeni stratejik aşamanın ereklerine uygun yeni bir slogan benimsemesi gerekiyordu. Lenin, bu yeni sloganın zorunluluğunu daha 1905'te yazdığı **Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği** adlı yapıtında ortaya koymuştu. Buna göre sosyalist devrim sırasında proletarya, orta köylülüğü tarafsızlaştırarak, kent ve kır burjuvazisine karşı yoksul köylülükle birlikte savaşacaktı.

Bununla birlikte, sosyalist devrimde orta köylüyü tarafsızlaştırmakla, burjuva demokratik devrimde burjuvaziyi tarafsızlaştırmak, hiç de aynı şey değildi. Birinci Rus devrimi (1905-1907) sırasında burjuvaziyi tarafsızlaştırmak, ''halkın özgürlüğü partisi'' etiketiyle ortaya çıkarak köylülüğü aldatmasına olanak vermemek için, burjuvazinin Çarlık ile gizli anlaşmasını ortaya koymak ve onu yalnız bırakmak anlamına geliyordu. Oysa orta köylüyü tarafsızlaştırmak, onu hiç de devrimin dışında bırakmak anlamına gelmiyordu. Tam tersine parti, orta köylüyü devrimin içine çekmek, uzlaştırıcıların etkisinden kurtarmak, kulaktan ayırmak ve proletaryanın bağlaşığı durumuna getirmek için, ancak olası duraksamalarını hesaba katarak, ikili doğasını da unutmaksızın, elinden geleni yapmalıydı.

''Nisan Tezleri''yle Lenin, partiyi burjuva demokratik devrimi sosyalist devrime dönüştürmeye doğru yönelttikten ve yeni devrimin itici güçlerini ortaya koyduktan sonra, iktidarın siyasal örgütlenme biçimini de saptadı. Paris Komünü deneyimine dayanan Marx, ''Paris Komünü tipinde'' yeni bir devlet iktidarı biçiminden söz etmiş, ancak Kautsky, Plehanov ve öteki 2.Enternasyonal önderleri, Marx'ın devlet üzerindeki düşüncelerini çarpıtmış ve sosyalizme geçmek için en iyi devlet biçimi olarak parlamenter cumhuriyeti savunmuşlardı. Paris Komünü ve 1905 Rus Devrimi deneyimlerinden yola çıkan Lenin, yaşamın parlamenter demokratik cumhuriyetten daha yüksek, yeni bir demokratik devlet tipine yol açtığını ileri sürdü. Paris Komünü ve Sovyetler, bu yeni devletin kökeniydi. 1905 ve 1917 devrimlerinden sonra Lenin, proletarya diktatörlüğünün siyasal biçimi olarak Sovyetler Cumhuriyeti'ni önerdi.

''Nisan Tezleri''nde şöyle diyordu: ''Par-

lamenter bir cumhuriyet değil, işçi temsilcileri sovyetlerinden sonra parlamenter cumhuriyete dönmek geriye doğru bir adım olurdu-temelden doruğa tüm ülkede işçi, tarım üreticisi ve köylü temsilcileri sovyetlerinden oluşan bir Sovyetler cumhuriyeti."

Bunun üzerine parti tarafından ileri sürülen "Tüm İktidar Sovyetlere!" sloganı, yalnızca burjuva bakanların Geçici Hükümet'ten uzaklaştırılması ve onların yerine Sovyetler'de çoğunlukta olan partilerin, yani devrimci sosyalistlerin ve menşeviklerin temsilcilerinin geçirilmesi anlamına gelmiyordu. Bu sloganı böyle yorumlamak demek, yalnızca bakanları değiştirerek eski devlet aygıtını olduğu gibi bırakmak demekti. Oysa eski aygıtın olduğu gibi bırakılması, bakan Sovyet tarafından da yetkilendirilse, gerçeklikte burjuvazinin iktidarda kalması anlamına gelirdi. "Tüm iktidar Sovyetlere!" sloganı, yalnızca kişilerin değiştirilmesine, Geçici Hükümette kadetlerin yerine devrimci sosyalistlerin ve menşeviklerin geçirilmesine dayanmıyordu. İktidar ikiliğine son verilmesi bütünüyle sovyetlere ait tek bir iktidarın kurulması, yeni bir devlet tipinin örgütlenmesi, halkın üzerinde yer alan eski devlet aygıtının yıkılması ve Sovyetler'den başlayarak tepeden tırnağa bütünüyle halk çıkarlarına uygun yeni bir devlet aygıtının oluşturulması anlamına geliyordu.

"Tüm iktidar Sovyetlere!" sloganı, dönemin koşulları içinde, ne Geçici Hükümet'in hemen devrilmesine, ne de silahlı ayaklanmaya bir çağrı oluşturuyordu. Geçici Hükümet'i zorla devirmek demek, burjuva hükümetle birlikte davranan ve onu destekleyen Sovyetler'e karşı da ayaklanmak demekti. Devrimi, silahlı ayaklanmayı Marx gibi Lenin de genel bir kural olarak görüyordu. Çünkü; çünkü zamanını dolduran hiçbir sınıf, iktidarını silahlı savaşım olmaksızın kendi iradesiyle bir başka sınıfa devretmemişti. Ancak Rusya'nın Şubat devrimi'nden sonraki somut koşulları içinde, tüm iktidarın sovyetlere barışçıl geçiş olanağı, Lenin'in deyişiyle "istisnai olarak" ortaya çıkmıştı. Burjuvazi, yığınlara karşı zora başvurmayı henüz göze alamıyordu. Ordu gücü, halkın yanını tutuyordu. Bolşevik parti, yığınlar arasında etkinliğini özgürce sürdürebiliyordu. Daha önceki bütün devrimlerin tersine, halkın elinde işçi ve asker temsilcileri Sovyetleri gibi hazır bir iktidar organı vardı. Eğer halkın ezici çoğunluğunu oluşturan işçileri ve köylüleri temsil eden Sovyetler, tüm iktidarı kendi ellerine aldıklarını ilan etseler, kimse onlara karşı çıkmaya cesaret edemezdi.

"Tüm iktidar Sovyetlere!" sloganı, ilk aşamada tüm iktidarın Sovyetlere geçmesi, çoğunluğun devrimci sosyalistler ve menşeviklerde olduğu o zamanki Sovyetlerin iktidar birliği anlamına geliyordu. Üstelik devrimin barışçıl gelişmesi, yalnızca iktidarın bu Sovyetlere geçmesi anlamına da gelmiyordu. Sovyetler içinde sınıflar ve partiler savaşımı, iktidarı kazanan partilerin birbirini izlemesi, Sovyetler iktidar birliğini ve tüm yetkileri ellerinde tuttukları için, barış içinde gerçekleşebilir, burjuva demokratik devrim barışçıl yoldan sosyalist devrime dönüşebilirdi.

Gerçi Lenin iktidarın, devrimci sosyalist ve menşevik partilerin egemenliğindeki Sovyetlere geçmesiyle bu partilerin doğasında hiçbir değişiklik olmayacağını biliyordu. Gene eskisi gibi kararsız ve uzlaşmacı partiler olarak kalacaklardı. Ancak her şey bu kez burjuvazi ile bozuşmuş sovyetler içinde ve temsilcilik görevini yerine getirmeyen temsilcileri geri çağırmak hakkına sahip emekçi yığınların gözleri önünde olacaktı. İktidarı ellerinde tuttukları halde halklara barış, toprak, ekmek ve özgürlük verecek durumda olmayan küçük burjuva partilerin duraksamaları, devrimci sosyalistlerin ve menşeviklerin gözden düşmelerine yol açacaktı. Hükümete katılmayan muhalefette kalan bolşevik temsilciler, devrimci sosyalistleri ve menşevikleri eleştirip teşhir edebilecek, kuracakları hükümetten devrimin temel sorunlarını çözmesini isteyebileceklerdi. Devrimci sosyalistler ve menşeviklerin bu sorunları çözmekteki yeteneksizlikleri karşısında deneyimlerine dayanan ve bolşeviklerin açıklama çabalarından etkilenen halk yığınları yanılsamalarından vazgeçecek, bu partilerin ihanetine güven getirecek ve devletin yönetimini, emekçilere barış, toprak, ekmek ve özgürlük sağlamaya yetenekli tek parti olan bolşevik partiye vereceklerdi. Hükümet değişikliği, devlet iktidarını kullanan tek organlar olan Sovyetler içinde barışçıl bir savaşımla gerçekleşecek, böylece proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü, proletaryanın sosyalist diktatörlüğüne dönüşecekti.

Devrimin barışçıl bir gelişme olanağını Lenin, "tarihte son derece ender ve son derece değerli" bir olanak olarak görüyordu. Ancak topludurum (konjonktür) değişebilir ve parti, iktidarı silahlı ayaklanma yoluyla almak zorunluluğu karşısında da kalabilirdi. Tüm barışçıl olanaklardan sonuna kadar yararlanılmasını isteyen Lenin, devrimin öteki gelişme yolunu da gözden yitirmiyor, bir Kızıl Muhafız kurmak, proletaryayı birleştirmek, kırdaki proleter ve yarı proleter ögeleri örgütlemek, askerleri bolşeviklerin yanına çekmek zorunluluğu üzerinde önemle duruyordu.

İktidarın Sovyetlere geçmesi ve Sovyetler içinde proletarya diktatörlüğüne yönelik savaşım yoluyla devrimin barışçıl bir gelişme olanağını kabul eden parti, böylece savaş sırasında ileriye sürdüğü emperyalist savaşı iç savaşa dönüştürme sloganından bir süre için vazgeçiyordu. Bu sloganın korunması, parti tarafından benimsenen devrimin barışçıl gelişme yönelimiyle bağdaşmazdı. Temel görev, Sovyetlerdeki çoğunluğun fethiydi. İç savaşın yerini, barışçıl, uzun ve sabırlı bir sınıf propagandası almıştı.

Nisan Tezleri'nde Lenin, çarlığın devrilmesinden sonra bolşeviklerin savaş karşısındaki tutumunun ne olması gerektiğini de ortaya koyuyordu. Lenin'e göre Rusya, yeni hükümeti de fetih erekleri güden bir burjuva hükümet olduğu için, emperyalist bir savaş yürütmeyi sürdürüyordu. Bu yüzden bolşevikler, gerçekten demokratik, ilhaksız ve tazminatsız bir barış yararına, bu soygun savaşının sürdürülmesine karşı çıkacaklardı. Ancak Şubat devriminden sonra bolşevikler, otokrasi devrildiğine ve savaştan hiçbir yararı olmayan işçileri ve köylüleri temsil eden Sovyetler kurulduklarına göre, yenilgi yandaşı olmaktan da vazgeçmişlerdi. Sovyetler, iktidarı ellerine alarak, savaşa bir son verebilirlerdi. Bununla birlikte parti, "zafere kadarcı" bir tutumu da benimsemiyordu. Böyle bir tutumu benimsemek, emperyalist savaşı desteklemek, burjuvazi ve toprak sahiplerinin iktidarını savunmak anlamına gelirdi. Savaş sonunda partinin sloganı, tüm yetkinin Sovyetlere verilmesiydi. Kapitalistler yararına değil, halk yararına barış yapılmasını, halk yığınlarının temsilcileri olarak, ancak Sovyetler güvence altına alabilirlerdi. Sermaye ve emperyalist savaş arasında çözülmez bir bağ olduğunu, sermayenin iktidarı alaşağı edilmedikçe demokratik bir barışla savaşa son vermenin olanaksız olduğunu, "iyi niyetli zafere kadarcılar"a sabırla açıklamak gerekiyordu. Savaşın niteliğini, tüm orduda açıklamak gerekiyordu; cephedeki askerlerin kardeşleşmesini, her yönden özendirmek gerekiyordu; çünkü kardeşleşme, savaşan ülkelerin asker yığınları arasında devrimci bir eğilime yol açıyordu.

Nisan Tezleri'nde iktisadi program, toplumsal üretimin ve ürünlerin dağılımının Sovyetler tarafından denetlenmesi, ülkedeki tüm bankaların bir tek ulusal banka biçiminde birleşmesi ve bu bankanın etkinliğinin Sovyetler tarafından denetlenmesi istekleriyle özetleniyordu. Tarım sorununda Lenin, toprak sahiplerinin bütün topraklarına el konularak toprağın ulusallaştırılması ve toprakların köylü ve tarım işçileri temsilcileri Sovyetleri'nin buyruğuna verilmesini öneriyordu.

Tezler'de Lenin, partinin siyasal ve iktisadi bakımdan devrimin yeni aşamasındaki durumunu belirliyordu.

Parti etkinliğiyle ilgili olarak **Nisan Tezleri**'nde, hemen bir kongre toplanması ve 1903'ten beri ortaya çıkan her türlü yenilik dikkate alınarak, parti programının değiştirilmesi isteniyordu. Lenin, parti adının değiştirilmesini ve sosyal demokrasi önderleri hemen her yerde sosyalizme ihanet ederek burjuvazi saflarına geçtiklerine göre, partinin sosyal demokrat parti yerine komünist parti olarak adlandırılmasını öneriyordu. Bu adlandırma, partinin savaşım ereğinin komünizmi kurmak olduğunu açıkça ortaya koyacaktı. Ayrıca Lenin, bir 3. Enternasyonal'in, oportünizm ve sosyal şövenlikten arınmış bir komünist enternasyonalin kurulmasını da istiyordu.

Nisan Tezleri'nde Lenin, burjuva demokratik devrimden sosyalist devrime geçme savaşımının bütün yönlerini göz önünde bulunduruyordu. Proleter devrimin itici güçlerini belirliyor, geçiş aşamalarını saptıyor, partiye iktisadi ve özellikle tarımsal bir platform kazandırıyordu. Proletarya diktatörlüğünün siyasal biçimini Sovyetler Cumhuriyeti olarak saptayan **Nisan Tezleri**, somut ve kavramsal olarak temellendirilmiş bir sosyalist devrime geçiş planı oluşturuyordu.

Aradan 72 yıl geçti. ■

Kenan Somer

Mahkûm aileleri:

ATEŞ DÜŞTÜĞÜ YERİ YAKIYOR

"İçerdekiler her şeyden önce insan. Siyasi düşünceleri ne olursa olsun insan haklarına saygılı olunması gerekir.

Bütün insanlar hakları ve onurları eşit olarak doğarlar. Herkesin yaşama ve kişisel özgürlük ve güvence hakkı kutsaldır. Kimseye işkence ve zulüm uygulanamaz, insanlık dışı ya da onur kırıcı biçimde davranılamaz, ceza verilemez. Herkes; düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğüne; bunları açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Herkesin örgütce...

Yukarıda, birkaç maddesinden alıntılar yaptığımız "İnsan Hakları Evrensel Bildirisi"ni, bundan kırk yıl önce, birçok ülkeyle birlikte Türkiye de imzalamış olmasına karşın, insan haklarının ihlali yıllardan beri gündemde ülkemizde. Özellikle 12 Eylül sonrasında, ihlalin de ötesinde, adeta bir "vahşet"e dönüşen bu sorun, yalnız yurt içinde değil, uluslar arasında da sık sık gündeme getirildi. Yetkililer; kimi kez inkar edip, kimi kez de "münferit olaylar" olarak nitelendirseler bile, gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında, işkencenin Türkiye'de "sistemli" olarak uygulandığı tartışma götürmüyor artık. Nitekim birkaç ay önce, "Uluslararası Af Örgütü"nün yayınladığı "Türkiye Dosyası" bunun açık bir örneği.

▼Destek istiyorlar. *Kıymet Akay, Perihan Kantaş, Alçay Akay, Gülfer Akay (ayakta), cezaevlerindeki yakınlarının hakları için mücadele ediyorlar.*

Baskı ve işkencenin en sistemli olarak uygulandığı yerler kuşkusuz cezaevleri. Bu baskıları daha da artırmaya yönelik 1 Ağustos Genelgesi'nin, bilindiği gibi, zorlu bir mücadele sonucu uygulanmasından vazgeçildi; ama hepten kaldırılmadı. Yani ilerde yeniden gündeme getirilmeyeceği konusunda yasal bir güvenceye kavuşturulmadı. Dolayısıyla, üstü küllenmiş gibi görünmesine karşın, bu konu hâlâ önemini korumakta.

Baskı ve işkencelerden en çok etkilenen insanlar mahkûmlar kuşkusuz, özellikle de siyasi mahkumlar. Ancak en az onlar kadar, belki onlardan da çok acı çekenler ise mahkûm aileleri ve yakınları...

Dokuz yıldır Mamak Cezaevinde yatan ve yargılanmaları devam etmekte olan Mustafa Yalın'ın annesi Kezban Yalın...

On yıldır Eskişehir Cezaevi'nde yatan, idam cezası Yargıtay'da bozulan ve yargılanması devam etmekte olan Mustafa Kantaş'ın kardeşi Perihan Kantaş...

Şu an Nazilli Cezaevinde yatmakta olan, sekiz yıldır tutuklu, müebbet hapse mahkûm Mustafa Akay'ın eşi Kıymet Akay ve çocukları Gülfer'le, Alçay Akay...

Bu insanlar, söyleşimizde birer mahkûm yakını olarak, yalnız kendilerinin değil, tüm mahkûm yakınlarının sorunlarını da dile getirdiler.

▶"Cezaevlerinde yatan yakınlarınızı ziyaret etmek ve asgari düzeyde de olsa, onların gereksinimlerini karşılamak, çeşitli zorlukların yanısıra, kuşkusuz ekonomik olarak da büyük bir sorun. Dolayısıyla bu isteginizi ne ölçüde gerçekleştirebiliyorsunuz?

Kıymet AKAY: Eşimin ziyaretine gitmek ve onun bazı ihtiyaçlarını yerine getirmek benim açımdan zor tabii, hem de çok zor. Çünkü evde çalışan tek benim. Dört tane çocuğum var; hepsi de okula gidiyorlar. Evimiz kira, aldığım maaş ise çok az. Sonra ben gitsem, çocuklar da gitmek istiyorlar. Ta Nazilli. Sadece yol paramız dünyanın parasını tutuyor. Tabii gene de üç dört ayda bir gidiyoruz. Gücümüzün yettiğince ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyoruz.

▶En son ne zaman ziyaretine gittiniz eşinizin?

Kıymet AKAY: Yılbaşında gitmiştik. Şimdi 23 Nisan'ı düşünüyoruz. Mesafe yakın olduğu için belki Şeker Bayramı'nda gideriz. Ben birini, hadi ikisini götüreyim diyorum ama çocukların hepsi de çok istiyorlar. Açık görüş olacak, iyi olurdu ama...

▶En son ne zaman gittin babanın ziyaretine Alçay?

Alçay AKAY: En son Kurban Bayramı'nda gittim.

▶Peki neler konuştunuz babanla? O sana ne sordu, sen ona neler anlattın?

Alçay AKAY: Bana okulumu sordu, dışardan konuştuk. Vakit az olduğu için çok konuşamadık ama.

▶Ya sen Gülfer?..

Gülfer AKAY: Ben en son 30 Kasım'da gittim. Okulumu sordu bana. Ben de ona durumlarını sordum. Sonra yılbaşında tekrar geleceğimizi söyledim, gittik ama görüşemedik."

▶Neden, görüş yasağı mı vardı?

Kıymet AKAY: Hayır, götürdüğümüz yiyecekler içeri alınmayınca topluca protesto ettik biz. Çünkü tam 33 gündür açlık grevindeydiler. En önemlisi yiyeceklerdi. Yoksa biz niye o kadar masraf yaptık; mektupla da hal hatır sorabilirdik. Amacımız onların biraz beslenmeleri iyileşmeleriydi. Çoğu hastalanıp, halsiz düşmüştü açlık grevinde. Sonra böyle bir yasak da yoktu önce. Çiğ yiyecek yasak dediler, biz pişirip götürdük. Onca yemek heder oldu, bizim de onların da morali bozuldu; çok acı oldu; büyük bir darbe vurdular bize yani.

Kezban YALIN: Biz de az yaşamadık o acıları. Ekmek paramızdan kıstık, olmadığında aç kaldık amma o zamanlar biz de öyle eli boş döndük. Allahtan yeri yakın, Mamak'ta. Sık sık gidip geliyorum, görüşüyoruz yani. Mahkemesi daha bitmedi. Ceza alır da dışarı gönderirlerse ne yaparız, bilmem.

Perihan KANTAŞ: Eskiden zordu tabii, görüş yasağının, açlık grevlerinin olduğu dönemler. Ama şimdi biraz daha iyi. Biz çok gidemesek bile, eşi, yani yengem sık sık gidiyor ziyaretine. Gücümüzün yettiğince ihtiyaçlarını da karşılıyoruz.

▶Çocuğu da var mı abinizin?

Perihan KANTAŞ: Hayır yok. Zaten cezaevinde evlendiler, bir süre önce çıktı yengem. Çalışıyor şimdi. Durumumuz çok iyi olmasa bile, idare ediyor işte. Ama şimdi bizim asıl sorunumuz şu: Abim Eskişehir'de tutuklu olmasına rağmen, muhakemesi Ankara'da yapılıyor. İdamla yargılandığı halde mahkemeye getirilmiyor; getirmemek için de özellikle ısrar ediyorlar. Üç kişiler. Getirilmeleri zor bir olay değil. Biz Adalet Bakanlığına kadar gittik ama hiçbir sonuç alamadık. İlerde getireceğiz diyorlar. Mahkemede aleyhlerine tanıklık yapanlar var. Onlarla yüzleşmeden, yalan mı doğru mu ortaya çıkmadan adil bir kararı nasıl verecek mahkeme...

▶Mahkûmlar açısından yasal bir güvence altına alınmamış olsa bile yoğun mücadele, iç ve dış baskılar sonucu şu an dondurulmuş

olan 1 Ağustos Genelgesi'nin kısa bir değerlendirmesini yapar mısınız mahkûm yakınları olarak?

Kıymet AKAY: 1 Ağustos Genelgesi mahkûmlara büyük bir darbe vurdu. Görüşüne gittiğimizde görüşmeye çıkmadılar. Bizler de itilip kakıldık, çok kötü muameleler yaptılar bize. İçerde mahkûmlara baskı ve işkence yaptılar. Mecburen açlık grevine gitti onlar da. Hücrelere atıldılar. Sekiz on yıldır içerde yatan bir insan için 33 günlük açlık grevi ölümdür. Yani hem içerdekiler hem de bizim için, maddi ve manevi büyük bir darbe oldu bu.

▶ **Gelecekte de böylesi olayların yaşanmaması ve bir genel affın çıkması için hükümetden, siyasi partilerden ve kamuoyundan talepleriniz ve beklentileriniz nelerdir?**

Kıymet AKAY: Beklentilerimiz ve taleplerimiz çok tabii. Cezaevlerinde baskıya ve zulme son versinler. Bugün olmasa bile, kısa sürede bir af çıkarsınlar. Bunlar siyasi tutuklu; zaten on senedir içeride yatıyorlar... Bunları istiyoruz ama, hiç umudum yok tabii. Zaten bu işin başı Hükümet. Geçmişte nereye gittiysek, ya görüşmediler ya da kapıdan içeri sokmadılar, coplarla kovaladılar bizi.

Kezban YALIN: Öyle ya. Adalet Bakanlığına gittik, Meclise gittik, her yere gittik. Arkadaşın dediği gibi; ya görüşmediler, ya da polisle dışarı attılar bizi. Bırakın böyle şeyleri, küçücük bir derdimizi bile halletmediler bizim. Benim oğlumun haftada üç gün mahkemesi var. Öğleyin, eskiden dışarıda kapıda bekliyorduk. Şimdi bekletmiyorlar orda, dışarı çıkarıyorlar. Öyle olunca hem sabah, hem de öğleden sonra iki kere 500'er lira para alıyorlar bizden, cezaevi içinde götürüp getirme parası. Tabii çoğumuz veremiyoruz bunu. Dokuz senedir bu böyle, gücümüz kalmadı artık. Başvurmadığımız yer kalmadı, ama bir cevap alamadık. Böyle az bir şeyi bile halletmedikten sonra, başka hiçbir şeyi halletmez onlar. İnsan haklarıymış! İnsan haklarının adı var bizde, kendi yok. SHP bile! Senelerdir oy verdiğimiz bir parti. Ya içeri sokmadılar, ya da içeri girdiysek bile görüşmediler bizimle. Onlar öyle yaparlarsa, başkaları ne yapmaz? Millete gelince, herkes kendi derdinde. Ateş düştüğü yeri yakıyor anlayacağın. Benim oğlum, bunun kocası, onun kardeşi kendi şahsi çıkarı için yapmadı bu işi amma gel de anlat o insanlara...

Kıymet AKAY: Evet öyle. Halk korkuyor çünkü. Sonra açlığa, yoksulluğa, baskıya korkuya alışmış senelerdir, kanıksamış bunları. Ama biliyorum, onlar da huzurlu değil. Ne kadar rahat gözükseler bile, rahat değiller. Bizim kadar olmasa bile, açlığı, yoksulluğu, baskıyı onlar da çekiyorlar. Bu yüzden çok azı destek oluyor bize. Benim de umudum yok ama inşallah destek olurlar bize. o zaman en azından bu denli baskı ve işkence yapamazlar. Belki ilerde genel af çıkarmak zorunda da kalırlar.

Perihan KANTAŞ: İçerdekiler her şeyden önce insan. Siyasi düşünceleri ne olursa olsun insan haklarına saygılı olunması gerekir. Bu insanlar yıllardır içerde. İşkenceden, baskıdan, beslenme yetersizliğinden ve sağlıksız koşullardan dolayı birçoğu hastalandı, sakatlandı, kötü durumdalar yani. Amaç o insanları bile bile ölüme göndermek değilse eğer, bir genel af çıkarılmalıdır. ■

Mehmet Sonuç
Lefkoşe

Kıbrıs'ın kuzeyinde sosyal demokratların açmazı

Sağ ve sol sosyal demokratlar açık ve alternatif politikalar üretemiyorlar.

Kıbrıs sorununa demokratik bir çözüm bulunabilmesi için gerekli olan önkoşul hakkında Kıbrıs Türk muhalefet partilerinin açık ve kesin bir politikasının bulunmadığı bilinmektedir. Kıbrıs Türk liderliğinin izleyegeldiği iç ve dış politikada tayin edici güç, daima Denktaş ve onun hükümetleri olmuş, muhalefet partileri ne yazık ki ciddi alternatif politikalar üretememişlerdir. Nitekim Kıbrıs sorununun çözümüne ilişkin olarak resmen benimsenen federal Kıbrıs tezinden tarafların anladıkları farklı şeyler olmakla beraber, muhalefet son çözümlemede Denktaş'ın belirlediği politikayı onaylamaktadır. Arada bir Cumhuriyetçi Türk Partisi (CTP)'nin emperyalizme karşı çıkılmadı, İngiliz üslerinin varlığına değinilmedi gibisinden tepkileri ise, sol muhalefet yapmanın gereği olmalı. Aslında CTP Genel Sekreteri bir açık oturumda, Kıbrıs'taki İngiliz üslerinin kaldırılması için güçler dengesinin uygun olmadığını ve bunun bulunacak çözümden sonraya ertelenmesinden yana olduğunu açıklamış bulunuyor.

İlk önkoşul olarak belirlenen Ada'daki Türk askeri varlığına son verilmesi ve TC göçmenlerinin tamamen geriye dönmeleri konusunda, sağ sosyal demokrat Toplumcu Kurtuluş Partisi (TKP)'nin politikası, liderliğin politikasıyla çakışmaktadır. Sol sosyal demokrat CTP ise, her konuda olduğu gibi burada da çelişkili tavırlar ortaya koymuştur. Kaçak işçilere karşı çıkarken, adadaki nüfus yapısını değiştirmek için getirilenlere karşı çıkmamakta, sadece onların oy gücü olarak kullanıldığından yakınmaktadır. Dahası, bu partinin Genel Başkanı, KKTC'nin başkanlığına aday olduğu günlerde yaptığı bir basın toplantısında, TC göçmenlerinin Cumhuriyet'in yurttaşları haline geldiğini ve Kıbrıs Türk toplumu tarafından geçen süre içinde hızla özümsendiklerini öne sürerek, Kıbrıs sorununun çözümü yolunda bir engel olmaması gerektiğine inandığını belirtmişti. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Kıbrıs'taki varlığı konusunda sorulan bir soruya da şu yanıtı vermişti: ''Bu ülkede Türkiye ve Yunanistan'ın birer küçük askeri birliği bulunmasının bir çözüme uygun düşeceği kanısındayım ve bu tür garantörlüğün Cumhuriyet'in bağlantısızlık statüsüne ters düşmeyeceğine inanıyorum!''

CTP'nin şanındandır, gayriresmi olarak savunur göründüğü bazı politikalar, liderliğin tepkisine yol açarsa, hemen ardından gerilemekte ve resmi çizgiye bağlılığını yinelemek ihtiyacını hissetmektedir. Münih'te yapılan bir seminerde söyledikleri konusunda yerel basında çıkan bir tartışmayla ilgili olarak Meclis'te söz alan Parti Başkanı Özgür şöyle konuşmuştur: ''Gelen göçmenler ve Kıbrıs Türkleri kaynaşmalıdır. (Hani aradan geçen süre içinde özümsenmişlerdi? M.S.) Kaynaşmalıdırlar, kendilerini bizden ayrı görmemelidirler, ayrı bir partide toplanmaları olumsuzdur. (CTP'de toplanırlarsa herhalde olumlu olur! M.S.)

İkinci önkoşul olan üç temel özgürlüğün (mülkiyet dolaşım ve yerleşme) kullanılması konusunda TKP ile CTP, resmi politikanın paralelindedir. Hatta CTP Genel Sekreteri, KKTC ilanı öncesinde yapılan bir açık oturumda ''Kıbrıs Rum burjuvazisinin tüm Kıbrıs üzerinde egemenlik kurma iddiasında olduğunu'' belirtmiş ve bunun Türk ve Rumlar'ın anti-emperyalist ortak cephesinin kurulmasını olanaksızlaştırdığını söylemişti. Oysa ki kuzeydeki bağımlı Kıbrıs Türk burjuvazisinin sözde egemenliğine soldan destek veren parlamentarist CTP'nin bizzat bu politikası, sözü edilen cephenin oluşmasını engellemektedir. Kendilerine yöneltilen bazı suçlamaları ''AKEL çamuru atma'' diye nitelendirenlerin ideolojik düzeyi belli olmuyor mu?

Üçüncü önkoşul olan ''tek yanlı dış müdahale hakkını dışlayacak, sonuç alıcı uluslararası garantilerin sağlanması''nda da durum yukarıdaki gibidir, yani liderlikle çakışmaktadır. CTP de ''Türkiye'nin etkin garantisinden yana''dır. Bir başka deyişle, Türkiye istediği anda bağımsız Kıbrıs devletinin içişlerine karışabilmeli, hem de adada üslendireceği askerleri aracılığıyla. CTP Genel Sekreteri, bu bağlamdaki Sovyet çözüm ilkelerini Kıbrıs Türkleri'nin güvenliği açısından yetersiz bulduğunu açıklamıştır.

Özetle, Kıbrıs sorununa bakışta TKP (bu partinin bir milletvekili olan Durduran'ın kişisel bazı çıkışları dışında) resmi çizgiyi savunmakta, CTP ise kendisinin en samimi federasyon savunucusu olduğunu belirtmesine rağmen, bu konuda liderlikle olan ayrımlarını kesin çizgilerle ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Zaten CTP'nin ideolojik zafiyeti kendisini iç politikada da göstermektedir. Meclis'te sandalyesi olmayan Atılımcı Halk Partisi'nin eski bakanlardan olan Başkanı Kotak, tek başına politika üretip öne geçerken, ana muhalefet partisi olduğunu öne süren CTP, ''öğretmenler grevinde KTÖS kazanırsa demokrasi kazanacaktır. KTÖS kaybederse halk kaybedecektir'' diyerek, aczini dile getirmiştir. Kıbrıs'ın işgal altındaki kuzeyinde yer alan sosyal demokrat muhalefet, gerek iç, gerekse dış politikada açık ve alternatif politikalar üretmelidir. Son 1985 genel seçimlerinde halkın yüzde 54.47'sinin, oylarını sosyal demokratlara verdiği de unutulmamalıdır. ■

Savunur göründüğü bazı politikalar liderliğin tepkisine yol açarsa, CTP hemen geriliyor, resmi çizgiye bağlılığını yineliyor.

PARTİİÇİ DEMOKRASİ

Marx ve Engels için demokratizmin özgür insan faaliyetinin temel ilkesi olarak tanınması, uyrukluğun ve otoriteye inancın her türünden nefret, kendi hayat konumlarının herhangi bir kişi kültüyle mutlak bağdaşmazlığı, insanlık onuru kadar doğaldı.

Parti içi demokrasi sorunu bugün sosyalizmin en çok tartışılan konularından biri. Geçen sayılarımızda konuya değinen tartışmalara yer vermiştik. Profesör Rem Blum'un Socialism, Theory and Practice dergisinde yayınlanan ve parti içi demokrasi konusunu ele alan yazısını bu tartışmalara ışık tutması amacıyla yayınlıyoruz.

□

Demokratikleşme süreci Sovyet toplumunun devrimci yenilenmesinin anahtarı olarak beliriyor. Demokrasi daha da derinleşmedikçe, ülkedeki tüm işlerin çözüm ve kararlaştırılması geniş kitleleri kapsamadıkça, toplumsal özyönetim ve özdenetim biçimleri hayata geçirilmedikçe, eleştiri ve aleniyet gelişmedikçe durgunluk görünümleri tam anlamıyla aşılamaz, başlayan yeniden yapılanmanın başarısı düşünülemez.

İşte bu nedenle bugün demokrasi, bu arada partiiçi demokrasi üzerine bilimsel çalışma elzemdir. Bunun yasa ve ilkeleri bilimsel sosyalizmin kurucularının mirasında gösterilmiştir.

Demokratizm

Karl Marx ve Friedrich Engels'in komünistlerin partiiçi faaliyetlerinin özgül sorunlarını tüm yönleriyle işlemeye imkânları olmadı. Bu anlaşılır bir şeydir. Onların teşvikiyle kurulan Komünistler Birliği, 1848-49 devriminin fırtınalı olayları içinde etkin bir örgüt rolü oynamaktan henüz yoksundu. 1. Enternasyonal faaliyetinin tüm önemine rağmen parti değil, bir "işçi birliği" idi. Öte yandan Marx ve Engels'in ancak hayatlarının son dönemlerinde sosyal demokrat partiler doğdu ve işçi sınıfının bağımsız örgütleri olarak faaliyete geçtiler. Buna ilaveten, bu partilerin çoğu, çok özel illegal ve yarı legal koşullarda çalışmak zorundaydı.

"Ve insanların parti memurlarına sonu gelmez bir itinayla davranmayı, onların önünde yanılmaz bürokratların karşısındaymış gibi itaatkâr durmayı artık bırakmaları gerekiyor."

Aslında Engels, o zamanki uluslararası işçi hareketinin giderek öncü gücü haline gelen Alman sosyal demokrasisinin gerçek yükselişini gözleme imkânını ancak yaşamının son beş yılında bulmuştu. Fakat Alman sosyal demokrasisinin bu nispeten özgür kısa faaliyet dönemi dahi, işçi sınıfının kitlesel partisinin hareket tarzı, yöntem ve faaliyet biçimleri üzerine, parti üyelerinin geniş kitlesinin aktifleşmesini teşvik edecek, onları sosyalist olarak eğitecek ve örgütlerinin gerçek sahibi haline dönüştürecek Marksist ilkelerin gerçekleştirilmesini mümkün kılacak şartların, parti içerisinde yaratılması üzerine düşünmek için ona zengin malzeme sundu.

Marx ve Engels gibi böylesine sosyal ve hümanist düşünen insanlar için demokratizmin özgür insan faaliyetinin temel ilkesi olarak tanınması, uyrukluğun ve otoriteye inancın her türünden nefret, kendi hayat konumlarının herhangi bir kişi kültüyle mutlak bağdaşmazlığı, insanlık onuru duygusu kadar doğaldı. Marx ve Engels'in gizli komünist topluluğuna katılmalarının, bizzat Marx'ın belirttiği gibi, "ancak tüzüklerden otorite hurafesini teşvik edecek her şeyin çıkartılması şartıyla (gerçekleştiğine)"[1] işaret etmek yeter. Marx ve Engels'in görüşüne göre illegal partinin ya da illegal Birlik'in dahi çalışması, mümkün olduğunca seçime, kolektif müzakereye ve görevlilerin sıkı denetimine dayanmalıdır. Nitekim altında Engels'in imzası bulunan Komünistler Birliği'nin tüzüğünde şöyle denir: "Yerel ve merkezi organların üyeleri bir yıllığına seçilir, yeniden seçilebilir ve seçmenleri tarafından her an azledilebilirler."[2] Tartışmaların yürütülme tarzına ilişkin özel bir tüzük maddesi vardı.

Engels, partinin illegal şartlar altındaki -despot bir rejime karşı "askeri" mücadele dönemindeki- faaliyeti ile legal şartlardaki faaliyetini kesin olarak ayırmıştı. Birinci durumda partiiçi demokrasi ister istemez sınırlı olmak zorundadır. Daha sonraları, Bolşevik Partisi'nin yaratılması ve sağlamlaştırılması için mücadele yıllarında, Vladimir Lenin de-n illegalite şartlarında faaliyet gösteren parti için demokratizmin sınırlandırılmasının kaçınılmaz olduğuna işaret etmişti gerçi, ama aynı zamanda mümkün olduğunca fazla aleniyetin zorunluluğunu da vurgulamıştı. 1903'te şöyle yazıyordu: "Sekter yuvar yapısının geleneklerine son vermenin ve -kitlelere dayanan bir partide- şu şiarı kararlı şekilde yerleştirmenin zamanıdır: Daha çok ışık! Parti her şeyi bilmelidir..."[3] İllegalitede, sıkı gizlilik koşullarında da Lenin partiyi bir gizli "tarikat" olarak değil, proletaryanın mücadele örgütü, onun kitlelerle sıkı şekilde bağlanmış öncüsü olarak gördü.

İllegal örgütlerde merkeziyetçilik sorunu zorunlu olarak ön plana çıkar. İllegal olarak faaliyet gösteren partinin saflarında parti disiplinini ve birliğini tehdit eden politik davranışlara izin verilemez. Sınıf karşıtı, bu tür davranışları dayatır ve bu durumda bunlara karşı politik-ideolojik mücadele, örgütün kendi varlığını korumasının bir aracıdır. Bu nedenle illegalitede etkinlik gösteren bir parti önderliğinin kendi saflarının sağlam birliği için kararlı mücadelesinin ön plana çıkması çok doğaldır.

Partinin nihai hedef uğruna verdiği mücadelenin yürütülebilmesi için illegalitede demokrasinin sınırlandırılmasını gerekli kılan aşırı şartlar, partinin legal faaliyete geçmesiyle kural olarak ortadan kalkarlar. Parti, legaliteyi kazanınca, yegâne varoluş ve gelişmesi üyelerinin azami aktivitesine bağlı olan, kendi kendini örgütleyen, demokratik bir kurum olarak işleme imkânına kavuşur.

Parti normal çalışma koşullarını elde edince haklı olarak artık bir kitle partisi olmak ve kitlelere dayanmak için çaba gösterir. "Milyonların partisi bir kaç yüz kişilik bir tekkeden tamamen farklı bir disipline sahiptir."[4] Böylesi koşullarda partiiçi demokrasi, parti üyeleri, en başta da genç parti üyeleri onsuz parti hedeflerinin aktif ve girişken militanları haline dönüştürülemeyecekleri için öncelikle zorunludur.

Partiiçi eleştiri özgürlüğü

Friedrich Engels 1. Enternasyonal'de demokratik ilkeleri işçi hareketi içerisinde geliştirecek bir çizgiyi kararlılıkla uyguladı. Marksizmin kurucularının ilk uluslararası işçi örgütü içerisindeki faaliyetlerinin ana doğrultularından birini sekterliğe ve komploculuğa karşı mücadele oluşturdu. Çünkü Marx'a göre bu tür birleşmeler, "proleter hareketin gelişimiyle çelişki halindedirler, zira bu topluluklar işçileri eğitmek yerine, onları, girişkenliklerini engelleyen ve bilinçlerini yanlış yöne sevk eden otoriter ve mistik yasalara tabi kılarlar."[5] Marx'ın bu fikirleri, basın ve toplantı özgürlüğü olmaksızın işçi hareketinin mümkün olmadığını yazan Engels'den tam bir destek buldu, çünkü "bu özgürlükler olmaksızın işçi hareketi kendi başına hareket edemez; bu mücadelede işçi hareketi kendi yaşamı için zorunlu olan unsur uğruna, solumak için muhtaç olduğu hava uğruna mücadele eder."[6] Dolayısıyla Marx ve Engels Uluslararası İşçi Birliği'nin demokratik ilkeler temelinde yönetilmesi ve "yerel inisiyatif ve bağımsızlığa en büyük hareket alanı"[7] tanınmasını tüm güçleriyle savundular.

Engels'in, kendi döneminde Alman sosyal demokrasisinin geçen yüzyılın sonlarına doğru mücadele ve parti inşası alanındaki tecrübeleri ışığında yazdıkları bugün de geçerlidir. Hangi ülkede faaliyet gösterirse göstersinler, sosyal ilerleme mücadelesinde seleflerinin kazandıkları tecrübeleri kibirli, yukarıdan bir

edayla horlamak komünistlere tamamen yabancıdır. Bilindiği gibi Lenin, yeni tipte partiyi yarattığında diğer ülkelerdeki işçi sınıfının ve partilerinin doğrudan devrimci pratiğine sürekli başvurdu ve Avrupa sosyal demokrasisinin politik tecrübelerini tahlil etti.

Friedrich Engels'in partiiçi demokrasi sorunsalı ile ilgili teorik mirası SSCB'de uzun bir süre, deyim yerindeyse, gölgede kaldı. Oysa SBKP ve ülkede fiilen gelişmekte olan demokratikleşme süreci, bugünkü komünist kuşaktan, Engels'in öğüt ve tavsiyelerini, tabii aradan geçen yüz yıl içinde ortaya çıkan yeni gerçekleri de gözönünde tutarak, büyük bir dikkatle incelemelerini ve bundan yaratıcı bir şekilde yararlanmalarını talep etmektedir.

Otoriter ve emre dayalı çalışma üslubu, yetki hiyerarşisi, sadece en tepedeki yönetim karşısında değil, ayrıca bölge ve şehir düzeyindeki her görevli karşısında da alınacak tavrın adeta ödeve dönüşmüş bir unsuru olarak dayatılan hürmet, SBKP'nin bir dizi önemli organında belirli bir dönem egemen oldu. Hürmet otoriteyle karıştırıldı. Böylesi bir üslup, Marksist partinin demokratik yapısına, Lenin tarafından oluşturulan Bolşevik gelenek ve ilkelere tamamen aykırıdır. Bu üslubun sosyalist ve demokratik temellere dayalı, iç dinamiğe sahip bir örgütte yeri yoktur. Engels şöyle yazıyordu: "Ve insanların parti memurlarına -kendi hizmetkârlarına- sonu gelmez bir itinayla davranmayı ve onların önünde eleştirici değil, yanılmaz bürokratların karsısındaymış gibi itaatkâr durmayı artık bırakmaları da gerekiyor."[8]

Gelişmeye ve mükemmelleşmeye, yenilenmeye ve yaratıcılığa yönelmiş, yani (alışılmış, önceden programlanmış bir faaliyet anlamına gelen "yeniden üretkenlik"ten farklı olarak) muhtevalı bir "üretkenlik" kavramıyla tanımlanan her şeye yönelmiş her canlı örgüt, konuşma, tartışma ve eleştiri özgürlüğü olmaksızın var olamaz.

Devrimci eleştiri mevcut düzenin derinde yatan temellerini hedefler ve bu yüzden zorunlu olarak müsamahasızdır. Marx'ın belirttiği gibi, "acımasızlık bütün eleştirilerin ilk şartıdır..."[9] Elbette biçimde değil, her şeyden önce özde, uygulamada, muhtemel bir durgunluğun en önemli sebeplerinin açığa çıkartılması çabasında, önceden tespit edilmiş bir ölçüden bağımsız olmada acımasızlık. Böylesi bir eleştirinin küfürle ilgisi yoktur ve olamaz. Marx, gerçek eleştiriyi küfür biçimindeki eleştirinin doğrudan karşısına koyar.

Çeşitliliği kapsamayan birlik anlayışı, birliğin düşüncenin tek biçimliliğine, düşünce eşitliğine indirgenmesi, aslında parti yaşamında olumsuz eğitimlerin kaçınılmaz hale gelmesine yol açar, onun kendini sürekli geliştiren örgüt olarak etkinliğini köstekler. Lenin Kasım 1906'da şöyle yazıyordu: "Eylem birliği, tartışma ve eleştiri özgürlüğü... Bizim tanımlamamız böyledir. En ilerici sınıfın demokratik partisine ancak böylesi bir disiplin yaraşır. İşçi sınıfının gücü örgüttür. Yığın örgütü olmaksızın proletarya hiçtir. Örgütlenme her şeydir. Örgütlülük eylem birliğidir, pratik davranış birliğidir." Ve devamla "Bu yüzden proletarya tartışma ve eleştiri özgürlüğü olmayan bir eylem birliğini tanımaz."[10]

Aynı şey X. Parti Kongresi'nde (1921) kabul edilen "Parti Yapısı Sorunu Üzerine" başlıklı kararın 19. maddesinde dile getiriliyordu: "Çalışma yöntemleri, her şeyden önce tüm önemli sorunların geniş müzakeresi; bu sorunların tam bir partiiçi eleştiri özgürlüğü ortamında tartışılması yöntemleridir, bu sorunlar üzerine herkesi bağlayan parti kararları alınmadıkça tüm parti kararlarının kolektif olarak oluşturulması yöntemleridir."[11]

Partiiçi eleştiri özgürlüğüyle ilgili olarak Engels de hiç bir tereddüt göstermez. Şöyle yazıyordu: "İşçi hareketi mevcut toplumun en sert eleştirisine dayanır, eleştiri onun için hayati bir unsurdur, işçi hareketi kendi kendini eleştiriden nasıl uzak tutmak, tartışmayı yasaklamak isteyebilir? Peki başkalarından kendimiz için söz özgürlüğünü, onu kendi saflarımızda yeniden kaldırmak için mi talep edeceğiz?"[12] Evet, eleştiri ve özeleştiri iktidardaki bir parti için çok daha gereklidir, gerçekten hayati öneme sahiptir. Bu eksiklik ve ihmalkârlıklara karşı mücadelede onun ana silahı, kendi faaliyetleriyle ilgili özdenetimin ve emekçilerle olan ilişkisinin sürekli bir biçimi, partiye kazanımları soğukkanlılıkla değerlendirme ve nerede neyin düzeltilmesi gerektiğini açık olarak tanıma imkânı veren bir biçimidir. SBKP XXVII. Kongresi'nin ilkesel doğrultusu da işte tam budur.

Parti faaliyetinin başarısı şüphesiz birlik olmadan mümkün değildir. Dahası, bu başarı temel değerler sistemiyle, temel teorik ilkelerle ilgili fikir birliği olmaksızın mümkün değildir. Ama bu birlik, Marksist öğretinin tüm özünden anlaşıldığı üzere, ancak düşüncesizce itaat yerine yaratıcı bir düşünsel çalışman söz konusu olduğunda durgunluğa yol açmaz. Parti, diyordu Engels, içerisinde çeşitli nüanslar barınmıyorsa varlığını sürdüremez. Engels'in vurguladığı gibi, "diktatörlüğün belirtisinden bile"[13] kaçınılmalıdır.

Basın ve partiiçi demokrasi

Engels'in partiiçi demokrasinin gelişmesinde basının rolü üzerine fikirleri dikkate değer. Engels, işçi sınıfı partisinin "program ve kabul edilen taktik dahilinde partinin her bir adımına karşı çekinmeksizin muhalefet yapabilecek ve parti kurallarının sınırları dahilinde program ve taktiği de serbestçe eleştirebilecek"[14] bir basına ihtiyacı olduğuna işaret etmişti.

Tali durumlardan ve herhangi birinin madrabazlıklarından bağımsız olan, kelimenin gerçek anlamında böylesi bir parti basını, parti içerisindeki tüm meseleleri eleştirel denetimi altında tutacak, tüm parti üyelerinin parti normlarına uymalarını sağlayacak, aleniyetin ve partiiçi demokrasinin gelişmesinin etkin bir aracı olacak ve aynı zamanda her türlü putlaştırma görünümlerine ya da kişisel ihtiraslara karşı panzehir olarak işlev görecek durumdadır. Partinin her yönüyle demokratikleştirilmesinde Engels'in bu tavsiyesinin gerçekleştirilmesi güncel bir önem kazanıyor, çünkü demokratik süreçte keyfi sınırlama ve istisnalar sürecin bu niteliğini zaafa uğratır. Lenin'in "Ne Yapmalı?" eserinin, parti üyelerine dayanan bir denetim mekanizmasının gerekliliği fikrini içermesi de dikkate değer. Lenin, "tüm politik arenanın tıpkı seyircilerin karşısındaki bir tiyatro sahnesinde olduğu gibi herkesin gözü önünde durduğu", demokrasi ve politik özgürlük şartları altında yaşayan bir ülkeyi örnek gösterir ve şuna işaret eder: Böylesi şartlar altında herkes "şu veya bu politikacının belli bir tarzda başladığını, belli bir gelişme gösterdiğini, hayatın zor bir anında şöyle ya da böyle davrandığını, tamamen belirli özelliklerinden dolayı sivrildiğini bilir -ve tabii bu nedenle tüm parti üyeleri böyle bir adamı tam bir vukufla belli bir parti görevine seçebilir ya da seçmeyebilir... Tam aleniyet ve seçim işleyişiyle 'doğal arınma' ve genel denetim, her yöneticinin eninde sonunda hakettiği yeri almasının, kendi gücü ve yeteneklerine en uygun düşen işi üstlenmesinin, yanlışlarının tüm sonuçlarına bizzat kendisinin katlanmasının ve herkesin gözü önünde hatalarını görebilme ve bundan kaçınabilme yeteneğini kanıtlamasının güvencesini verir."[15]

Engels'in, partinin geçmiş tecrübeleri üzerine eleştirinin önemine ve eleştirinin bugüne ve geleceğe yönelik ders çıkarma amacıyla uygulanmasına işaret etmesi de olağanüstü günceldir. Engels şöyle yazmıştı: "Partinin kendi geçmişini... eleştirmesi ve böylece daha iyisini yapmayı öğrenmesi bence mutlak olarak gereklidir."[16] Engels'e göre böylesi bir eleştiri sınırlandırılmamalıdır. Partinin geçmişteki faaliyetinin tek bir alanı için bile tabu olmamalıdır.

Çeşitliliği kapsamayan birlik anlayışı, birliğin düşüncenin tek biçimliliğine, düşünce eşitliğine indirgenmesi, parti yaşamında olumsuz eğilimlerin kaçınılmaz hale gelmesine yol açar.

En üst parti makamlarının eski kararlarına yapılan hiçbir atıf da geçmiş faaliyetlerin şu ya da bu yönünün eleştirel görüşülmesine ve mahkûm edilmesine engel olmamalıdır. Engels bu konudaki fikirlerini gayet açık dile getirmişti. "Kongre kararı özür değildir. Eğer parti kendini bugün dahi eski, rahat barış döneminde alınmış kongre kararlarına bağlamak istiyorsa, kendi kendini zincire vuruyordur. Canlı bir partinin üzerinde hareket ettiği hukuk temeli sadece kendi kendini türetmemeli, ayrıca her zaman değiştirilebilir olmalıdır... Bir parti ... yasalarını sadece canlı, sürekli değişen ihtiyaçlarında aramalıdır. Fakat parti bu ihtiyaçların artık katı ve ölü olan eski kararlarına tabi kılmak isterse, kendi mezarını kazar."[17]

Uluslararası işçi hareketinin zengin tarihinde ve iktidarda bulunan partilerin politik faaliyetlerinde biriken tecrübeler doğal olarak bilimsel sosyalizmin teorik mirasında düzeltmeleri beraberinde getiriyor. Fakat bir şeyde tereddüt edilemez: Engels'in partiiçi demokrasi üzerine düşünceleri hayret uyandıracak ölçüde canlı bir yankıya sahiptir ve bugünkü yaşamın pek çok pratik görevinin çözümüne, her şeyden önce sosyalist toplumun, bizzat partinin çalışmasının ve yaşamının daha da demokratikleştirilmesine teorik bir temel sunmaktadır. ■

1) K.Marx/F.Engels, Werke (Tüm Eserleri), c.34, s.308.
2) age, c.4, s.598.
3) Vladimir I.Lenin, Werke (Tüm Eserleri), c.7, s.106.
4) K.Marx/F.Engels, Werke (Tüm Eserleri), c.38, s.448.
5) age, c.17, s.655.
6) age, c.16, s.77.
7) age, c.17, s.640.
8) age, c.38, s.35.
9) age, c.34, s.48.
10) Vladimir I.Lenin, Werke (Tüm Eserleri), c.11, s.314.
11) Kongrelerde, Parti Konferanslarında ve MK Plenum Toplantılarında Alınan Kararlarda Sovyetler Birliği Komünist Partisi, Moskova, 9. basım, c.2, s.327, (Rusça).
12) K.Marx/F.Engels, Werke (Tüm Eserleri), c.37, s.328.
13) age, c.37, s.440.
14) age, c.38, s.517.
15) Vladimir I.Lenin, Werke (Tüm Eserleri), c.5, s.495.
16) K.Marx/F.Engels, Werke (Tüm Eserleri), c.38, s.510.
17) age, c.34, s.418.

ŞEFİK HÜSNÜ VE SANAT

Şefik Hüsnü, sanatın sorunları üstüne yazmaya başlamış ama ilerleyememiş gibidir. Düşünceleri bilimsel bilginin esininden kaynaklanır, fakat maddeciliği tümüyle kuşatan bir donanımı taşımaz.

Tarih, içindeki kişilerle de anlaşılır: Kişilerini tarihin ağırlığı altında bırakmadan, tarihi o kişilerden bilmeden... Şefik Hüsnü tarihin on yılları içinde unutulur, neden unutulduğu sorgulanmaz sözgelimi: Türkiye insanının belleği, toplumsal iklimince sakatlanmaya yazgılıdır. Şefik Hüsnüler'in unutulduğu yerdense, geleceksizlik doğabilir; tarihsiz, yani geçmişsiz bir gelecek ya da gölgelerin yürüyüşü. İşte bu tarihin sürgit öznelliğe koşullanması nasıl olanaksızsa, yeni bir düşünce kültürü edinildiğinde, Şefik Hüsnü de değerlendirilecekti.

Şefik Hüsnü aynı zamanda Marksist bir düşünürdü. Bu özelliğiyle ne yüceler katına çıktı, ne de cüceler katı uygun düşebilirdi ona. Değil mi ki bugün bulunduğumuz düzleme çektiğimizde bile okunmaya değmektedir (ve bu da geçmişi değerlendirmenin en sınayıcı ölçütüdür), Şefik Hüsnü düşün yaşamımızın ve siyasal kültürümüzün onsuz olunmazı, kadirbilirliğin ötesini bekleyendir.

□

Dr. Şefik Hüsnü Deymer'in sanat ve edebiyatı konu alan üç yazısı, Marksist siyasal önderlerimizin ilklerinin konuyla ilintili ilk yazılarından oluşu bakımından ilgi çekicidir.[1] Şefik Hüsnü'yü bir de bu yazılarında değerlendirmek, düşünsel etkinlik alanının ne denli geniş olduğunu enikonu örnekleyecektir.

Şefik Hüsnü Haziran 1921 ile Şubat 1925 arasında, 31 sayı yayınlanan **Aydınlık** dergisindeki söz konusu üç yazısında kendini aşmaktadır ama, şununla birlikte: Çağının Marksizm kültürünün de kıyısına gelmiştir. Sözgelimi "Halk ve Sanat" yazısında, kültürü, üreten nesnesiyle içiçe bir ilişki içinde açıklayışı şöyledir: "Her yüzyıl bütünüyle kendisini çeken bir amaca doğru yürür. Kendine özgü eğilimleri, toplumsal arzularının önünde durulmaz bir akışı ve bunlara uygun düşünsel coşkunluk ve heyecanları vardır. Yüzyılın özünü bu etkenler ortaya koyar. Sanat, yüzyıla egemen olan düşünceleri ve insan duygularını, estetik duygularımızı okşayarak sevimli ve çekici biçimlerde sözcüklerle, çizgilerle veya renklerle ölçülü ve uyumlu olarak anlatmaktır... Ve yüzyılın özüne uygun düşen sanat ancak kalıcı olabilir."

Şefik Hüsnü, "sanat eserinin anlamına inmek ve seyrinden estetik bir zevk duymak için (...) bizce bilim ve tekniğin gereği hemen yoktur" derken ve bu düşüncesinin, "öğrenimden yoksun kalmış olanlar, doğuştan getirdikleri sezilen yetenekleriyle" sanat eserlerini alımlayabilecektir, diye pekiştirirken, sanat anlayışını propagandanın gereklerine bağımlı kılar. Oysa yararcılığı bir yana bıraktığında, döneminin ilerici kültürünün kavrayışı düzeyinde görürüz Şefik Hüsnü'yü: "Sanat eseri, geçmiş yılların gölgeleri içinde, düşüncelerimizin, geleneklerimizin ve ümitlerimizin gerçeğini keşfetmek olanağını geleceğin tarihçilerine bahşeden, ilerisi için dikilmiş, bir anılar uyandırıcı anıttır. Bunun için bizden sonraya kalması gereken bütün anıları kapsamalıdır." Ona göre has sanatçıya düşen de, bunu yapmaktır.

"Türk Aydınları" yazısında ise, bütünlüklü olmasa da, kendine özgü, tartışılabilir yaklaşımlar getirir. Cenap Şehabettin, Süleyman Nazif ve Halit Ziya'yı değerlendirişi dikkate değerdir. **Servet-i Fünun**'un üç yazarını keskince eleştirir: "Az yakından bakılacak olursa, biçimsel ve görünürde zenginlikler altında, açıkça bir boşluk saklayan sıradan yazar ve gazetecilerdir. Zaten dilimizin son zamanlarda kazandığı yalınlığa bağlı anlatım kabiliyeti sayesinde bu yapma, biçimsel sözler de estetik zevkimizi artık okşamıyor." Yerinde miydi bu eleştiriler? Neredeyse yüz yıl geçti, **Aşk-ı Memnu** hâlâ yaşıyor. Tabii bu arada Tevfik Fikret'in **Edebiyat-ı Cedide** yazarları için eleştirileri de anımsanabilir: "Tekmil şiirlerimizde, hikâyelerimizde, tasvirlerimizde bir solgunluk, bir kansızlık, bitkinlik eseri görülüyor; bu hasta çiçek hali edebiyatçılarımızın sıcak köşelerinde kendisine pek uygun yerler bularak nazik nazik yerleşiyor; yazılan şeylerin hemen hepsinde bir veremli öldürücülüğü var, derin bir sükût içinde, uzun bir inilti..."[2]

Tevfik Fikret, Şefik Hüsnü'nün aradığı "özgür ve bağımsız aydınlar"ın en önemlisiydi; Namık Kemal ve Ziya Gökalp ile birlikte, "düşünür adını hak etmiş"ti: "Namık Kemal vatan sevgisini, Tevfik Fikret insan sevgisini, Ziya Gökalp de insan duygusunu Türkler'in bir kısmına telkin etmeyi, tanıtmayı başarmışlardır." Şefik Hüsnü için Tevfik Fikret ve Namık Kemal, özgürlükçü ve hümanist düşünce adına, bir adım önde dururlar.

Şefik Hüsnü'nün bu seçimi, "Anatole France-Nobel Armağanı" yazısında kendini artık coşkulu biçimde gösterir. Döneminin çerçevesine sığdıramadığı bir gerçekçilik anlayışını sürekli geliştiren Anatole France'ı, "zamanımızın en büyük yazarı" diye karşılar. Üstelik gene gerçekliğin, ilki 'yöresel',

▼*Yıl 1925. Ali Cevdet ve Dr. Şefik Hüsnü*

ikincisi 'kötümser ama gelecekçi' iki yaratıcı romancısı, İngiliz Thomas Hardy ve H.G. Wells ile 'idealist yaşama felsefesi'nin ünlü Fransız temsilcisi Henry Bergson'un, Nobel Ödülü'nün öbür adayları olarak, Anatole France'ın değeri önünde silineceklerini söyleyerek...

□

Şefik Hüsnü, sanatın sorunları üstüne yazmaya başlamış ama, ilerleyememiş gibidir. Düşünceleri bilimsel bilginin esininden kaynaklanır, fakat maddeciliği tümüyle kuşatan bir donanımı taşımaz. Bilimsel maddeci sanat kuramının abecesindedir daha. Toplumcu gerçekçiliğe değil de, halkçı sanat anlayışına ulaşmıştır. Halkçılıkla örtüşür gerçekçi sanat arayışı; yalın ve ancak yaşamın olumlu renklerine dönüktür yüzü. **Aydınlık**'ta, saptayıcı ve yatay bir yaklaşımla yetinmesine, hatta bunu amaçlamasına karşın, ona "proletkult solculuğu" yanında yer vermek de olanaksızdır.

Şefik Hüsnü'nün gerçekliği, içerden bakınca görülebilir. Fransa'dayken Jean Jaures'in yazılarından etkilendiği biliniyor, Marksizmi asıl kaynaklarından öğrendiği de öbür yazılarından bellidir ama, bilimsel maddeci sanat kültürünün o günkü çevrenini tam kucaklayamamıştır. Lenin'in sanat ve edebiyata değgin yazıları dergi ve gazete sayfalarında kalmıştır. Troçki, döneminin gerçekçi edebiyat kuramını aşmaya çalışan kitabı **Edebiyat ve Devrim**'i daha yazmamıştır. Yıl, 1921-1922. Yeni bir gerçekçilik yönsemesi, toplumcu gerçekçilik olarak anlatılmaya adaydır ama, çok sonra aydınlatılacaktır. Şefik Hüsnü Gorki ve Plehanov'u da okuma olanağı bulamamışsa, bu gelişmeleri Türkiye'den nasıl kavrayacaktır?

Ülkesinde, Şemsettin Sami'nin **Taaşşuk-i Talât ve Fitnat**'ının yayınlandığı 1872'den **Aydınlık** dergisinin çıktığı 1921'e dek geçen elli yılda, yalnızca 21 romancının, 66 romanı yayınlanmıştır. Dünya edebiyatından yapılmış çevirilerdense, bugün hâlâ anılanlar çok azdır: Victor Hugo, Voltaire, Alphonse Daudet, Chateaubriand'ın tek tük kitapları, belki birkaçı daha... O yılların Türkiyesi'nde, Şefik Hüsnü'nün düşünsel etkinliğine ışık tutabilecek zenginliğimiz de bu kadardı.

Öyle anlaşılıyor ki, Şefik Hüsnü Beşir Fuad'ı okumamıştı. Tanısaydı, güçlü bir ışık kaynağı edinebilirdi. Şefik Hüsnü doğduğunda ölen (1852-1887), sonunda maddeci düşünceyi yakalayan, Victor Hugo ve Voltaire üstüne kitaplarıyla, genç yaşında döneminin çok ötesinde bir düşün adamı kimliğiyle parlayan Beşir Fuad'dan habersiz görünmektedir Şefik Hüsnü.

Bugün bile habersiz olduğumuz Beşir Fuad'dan. ■

1. Şefik Hüsnü'nün Aydınlık'da yayınlanan bütün yazıları için bkz: Türkiye'de Sınıflar, Ülke Yayınları, Nisan 1975. (Birinci basımı: Seçme Yazılar adıyla, Mart 1971).

2. Çağdaş Türk Edebiyatı-Meşrutiyet Dönemi, Şükran Kurdakul, Broy Yayınları, Eylül 1986, s.39.

DOKUN

Güzel Bakan

Ulusal Eğitim Bakanı H.C.Güzel bu yazımızın konusu. Bu güzel bakanımızı, ilerici kamuoyunun iyi tanımasında yarar var. Çünkü, Bakan Güzel, ilginç kişiliğe sahip bir insan. Yere, zamana ve seslendiği kitleye göre konuşan; özünü saklayan, uygulamada özünden ödün vermeyen bir kişilik taşıyor.

Hasan Celal Güzel'in iki yüzü var. Bir yüzünde demokratlık, aydınlık ve laiklik; öteki yüzünde dincilik ve gericilik var. Gerçek ve öz yüzü ikincisi. Ne var ki, Sayın Bakan bu gerçek yüzünü kamuoyundan gizli tutuyor. Ustalığı burada. Ustaca tutumunu sergilerken pek çok ilerici insanda, "ne kadar demokrat adam, güzel sözler söylüyor vb." sözlerin doğmasını sağlıyor. Yıllarca öğretmen örgütçülüğü yapan Sayın Ali Bozkurt'a bile "siz Hasan Ali Yücel olabilirsiniz" dedirtme becerisini gösteriyor. Bakan Güzel'in böyle olmadığını zaman içinde hep birlikte göreceğiz; görünen köy, görebilenler için kılavuz istemez.

Bu yönüyle kanımızca bakanlar içinde en tehlikelisi budur. Çünkü, bunun ne olduğunu çok az insan biliyor, bilmeyenler kendisine övgü düzüyor, arka çıkıyor. Bu arada bakanlıkta öz yüzünün gerektirdiği uygulamayı rahatça yapıyor. Başbakan Özal, örnek aldığı insan. Başbakanın laik ve aydınlık yüzünü eşi Semra Özal temsil ediyor. Kendisi tarikatçı, gerici ve dinci yüzünü ülke düzeyinde uygulamaya sokuyor. Hasan Celal Güzel'in eşi bu tür gösterilere girmediği için, iki yüzü de kendisi temsil etmek zorunda. Aralarındaki fark sadece bu.

Bakan Güzel'in yalan yüzü nasıl sergileniyor? Bir kez ilerici örgüt ve dergilerin her toplantısına geliyor. Yöneticilerini makamında kabul ediyor. Buralarda öz Türkçe sözcüklerle herkesin hoşuna gidecek sözleri söylüyor. Bunu dinleyenler, "bu adam ne kadar iyi" demekten geri durmuyor. Bakan çok ustaca şekilde sözlerinin sonunda "kişisel düşüncem" demeyi ihmal etmiyor. En son Eğit-Der Kurultayında da aynı rolü oynamış pek çok öğretmenin onayını almayı başarmıştır. Ozan Vecihi Timuroğlu "ne demek kişisel düşünce" diyerek eleştirmese idi, Bakanın bu kandırmaca sözleri yanıtsız kalacaktı.

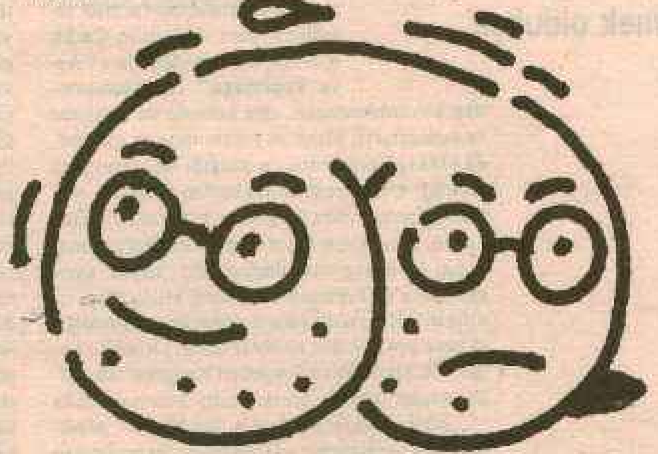
İnsanlar kişisel düşüncelerine uyan partilere oy verirler. Bir bakanın kişisel düşüncesi ayrı, partisel düşüncesi ayrı olabilir mi? Kuşkusuz olamaz. Ayrı olursa adama "bizim partide ne işin var" diye sorarlar. Bakan Güzel bu rolü iyi oynadığı, sol kesimi etkisiz hale bir ölçüde getirdiği için, partisinden böyle bir soru gelmiyor. Nedeni bellidir. Bakanlıkta yerleştirdiği dincileri daha üst düzeylere rahatça çıkarabiliyor. Buradaki gelişmeler büyük ölçüde gizleniyor.

Savımızı kanıtlayan bir başka örnek daha var. Dil Derneği Kurultayına gelen bakan, konuşmasında, dilcilerin bile az kullandığı öz Türkçe sözcüklere yer vermiştir. Bu konuşmasıyla tüm dilcileri şaşırtmış; sevgi ve övgü toplamasını bilmiştir. Bir hafta sonraki 12.Ulusal Eğitim Kurultayında ise, çok gericinin bile kullanmadığı ve unutulmuş Arapça sözcüklerle konuşmasını süslemiştir. Her iki toplantıyı izleyenler bunu bilirler. Eğitim bakanımız oyununu işte böylesine ustaca oynamasını bilen insandır. Gerçek ve yalan yüzler bu kadar belirginleşmiştir; görebilenler için.

Hasan Celal Güzel arada bir "Anadolu ve Fen Liselerinde okuyanlar burjuva çocukları, ileride kast oluşturacaklar vb" sözler de söylemekten kaçınmıyor. Bunları duyan solcu pek çok aydınımız "bu adam neler söylüyor, bravo..." gibi sözlerle kendisini selamlıyor. Ustalık ve iki yüzlülük burada da söz konusu. Anlayanlar için. Aslında bakan kendisine bağlı okulların öğrenci yapılarını bilmeden ezbere konuşuyor. Söz konusu okullarda memur çocukları okuyor. Örneğin Fen Lisesinde öğrencilerin % 34'ü öğretmen, genelde % 87'si memur ve işçi çocuğu. Yalan yüzüyle bir kesim insanı kandırmak için böylesi konuşmayı becermektedir.

Bakan Güzel'in gerçek yüzünü iyi izlemek gerekir. Yaptıkları hep bu yüzünde görülendir. Yalan yüzüyle ilgili bir tek uygulaması yoktur. Bakanlık kadrolarına bakınız. Hemen hepsi dinsel kökenli. Bir müdür görevinden alındı ve yerine birisi atandı ise mutlaka imam hatip çıkışlıdır ya da bu dünya görüşünü paylaşandır. Bakan türban konusunda kararlıdır. Bir ziyaretimizde "türban yüzünden % 8 oy kaybımız var" demiştir. Şimdi de referanduma gidelim demektedir. Tarikat üniversitesi "Bezm-i Alem Üniversitesi'nin" kapatılışına ilk ve ağır tepki kendisinden gelmiştir. Öğretmen örgütü kurulmasına izin veriyor mu? Hayır. Kişisel düşüncesine göre "öğretmen örgütüne evet", partisel görüşüne göre "hayır"dır. İlerici dergilerin okullara salık verilmesi olabilmiş midir? Hayır. Kişisel düşüncesine göre "evet olabilir", partisel düşüncesine göre "hayır olamaz". Gerçek budur. Böylesine rezil bir gerçek olamaz.

Eğitimciler ve aydınlar Sayın Güzel'i iyi tanımalılar. Onun sözlerine bakıp aldanmasınlar. Tam tersine gerçek yüzüyle yaptığı işleri kamuoyuna duyursunlar. Bunca deneyime karşın bakanın bu yüzünü görmeyenler artık görmeye başlamalıdırlar. En yakın çevrelerine bakarak gerçeği görmeye çalışsınlar derim. Bakan Güzel ile Bayan Özal yeni bir insan tipidir. Bunlar daha usluca ve ustaca amaçlarına ulaşmayı bilen iki insandırlar. Sürekli yol alıyorlar. Eski Bakan Vehbi Dinçerler daha doğrucu idi. Olduğu gibi görünüyor ve öyle işler yapıyordu. Herkes de bunu biliyordu. Öyle olduğu için onu görevden aldılar. Ondan daha ilerisini yapan, yaparken kamuoyunu iyi kandırabilen Bakan Güzel'i göreve getirdiler. ANAP'ın bu iki tipini iyi bilmek gerekir. Bilme yolunda saçları ağaran eğitimcilere bizden uyarı. Gerçek yüz kamuoyunda sergilensin. Hasan Ali Yücel kim, Hasan Celal Güzel kim, bunu görmek için fazla akıllı olmaya gerek yok. ■

PARTİSİZ TOPLUM!

Bir politik parti toplumun bütününü temsil etmeye başladığında toplumun özgün bir bölümünün temsilcisi olma konumunu yitirir. Ve toplum pratik yaşamda partisi olmayan bir toplum konumuna gelir.

"... O, bir müthiş bahtiyarlık,
anlamak gideni ve gelmekte olanı."(n.h.)

Engels, Anti-Dühring'de, "Patagonya'nın ekonomi-politiğini bugünün İngiltere'sinde geçerli olan yasalara indirgemeye kalkan biri, bayağı klişeler üretir" diye uyarır. Engels'in bu sözlerinin, günümüzde her zamankinden çok ciddiye alınmasının gerektiği kanısındayım.

Değil politik etkinlik, somut ütopi için bile, somut tarihsel bilgiye, gerçeği öğrenmeye yaşamsal bir gereksinim duyulmaktadır. Somut tarihsel gerçeğe ulaşmanın tek yolunun da, karanlık "yarı-gerçeklerden" kurtulmaktan geçtiği, bugün eskisinden daha çok bilinmektedir. Öylesine belirleyici bir tarihsel zaman diliminde yaşıyoruz ki, en yaman teorisyenler bile, tarihsel gerçeği bir an için olsun görmemezlikten geldiklerinde, bunun bedelini -ve en azından kendi kendilerini- "düşünsel tutsaklığa" mahküm etmekle ödemektedirler.

Bilimsel teknik devrimin yaşamın her alanına getirdiği olağanüstü devinim, geçmişle her alanda ve çok yönlü bir hesaplaşmayı kaçınılmaz kılmaktadır. Böylesi bir hesaplaşma, olumlu tüm birikimleri yerli yerine oturtabilmek, sureklilik içindeki değişimi yakalayabilmek için, olumsuzlukları aşmanın zorunluluğunu içinde taşımaktadır. Ve bu nedenle de, Engels'in, yukarıda anımsattığım, aforizma niteliğindeki tanımlamasını salt ingiltere ve ekonomi-politika ile sınırlı tutmayıp, yaşamın her alanına, düşüncenin evrimine, teorinin bizzat kendisine ve de bu teorinin organik devamı oldukları gibi sanrısal bir kanıyı taşıyan politik yapıların pratiklerine de uygulamak gerekir...

Olay bir varoluş sorununa dönüşmüştür. Artık geçmişi ve güncel olayları söylenceler, kahramanlık menkıbeleri ya da geleneksel bilgilerle sürdürmek oldukça zordur.

□

Lenin'in "**yeni tip parti**" ya da (aktüel söyleniş biçimiyle) "**Lenin'ci Parti**" konsepsiyonunun toplumbilimsel-tarihsel temelleri Marx -Engels'in Çarlık Rusyası üzerine yaptıkları "**Asya Topluluğu**" tanımlamasından kaynaklanmıştır. (Bu konuda en kestirme ve açık bilgiyi, Marx'ın yaşamının son yıllarında (1881) Vera Zasuliç'e yazdığı mektup ve bu mektup için yaptığı taslaklardan edinmek olasıdır.) Gerek Marx-Engels ve gerekse de bizzat Lenin, Rusya'nın bir Avrupa topluluğu olmadığını kerelerce vurgulamışlardır. Lenin, ayrıca, Marx'ın kuramında sözünü ettiği "işçi sınıfının" Rusya'da yeterli düzeyde gelişmediğini gene pek çok kez anımsatmıştır. Örneğin, Lenin, IX.Tüm Rusya Sovyetleri Kongresi'nde (23-28 Aralık 1921) yaptığı açılış konuşmasında "*...Biz komünist partisinin, sendikanın, proletaryanın temsilcisiyiz. Affedersiniz bu proletarya nedir? Proletarya, büyük endüstride çalışan bir sınıf. Peki, büyük endüstri nerede? Bu nasıl bir proletarya? Nerede sizin endüstriniz? O, neden üretim yapmıyor? Yoksa hammadde yok da onun için mi? Hammadde sağlamayı beceremediniz mi? Hayır. Bir bildiri yazıp hammadde temin edilmesi gerektiğini dile getireceksiniz ve çok zor duruma düşeceksiniz. Ne akılsızlık; ve o zaman siz gerçekten, ataları Roma'yı kurtaran kazlara benzeyeceksiniz...*" (Lenin, Werke, Cilt 33, s. 158).

Daha da önemlisi, Lenin, Marx'ın kuramının, Rusya'nın toplumsal, ekonomik ve kültürel koşulları ile pek uyuşmadığını da çok gerçekçi biçimlerde söylemiştir; örneğin, "*...İşçilerden söz edildiğinde, bunun çoğu kez fabrika proletaryası ile eşanlamlı olduğu sanılıyor. Bu doğru değil. Savaşın başlamasından bu yana bizde, hiç de proletarya olmayan pek çok kişi fabrikalara, işletmelere girdi. Onlar, daha çok savaştan kaçmak için buralara girdiler. Ve bugün toplumsal ve ekonomik ilişkiler, gerçek proletaryanın fabrikalara, işletmelere girebilmesine olanak sağlayacak biçimde midir? Durum hiç de öyle değil. Gerçi Marx'a göre bu böyle, ancak O, bunları Rusya için değil, 15.yüzyıldan başlayan genel tüm kapitalizm için söyledi. Altıyüz yıllık bir zaman dilimi için bu doğruydu, fakat aynı şey günümüz Rusyası için geçerli değildir. Fabrikaya gidenler çoğunlukla proleter değil, sadece çeşitli rasgele unsurlardır...*" (A.g.y. s.286)

□

Hep bilindiği gibi, Çarlık Rusyası'nda, Asyagil ya da yarı-Asyagil üretim biçimlerinden ve bir tür devlet kapitalizmi üzerinden, yarı-Asyagil bir kapitalizme geçilmeye başlanmıştır. Daha bir somut söylemeyle, yarı Asyagil üretim tarzından, gene Asyagil bir kapitalizme geçmek amaçlanmıştır. Ancak, burada gene Lenin'in kerelerce altını çizdiği gibi, ne proletarya ve ne de burjuva kültürü bulunmadığından, Asyagil toplumların yaygın kölelik zihniyeti, kişilik yapısı (yarı Asyagil bir kapitalizm sürecine geçilmeye başlanmasına rağmen) varlığını (görece) sürdürmüştür. Biraz daha açık söylemeye çalışırsak, Rusya'da ortaya çıkmaya başlayan yarı Asyagil kapitalizm gene yarı Asyagil kapitalizme özgü bir kültür ve kişilik, (oryantal bir kapitalizm, oryantal bir kültür ve kişilik) oluşturmuştur... Lenin bu durumu, çeşitli yazı ve konuşmalarında, "**yarı Asyalı**", "**yarı feodal**", "**feodal**", "**Oryantal**", "**ataerkil**", vb. çeşitli sözcüklerle tanımlamıştır. Lenin, Çarlık Rusyası'nın son dönemleri için hiç gözünü kırpmadan, Puşkinlere, Gogollara, Tolstoylara, Dostoyevskilere, Gorkilere rağmen, "**yarı-vahşi**" (A.g.y. s.55), ya da (çok daha sıklıkla) "**yarı-Asyagil kültürsüzlük**" (A.g.y. s.448) deyimlerini kullanmıştır. Lenin'in yazıları serinkanlılıkla okunduğunda, onun, kafasında Avrupa uygarlığı ile kendi ülkesindeki **Asya barbarlığının** sürekli çatışma halinde olduğu ve Rus toplumunun gelişmesinde en büyük engeli "**yarı-Asyagil kültürsüzlüğün**" oluşturduğu düşüncesinde olduğu açıkca görülür...

Bu koşullarda, Lenin (ve kuşağının intelligentsiyası), Çarlık Rusyası'nın Asyagil, barbar, despotik yönetimi, bürokrasi ve polisiyle başedebilecek nitelikte "yeni tip parti" modeli oluşturmuşlardır. Burada Lenin ile çevresindeki küçük bir kadronun üstlendikleri gerçekten öncü rolü (birey-toplum bağlamı içinde) gözardı etmek, Marksist tarih anlayışını vulger, kaba bir materyalizm düzeyine indirgemek olur kanısındayım...

Lenin, Çarlık Rusyası'nın nesnel ve öznel durumunu değerlendirirken olağanüstü gerçekçidir. Ancak, devrimle Asyagil bir yönetim aparatını devirip, yerine sosyalist bir yönetimin, devlet, bürokrasi, kültür aygıtının kurulabileceği yolundaki düşüncelerinde idealisttir. Lenin'in, Çarlık Rejimine karşı duyduğu nefret, nesnel koşulları değerlendirirken gösterdiği ödünsüz, çıplak gerçekçiliğe egemen olmuş gibidir. Lenin'in yaşamının özellikle son dönem notlarında, böylesi bir duygunun bizzat kendisinde de belirginleştiği izlenir...

Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren öncü kadro, Rusya gerçeğinin, bir Asya despotizmi-totaliterizmi olduğunu tesbit ettikten sonra, "**yeni tip parti**"nin bu nesnel duruma göre örgütlenmesini öngörmüşlerdir. Bütün parti örgütlenmesi, bu yarı-Asyagil, totaliter, despotik devlet bürokrasisini, gizli polisini devirmeye yönelik biçimde oluşturulmuştur. Despotik devlet bürokrasisine karşı, gene en az onun kadar merkeziyetçi bir vurucu gücün örgütlenmesi amaçlanmıştır. Yeni tip partinin özelliklerini, sınıfsal niteliklerden çok nesnel ve öznel koşullar belirlemiştir. Bu dönemde, işçi sınıfı ile intelligentsiya arasında birlikten çok daha fazla, (kimi kez uzlaşmaz) ayrıcalıklar, çelişkiler bulunduğu hep bilinir. Ancak buna karşı, sözcüğün gerçek anlamıyla, ağır gizlilik koşulları, sınıfsal nitelikleri ne olursa olsun, meslekten devrimcileri ön plana çıkarmıştır. Parti yönetici kadrosu, olaylara "sınıf adına" el koymuştur. Bu koşullarda, bu parti için, hızlı hareket etme, gizlenme ve gereğinde vurucu güç olarak etkinlikte bulunma zorunluluğu, meslekten, profesyonel devrimcilerden oluşan böylesi bir örgütlenme biçimini gerekli kılmıştır. Ayrıca, bu partinin olağanüstü disiplinli "**demokratik-merkeziyetçi**" konumu tek çalışma biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Fakat, burada temel ilke, hemen hemen her zaman, "**demokrasi**"**den** çok, koşulsuz bir "**merkeziyetçilik**" te yoğunlaşmıştır...

Ancak, tüm yönetim ve karar yetkilerinin tek bir odakta (Merkez komitesi-politik büro) toplandığı böylesi bir kuruluşun (partinin) koşulsuz bir merkeziyetçilik ile devrim döneminin olağanüstü koşullarını geçebileceği öngörülmüştür. Merkezi yönetim dışındaki diğer tüm parti birimleri, elementer konumlarda kalmışlardır. Tüm karar mekanizması, merkez komitesinde

toplanmış, diğer bölümlerin katı bir disipline koşulsuz uymaları temel ilke olarak benimsenmiştir. Burada **"demokrasi"** hemen hemen her zaman (ancak devrim koşulları içinde belki de anlaşılabilen haklı nedenlerden dolayı) biraz "dekoratif" nitelikte kalmıştır...

Ve Lenin'li yönetici bir kadro, bu tür "yeni bir parti" ile Ekim Devrimi'ni yapmışlardır. Ancak gene sıkça vurgulandığı ve perestroyka dönemi Sovyet yazarlarının son günlerde aktüalize ettikleri bir deyimle, bu parti bir **"savaş aparatı"** (savaş komünizmi) olarak kurulmuş ve devrimi gerçekleştirmiştir. Bu **savaş aparatının** barış dönemi koşullarına dönüştürülmesi Lenin'in yaşamı süresince mümkün olamamıştır. Araya giren içsavaş koşulları bu tür düşünceleri sürekli erteletmiştir...

Lenin'in ölümünden sonra, bu **"savaş aparatının"** Stalin yönetimindeki **Asyagil kanadı**, intelligentsiyayı ilk kez domine ve sonra da likide etmeye başlamıştır.

Asyagil sosyalistlerin, Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren aydın kadrolar üzerine ne denli saldırdığını daha bir somutlaştırmak için, çoğumuzca bilinen bazı anımsatmaların gerekli olduğu kanısındayım...

1917 Ekim Devrimi'nin yönetici kadrosundan, 29 Merkez Komitesi üyesinin, sadece yedi tanesi ecelleri ile yataklarında ölmüşler; yedi tanesi devrim karşıtları tarafından vurulmuşlar; ve geri kalan ondört (14) tanesi Partinin Stalin yönetimindeki Asyagil kanadı tarafından likide edilmişler, öldürülmüşlerdir... Gene Ekim Devrimi'nin ünlü Petrograd Askeri Komitesi'nin altmış üyesinden sadece beş tanesi eceli ile ölmüş; bir tanesi devrim düşmanları tarafından öldürülmüş ve geri kalan ellidört tanesi, Stalin tarafından öldürülmüşlerdir... (Wadım Jerusalımskj; Marxıstısche Blatter 1.1989 s.83)

□

1934'te yapılan 17. Kongreye katılan 1986 delegeden 300 kadarı, yapılan gizli oylamada, Stalin'e karşı oy kullanmışlardır... Ve sonra, Kongreyi izleyen çok kısa bir zaman dilimi içinde, bu 1986 delegeden, 1108'i hemen likide edilmişler, öldürülmüşlerdir. Gene 17. Kongre delegeleri tarafından seçilen, 139 Merkez Komitesi üyesinin, 110'u "halk düşmanı" olmakla suçlanıp, hemen öldürülmüşlerdir...

Ve bu dönemden sonra, hiç olmazsa bazı haksız kıyımları önleyebilmek ve de bu arada "proletarya demokrasisini" tüm dünyaya "açıkça" kanıtlayabilmek için, kongre oylamalarının açık yapılması kararı alınmıştır. Böylece, artık hepimizin TV'lerden de izleyebildiğimiz gibi, giysilerinden madalyalarına, yüz ifadelerinden, altın dişlerine kadar "bir örnek" binlerce delege, tüm önerileri **"ittifakla"** onaylamaya başlamışlardır...

□

Şimdi bu son kerte önemli konuya, biraz daha değişik bir yönden, günümüz perestroyka kuşağının bakış açısından hareketle, tek parti yönetiminin Sovyetler Birliği insanlarına, kültürüne, ne tür etkilerde bulunduğunu, (özellikle Leonid M.Batkin'in "Erneurung der Geschichte" Der Kampf für Perestroika... 1988 s.39-109 çalışmasını temel alarak) biraz daha yakından tartışalım...

□

Parti sözcüğü, Latince **pars** sözcüğünden türetilmiş ve bütünün (özellikle bir toplumun) özgün bir bölümü, bir parçası, anlamına kullanılmıştır. Bir politik partiyi özgün kılan temel ilke, o partinin, toplumun özgün bir bölümünün temsilcisi, sözcüsü olmasıdır. Bir politik parti, adı, sanı, niteliği ne olursa olsun, bir toplumun bütününü temsil etmeye başladığında, kaçınılmaz bir biçimde kimi olumsuzlukları içinde üretir. Bu parti, tarihsel olarak, bu olumsuzlukları üretmekle yükümlüdür. Kaçınamaz bundan. Ve bir toplumda, bir tek partinin dışında, başka partilerin olmadığı durumlarda, varolan "parti", toplumun özgün bir bölümünün sözcüsü, temsilcisi olma konumunu (zorunlu olarak) yitirir. O, buna mahkûmdur. Ve bu toplum, pratik yaşamda partisi olmayan (partisiz) bir toplum konumuna gelir. Çünkü, daha Hegel diyalektiğinden bildiğimiz kadarı ile bir sınıf ya da bir sınıfın sözcüsü konumundaki partiler, ancak diğer başka parti ya da sınıfların varlığında (karşısında) kendilerini olumlayabilirler. Hegel'in bu konuda verdiği örneklemede, Roma'da özgür yurttaşın ancak köleler karşısında kendini olumlayabildiği gibi...

Batkin, SBKP'nin içine düştüğü bu kısır döngüye örnek olarak Juri Olescha'nın 1936 tarihinde Pravda'da yayınlanan ve Şostakoviç'i eleştiren yazısının "mantığını" gösterir...

"Biz", diyor Olescha, "devletin yaşamında ve yaptıklarında kendiliğinden gelişen özgün, özgür çizgiler, hareketler, davranışlar tanımayız. Bütünün tüm parçalarını oluşturan çizgiler birbirleri ile ayrılmaz biçimde bağlanmış, kenetlenmiş ve tek bir çizginin altında hizaya girmiş, düzenlenmiştir. Bu, halkı koruyan, düşünen, halkın yaşamını, davranışlarını belirleyen partinin çizgisidir. Bu çizgiyi oluşturan parçalardan birinde ortaya çıkacak bir küçük sapma, bir küçük kendiliğindenlik, bir küçük kuşku, hemen, insanlarda bu çizgilerin oluşturduğu bütünden, partinin çizgisinden de kuşkulara yol açabilir... Bir küçük çizginin sapması, tüm yapıda karmaşa ve kaos yaratır. Bu nedenle de, parti-devlet, böylesi sapmalara olanak tanıyamaz. Çünkü bugün, Şostakoviç'in müziğinde ortaya atılan kuşku, sonra tüm partinin sorgulanmasına dönüşebilir.

□

SBKP böylesi bir mantığa düşmekten kaçınabilir miydi? Genel kanıya göre kaçınamazdı. Çünkü, bu "parti çizgisi", toplumun özel bir bölümünün değil, bütünün sözcülüğünü üstlenmiş; bir bölümün değil, tüm toplumsal fonksiyonları omuzlamıştır. Parti, toplumun bütünü için düşününce, ayrıca, hiçbir kimsenin kendisi için özgün ve özgür düşünmesine **gerek kalmamıştır.**

Ancak gene Batkin'in de anımsattığı gibi "ömrü boyu tek bir kitabı okuyana nasıl okuyucu denemezse" adı SBKP bile olsa, tek bir parti çizgisine göre düşünen bir toplumun üyeleri de, düşünen insan (Homosapiens) konumlarını sürdürmekte zorluk çekmişlerdir. Bugünün Sovyet aydınlarının (başta Mikhail Gorbaçov olmak üzere) en çok yakındıkları konum budur... Ve bu durumda kalan parti, gerçekte (Batkin'in kanısına göre) **"hiçbir kimseyi ve hiçbir şey uğrunda"** yönlendiremez olmuştur. Çünkü, bir "şey" uğrunda yönlendirilecek **"kimse"** kalmamıştır ortada...

Tüm toplum "parti çizgisi" altında hizaya girmiştir. Köylüler kolhozlarda; memurlar, işçiler sendikalarda, kooperatiflerde; yazarlar-sanatkarlar birliklerde; hekimler araştırmacılar hastanelerde, laboratuvarlarda; cambazlar sirklerde, vb... örgütlenmişlerdir; ancak hep, partinin o karmaşadan uzak, sorgulamaya gerek göstermeyen **"basit"** çizgisi altında...

Bu konum, salt parti yöneticilerine değil yönetilenlere de büyük kolaylıklar getirmiştir. Yöneticiler, bir telefonla başlattıkları aksiyonlarını, toplumun tüm ünitelerine kadar kolayca yayabilmişler (ve belki de bu nedenle Wladılen Sıratkin, **Vom Bürgerkrieg zum Bürgerfrieden**, 1988, s.500, adlı yazısında, böylesi yöneticiler için bir zamanlar, **"telefonlu Cengiz Han"** denildiğini anımsatır); bu koşullarda yaşayan yönetilenler de, "düşünmekten" kurtulmuşlardır. Ve sosyalizm dinsel bir nitelik kazanırken, Stalin, Tanrı'nın yerine geçmiş; "ikame" edilmiştir. Fakat bu durumun da ne teori ve ne de pratik olarak Marksizm ile bir ilişkisi kalmıştır...

Ancak, bu durumda, parti de, toplumu yöneten, yönlendiren politik bir kurum olmaktan çıkmış ve toplum Gorbaçov'un tanımladığı gibi **"sahipsiz kalmış"**; yaratıcı düşüncenin gelişmesi bir yana, insanlarda her şeye karşın varolan, **"düşünce"** atrofiye olmuş; kültürel ve moral bir yıkım yaygınlaşmıştır. (M.Gorbaçov, Almanca baskı-Perestroika s, 22-23)

Bu yönetim mekanizması içinde, halkın-bireyin sorunlarını, istemlerini bürokratik merkezi aparata iletecek hiçbir parti (ya da toplumsal kuruluş) oluşmamış, örgütlenme olanağı bulamamıştır. Bütün toplumsal güç, küçük bir kliğin elinde toplanmış; ve bunlar da, bulundukları yerlere seçimle değil, atanma yoluyla getirilmişlerdir...

□

Ayrıca bu olgular salt SBKP ile sınırlı kalmamıştır. Bu anti-demokratik ve merkeziyetci "mantık" diğer (çok partili) ülkelerin benzer politik kuruluşlarının "etkinlik alanları" için de (kuşkusuz kimi nüanslar ile) geçerli olmuştur.

Parti toplumun bütünü için düşününce, hiç kimsenin kendisi için özgün ve özgür düşünmesine gerek kalmamıştır.

Ancak tüm bu yanlışlıklar- bilerek ya da bilmeyerek- hep Marksizm adına yapılmış; Batılı yazar ve ideologlar da, bu durumu, teorinin yanlışlığının bir kanıtı olarak göstermeye çalışmışlardır. Sonuçta, Marksist teori, hiç de hak etmediği biçimde ciddi bir değer kaybına uğramıştır.

Fakat, bugün bu konular, Sovyetler Birliği'nde, olay bir tür varoluş sorununa dönüştüğünden, olanca açıklığı ile sorgulanmakta ve çıkış yolları aranmaktadır. En doğru tavır da herhalde budur. Ve artık, yaşamın bu noktasından sonra, geçmişi ve güncel olayları, söylenceler, kahramanlık menkıbeleri ya da geleneksel bilgilerle sürdürmek, hele hele politika yapmak oldukça zordur. Yeni bir durum değerlendirmesi yapmak ve bulunulan noktanın koordinatlar sistemini saptamak gerektiği kanısındayım.

Burada, böylesi tartışmalara karşı çıkanlara ya da bunları **"zamansız"** ve **"yersiz"** bulanlara karşı, Daniil Granin'in giderek güncelleşen sorusunu tekrarlamak istiyorum:

-Kimler korunmak isteniyor?

-Niçin?

15.2.1989 Gelsenkirchen ■

***Editörün notu:** Sayın Teber'in yazısı, izni alınarak bir ölçüde kısaltılmıştır.*

BİRLİK YUMAĞINI ÇÖZMEK

Herkes kendi yanlışını veya ortak yanlışımızı anlamış görünüyor.

Ama birliğe ilişkin büyük umutlar hâlâ askıda kalabiliyorsa yanlışı anlamak yetmiyor.

nsanlığın yeni bir çağa, 21.yüzyıla girmesine çok değil sadece 11 yıl kaldı. Bertolt Brecht, 20. yüzyıla ilişkin düşüncelerinde bakın ne diyor: ''Yeni bir çağın eşiğinde bulunulduğu inancının insanları ne denli olumlu etkileyebileceği bilinen bir gerçektir. Böyle bir durumda, çevreleri insanlara henüz hiç tamamlanmamış, en sevindirici düzeltmelere açık düşünülebilen ve düşünülemeyen olanaklarla dolu, ellerinin egemenliğindeki yumuşak bir hammadde gibi gözükür. İnsanlar, kendilerini daha sabah yeni kalkmış gibi dinlenmiş, güçlü, buluşlardan yana zengin algılarlar. O ana değin inanç olan, artık kör inanç sayılır; daha dün doğal gözüken yeni bir incelemeye konu alınır. Egemenlik altındaydık, der insanlar, ama şimdi biz egemen olacağız. Yüzyılımızın başında herhangi bir şarkının hiçbir satırı, çalışanları 'Bizimle yeni bir çağ başlıyor' dizesi kadar coşturmadı: yaşlılar, gençler, en yoksullar, en çok ezilmiş olanlar bu şarkıyla yürüdüler; tümü de kendilerini genç görüyorlardı.''

21.yüzyıla onbir yıl kala Türkiye sosyalist hareketinde ilginç bir durum yaşanıyor. Daha doğrusu iki ayrı tarihsel olayın tesadüfi çakışması, ortaya ilginç bir tablo çıkartıyor. Tablonun bir yanında, sosyalist insanlığın perestroyka süreci ile yeni çağa atılımlar yaparak hazırlanması, diğer yanında ise Türkiyeli sosyalistlerin **yeni bir döneme** başlayıp başlayamayacakları sorusu duruyor.

Birliğin gerçek sahiplerinin sürece ağırlıklarını koymaları, ancak açıklık ve katılım'ın bir kitle çizgisi olarak benimsenmesi ile mümkün olabilir.

Bu yazıda yeni bir dönemin kapısını aralayabilecek **Marksist birlik süreci**'nin temel sorunlarını irdelemeye çalışacağım.

Önce, akıp giden zamanın ruhunu ve ayak bastığımız toprağın özgünlüğünü kavrayabilmek için, **misyonumuzun** ne olduğunu hatırlatmaya dönük birkaç soru sormak istiyorum.

Gerçekten de yeni bir çağın eşiğinde Türkiyeli sosyalistler ne yapıyor, yeni çağa nasıl hazırlanıyor? Emperyalizme bağımlı, kapitalist Türkiye'yi **Sosyalist Türkiye**'ye dönüştürmek hedefinin güncelliği bizlere neleri dayatıyor? Diktatörlük rejiminin çökertilerek demokrasinin kazanılması için sosyalistlerin alternatif yolları nelerdir? Ve sosyalistler emekçilerin çıkarlarının savunulması ve toplumsal muhalefetin canlandırılmasındaki öncü rollerini nasıl kanıtlayacaklar?

Sanırım hemen herkes bu ve benzeri soruların gerçek yanıtlarının birlik sürecinin içinden çıkacak oluşumlara bağlı olduğunu kabul edecektir.

Birlik neden gecikiyor?

Evet, şu anda en yaygın sorulan soru bu: Birlik neden gecikiyor? Hele birlik sürecinin en sorumlu unsurlarının (TBKP ve TSİP) ''birliğin geri dönülmezliği''ni deklare etmesinden sonra, sözkonusu gecikmenin izahı giderek zorlaşıyor.

Burada bir parantez açarak kendi adıma samimi bir itirafta bulunmak istiyorum; gerçekten de bilinen ve henüz bilinmeyen birçok unsurla dolanmış **birlik yumağını** çözebilmek için müthiş zorlanıyorum. Konuya ışık tutacağı inancıyla bugünlerde Lenin'in **Bir Adım İleri İki Adım Geri** kitabını tekrar okuyorum. Özellikle yerleşmiş darkafalılık ve grup geleneğinden birleşik partiye geçişte çekilen sancılar olağanüstü benzerlikler taşıyor. Tabii kitabı, farklı mekan ve zaman faktörlerini unutmadan okumak gerekiyor.

Gerçeğin her zaman somut ve tek olduğu ilkesinden hareket edeceksek, öncelikle birlik sürecinin soyut bir olay olarak değil, partilerin, grupların, çevrelerin ve tek tek insanların alışkanlıkları, gelenekleri, olumlu olumsuz katkı ve müdahaleleri ve nihayet psikolojileri ile diyalektik, çelişkili bir süreç olarak kavramak gerekiyor. Yine bu süreci uluslararası ve ulusal siyasi ortamdan kopuk, dış etkilenmelerden uzak kendi içine kapalı bir olgu olarak görmemek gerekiyor.

Gelinen noktada birlik süreci ''görüşmeler yoluyla birlik'' kanalında akmaktadır. ''Uzun ve sancılı yol'' olarak adlandırılan tek bir parçanın zaman içinde bütünü ifade ve temsil eder hale gelmesinin yolu artık büyük ölçüde kapanmıştır. Türkiye'de yaşayan hiçbir Marksistin kendisini birlik sürecinin dışında görebileceğine ihtimal vermiyorum. Çünkü, çeşitli somut veriler sosyalist birlik özleminin ilk kez maddi ve yığınsal bir güç olmaya dönüştüğünün ipuçlarını veriyor. İstisnasız herkesin ''konuk değil evsahibi'' olacağı yeni bir yapılanma isteği grupçu anlayışları etkisizleştiriyor ve değiştiriyor. Ne var ki bu canlı dinamik-mekan faktörünü de hesaba katarsak- üst düzey birlik görüşmelerine yeterince yansımıyor. Birliğin gerçek sahiplerinin sürece ağırlıklarını koymaları, ancak AÇIKLIK ve KATILIM'ın bir kitle çizgisi olarak benimsenmesi ile mümkün olabilecektir. Örneğin birlik sürecinin dört ana bileşeni (İdeolojik-politik-örgütsel ve eylemsel) ideolojik birlik üst düzey görüşmelerinin gündemini belirlerken, birlikçi kitleler bunu aşağıdan, hayatın içinden geliştirecekleri eylem birlikleri ile destekleyebilirler. Böylece birlik süreci hem yukarıdan hem aşağıdan, hem kadrolardan hem kitlelerden aktif katılımın gerçekleştiği bütünsel bir süreç olabilir. Bütün taraflar açıklık ve katılımcı tutumu benimsemez ise birlik sözü havada asılı kalmaya mahkum boş bir söz olacaktır. Birliğe hayat, kan ve can verecek olan, birliğin önündeki küflenmiş grupçu psikolojiyi parçalayıp **birlikçi psikolojiyi** egemen kılacak olan temel yaklaşım bu olabilir, olmalıdır da. Ayrıca görüşmeler yoluyla birliğin arkasında, sadece Türkiye'de yükselen kitlesel birlik özlemleri değil, uluslararası sosyalist hareketteki Glasnost ve Perestroyka rüzgârlarının da olumlu yönde rol oynadığını unutmamak gerekir.

Birliğin tarihsel mantığı

Bilindiği gibi sosyalist hareketimizin 70 yıla varan tarihi, bir bölünmeler ve ayrılıklar tarihidir. Hareketin tamamını kucaklayan parti birliği çok kısa sürelerle varolabilmiştir. Burjuvazinin beyaz terörü ve yoğun operasyonları partinin fiziki varlığını sürekli kesintilere uğratmıştır. Bu anlamda günümüze kadar hareketimizin merkezi sorunu ''öncü partinin varlık-yokluk sorunu'' olagelmiştir. 1960 sonrasının yeni örgütsel siyasi atılımları ise (TİP-TSİP ve diğer grupların doğuşu) subjektif tutumlarla açıklanamayacak belli bir nesnelliğe sahiptir. Bu çeşitlilik olayını kavrayabilmek için ''iyiler'' ve ''kötüler'' fobisinden kurtularak kendi öz tarihimizin dilini çözmeye çalışmalıyız. Örneğin, sözkonusu çeşitliliği salt parti düzeyinde ele aldığımızda TİP ve TSİP'in ortaya çıkışı uluslararası bir bölünmenin ya da ana gövdeden kopmanın bir ürünü değil, daha çok **iç dinamiğin zorlaması** ve iç dinamiğin ürünleri olarak değerlendirilebilir. Yanlış anlaşılmasın, TİP ve TSİP'in ortaya çıkışındaki **kaçınılmazlık ögesi,** bu çıkışlara neden olan **boşluğu** olumlamaz, sadece izah eder. Özellikle iç dinamiğin 12 Mart sonrasında TSİP'i doğurması her bakımdan incelemeyi hak etmiş ilginç bir tarihsel olaydır. Çünkü hareketin gerçek anlamda devrimci ve enternasyonalist kimliğini arayıp bulma çabaları ve kopuş olayları, bütün yoğunluğu ile bu dönemde yaşanmıştır. Bu dönemde hareketimizin içinde ''olumsuzlamanın olumsuzlanması yasası'' had safhada işlemiş, nüanslara varıncaya kadar **bölünmüşlüğün zirvesine** ulaşılmıştır.

Demek ki birlik süreci, bölünmüşlük durumuna son verirken gerçekte uzun yılların oluşturduğu bir kambura, **iç dinamik-dış dinamik kopukluğuna** da ebediyen son vererek hareketi gerçek ayaklarının üzerine oturtacaktır. Bu tarihsel kopukluğun bugünümüzü ve yakın geleceğimizi aşırı biçimde etkileyeceğini, bunun olumsuz yan ürünlerinden kurtulmak için TKP'nin kuruluş günlerine ve kuruluş ortamına yönelik kapsamlı bir tartışmanın vakit geçirilmeksizin başlatılmasını öneriyorum. Şu kadarını söylemekle yetinmek istiyorum: TKP ile TBKP'nin kuruluşundaki büyük ölçüde dış dinamiğe dayalı paralellik, partiyi iç dinamiğe oturtmak için gösterdikleri duyarlılık dikkate değer benzerlikler taşıyor. Tabii buradan kendilerine paye biçme hevesli̇si olanlara, Marx'ın tarih ve trajedi ile ilgili ünlü sözünü hatırlatmak isterim.

Burada yine bir parantez açmak istiyorum. Şayet tarihimizin **belkemiğini** iç dinamik-dış di-

namik **denkleminin** yanlış kurulması oluşturuyorsa, bunun kendisinin en net ifade edeceği alan parti-iktidar ilişkisi olacaktır. Uluslararası komünist harekette ne ölçüde tartışılıyor bilemiyorum ama, Doğu komünist partilerine özgü "devlet içinde çatlak" arayıp bulma politikası bir hayli yerleşiktir. Bu durumun oluşmasında Asya toplumlarının tarihsel şekillenmesindeki iç dinamik yoksunluğunun ve kökensel olguların yanı sıra, işçi sınıfının az gelişmişliğinin de büyük payı olduğu söylenebilir. İdeolojisi, politikası, örgütlenmesi ve kültürü ile işçi sınıfının sadece burjuvaziden değil adeta bağımsız bir güç olan **devletten bağımsızlığının** geleneksel olarak zayıflığı sözkonusu azgelişmişliği doğruluyor.

Şimdiki gelinen aşamada kaçınılmazlık öğesi yepyeni olgularla zenginleşmiştir. 12 Eylül öncesinin "bölünmüşlük" olgusuna Türkiye boyutunda "boşluk", uluslararası süreçte "durgunluk" öğeleri eklemlenmiştir. Bölünmüşlük, boşluk ve durgunluk öğeleri **özgül ağırlıkları** doğru değerlendirilmediği taktirde birlik sürecini geciktirecek, olumsuz yönde etkileyeceklerdir. Birlik süreci üç temel olgunun da aşılması için kendi alternatiflerini üretmek zorundadır. Bunlar **muhasebe, mücadele ve yenilenme** dinamiklerinin mekanik değil organik bir tarzda bütünsel olarak ele alınmasından geçmektedir. Değerli bir ağabeyimizin sıkça kullandığı bir söz vardır: "Yanlışın anlaşılması onun yerine doğrunun konulduğu anlamına gelmez". Evet, herkes kendi yanlışını veya ortak yanlışımızı anlamış görünüyor. Ama sadece görünüyor! Birliğe ilişkin büyük umutlar hâlâ askıda kalabiliyorsa yanlışı anlamak yetmiyor. Peki yanlışın yerine doğruyu değil de "yarı doğru"yu koyarsanız ne olacaktır. Bence bugünkü tablo ne ise ortaya o çıkacaktır. Hatta "yarı doğruların daha tehlikeli olacağı" yönünde Gorbaçov'un günümüz için geçerli çok yerinde bir uyarısı da vardır.

Şayet "birlik" sözünün esiri olmamak ve süreci birleşik, yenilenmiş yığınsal bir sınıf partisi ile noktalamak istiyorsak, birlik sürecinin nerede başlayıp, neleri gerçekleştirerek, nerede ve nasıl biteceğinin açık seçik bir planını yapmak zorundayız. Evet, birlik sürecini gerçekten geri dönülmeyecek bir aşamaya sıçratacak olan sürecin nasıl hızlandırılacağını öngören **birlik planının** taraflarca hazırlanması gerekiyor. Örneğin bu plan bütün Marksistlere açık bir **Birlik Kongresi** olmadan birleşik partiye varılıp varılamayacağına açıklık getirmelidir.

Ancak böylesi bir plan birlik sürecinin gelişmesini ve parti birliğine sıçramasını garanti altına alabilecek **çağdaş bir birlik modeli** ortaya koyabilir. Ve böylece süreci etkileyen **aktif, geciktirici** ve **pasif** tutumlar açığa çıkabilir. Kimin birliğin gereklerine ve ruhuna bağlı kalıp kalmadığı, birliğe herkesin ne kattığı **objektif** olarak belirlenebilir. Sosyalist hareketimiz spekülasyon ve dedikodulardan süratle kurtularak **birlik için iş yapmanın** coşkulu atmosferine girebilir.

Kanımca birlik yumağını çözmenin püf noktası, onu "engeli de, çözümü de kendisinde olan" bir süreç olarak görebilmekte yatıyor. Burada birlik içindeki çeşitli tarafları "engelleyici", "pasifist" sıfatları ile suçlamaya hiç niyetim yok. Herkesin kendisine **özeleştirel** bakması gerektiğinin, bir yerde engelleyici olanın başka bir yerde çözümleyici olabileceğinin altını çizmek istiyorum.

Harekete gerekli olan **her durumda aktif çözümleyici** olabilmektir. ■

Herkül Millas
Atina

Yunanistan'da ordu müdahaleye çağrıldı!

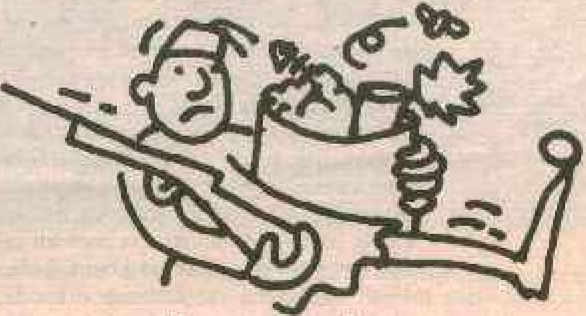
Geçenlerde Yunanistan'ı sarsan olaylar gereği gibi değerlendirilmedi. Ülkeyi baştan başa saran grev dalgası günlük yaşamı felce uğratırken nihayet politikacıların ve basının bir kesimi de açık bir biçimde "ordu seyirci kalmamalıdır" diye çağrılarda bulunmaya başladı. Toplumsal karışıklıklar sonunda orduyu gündeme getirmişti.

Geçen Şubat ayının sonlarına doğru yükselen grev dalgası üniversite hocalarını, tren otobüs sürücülerini, uçak pilotlarını, temizlik işçilerini, bankaları greve sürüklemiş ve nihayet 2 Mart günü de genel grevde iki milyona yakın insan iş başı yapmamıştır.

Bu grevlerle ülkenin genel çıkarlarından başka halkın sağlığı da doğrudan tehdit edilmeye başlandı; çünkü temizlik işçilerinin grevi en uzun süren grevlerden biriydi. Günlerce biriken çöpler ülkenin güzelliği bir yana insanlarının sağlığını da tehlikeye sokmaya başlamıştı.

Bu koşullar altında ordunun duruma el koyması kaçınılmaz sayılmaya başlandı. İlk kez bakanlar bile (örneğin sağlık bakanı Kaklamanis) bu tehlike anında ordunun sorumluluğunu üstlenip kışlasından çıkması gerektiğini açık açık söylemeye başladılar. **Avriani** gazetesi ise 5 Mart günü koca puntolarla manşetinde orduya sesleniyordu: Çıksın ordu çöpleri toplasın! Ancak böyle bir davranışın grev kırıcı bir eylem sayılacağını ve orduyla çöpçüler arasındaki uyumu bozacağını ileriye süren çevrelerden itiraz sesleri işitildi. Ordunun yalnız dış tehlikeye karşı çıkması için varolduğunu, iç tehlikeye karşı ise -çöp de olsa- karışmamasının gerektiğini ve bunun bir anayasa gereği olduğunu söyleyenler çıktı. Anayasa uzmanlarından bir kesim ise ordunun çöp toplayabileceğini, bunun anayasa ihlali sayılmayacağını, ancak grev kırıcı bir eylem sayılacağını söylemiş, ama her halukârda ordunun artık kışlasında eğitimiyle ilgilenmesinin Batıcı demokrasi prensiplerine daha uygun olacağını savunmuştur. Ya da böyle bir tartışmanın Plaka'nın bir tavernasında duyulduğu rivayet edilmiştir.

Nihayet 5 Mart gecesi hükümetle grevciler anlaşmışlar, istenilen zamlar verilmiş ve çöpler çöpçülerce toplanmaya başlanmıştı; böylece ordu müdahalesi son anda gerekmemiştir. ■

Uygarlık tüm insanlarındır

Sayın Reşit Ergener'in Şubat 89 tarihli "Görüş"te yer alan "Hint-Avrupalılar Anadolulu muydu?" adlı yazısının temel görüşlerine katılmamak olanaksız. Hem değerli bilgilerin aktarılması hem de a)Avrupalı olmak üstünlük oluşturmuyor, b)uluslar bugünleriyle değerlendirilmelidirler ve c) uygarlık tüm insanların kalıtıdır, diye özetlenebilecek çağdaş ve ileri bir anlayışın sergilenmesi övgüye değerdir.

Bu konuyla ilgili olarak ve en ufak bir yanlış anlamaya yer bırakmamak amacıyla birkaç noktaya değineceğim. "Yeni gelen halklar, eskileriyle kaynaşarak ortaklaşa bir uygarlık kurarlar" denmektedir. Irkların karışımı herhalde G.Mendel'in yasalarını izlerler, yani A ile B'nin karışımı ortak bir cins doğurabilir. Ancak uygarlıkların karışımı başka yasaları izler. İki kültür grubu karşılaştığınca kimi zaman A, kimi zaman B egemen olabilir; kimi zaman gerçekten ortak bir sentez oluşabilir, kimi zaman da A ve B'den tümüyle ayrı -C diyelim- bir uygarlık ortaya çıkabilir.

Bundan dolayı ırk karışımı gerçeğine dayanarak, Anadolu'da halkların karışımından -otomatik ve kaçınılmaz bir biçimde- ortak bir uygarlığın doğduğunu savunmak doğru değildir. Egemen uygarlığı göstermek ve değerlendirmek gerekmektedir. Halkların ırk olarak karışımında ortak uygarlık görmek ırkçı temele öncelik tanımak anlamını taşıyabilir. Ayrıca Türkler Anadolu'ya geldiklerinde eski insanların torunları hâlâ yaşıyorlardı ama eski Ege uygarlığı Roma ve sonra Bizans devleti içinde çoktan yok olmuştu. Halklar karıştı ama ortaya çıkan Osmanlı uygarlığı hiç kuşkusuz Eski Yunan/Türk sentezi değildi.

İkinci bir nokta Ege (ya da Eski Yunan) uygarlığının Avrupa uygarlığının temelini oluşturması konusudur. "Avrupa Uygarlığı" (böylesine geniş bir niteleme, bir anlam taşıyabilecekse!) Eski Yunan'dan, Roma'dan ve Hıristiyanlık'tan alıntılar yapmıştır. Ama bu alıntılar "Avrupa"yı çok da frenlemiş ve gelişmelerini de geciktirmiştir. Son tahlilde Avrupa Rönesansı ve kapitalizm, eskinin (köleci, dinci eski düzenin) bir yadsımasıdır. "Avrupa"yı ne Sokrates ne de Suppiluliuma yaratmıştır; gelişmeleri feodalizmin yıkımında aramalıyız.

Anadolu'yu gezerken "bir yıkıntının önünde eski Yunanca yazıları gururla yanındakilere çeviren Yunanlıya" gelince; bu konuda dikkat edilmesi gereken, anlaşılır bir öfkeye kapılıp bilim dışı bir yaklaşıma kaymamaktır. "Uygarlığın tüm insanların malı olduğu" ve "ulusların bugünleriyle değerlendirilmelerinin" gerçeğine inancımız tamsa, bu konuda "orada bulunan Türkler ister istemez yabancılık duygusuna kapılabilirler" endişesine kapılmayız; ve Anadolu'da "bugün yaşıyanların uygarlığı ilk kuranların mirasçısıdır" demenin yani Güneş Dil teorisini anımsatan böyle bir görüşü savunmanın gereğini de duymayız.

Yani başka türlü söylersek V. Vasilikos'un şöven yaklaşımına karşı çıkarken onun yöntemini benimseyerek ve onun kirli silahını kullanarak "Yunanlılar değildir, Anadoluludur uygarlığı kuranların torunları" denmemelidir, ya da buna benzer bir anlayışın havada asılı kalmasına izin verilmemelidir. Çünkü "uygarlık tüm insanların kalıtıdır".

Hiç kuşkusuz eksik bir kuramın iç çelişkileri sergilenmelidir. Ancak benimsemediğimiz bir anlayışı kullanarak, inanmadığımız bir savla, karşı tarafı sıkıştırmak okuyucuya bilim dışı bir yargı aşılayabilir. ■

Prof.Dr. Zafer Üskül

28 NİSAN SIKIYÖNETİMİ

Menderes Hükümeti, sıkıyönetimi totaliter bir rejime geçişin aracı olarak kullanmak istiyor gibiydi.

Nisan ayı, Cumhuriyet tarihinde iki sıkıyönetimin ilan edildiği ay: 28 Nisan 1960'da öğrenci olayları üzerine ilan edilen sıkıyönetim ile 12 Mart 1971 muhtırasının ardından ilan edilen sıkıyönetim.

Bu yazının konusu 28 Nisan sıkıyönetimi.

Adnan Menderes'in başkanlığındaki bakanlar kurulu, 28 Nisan günü ilan ettiği sıkıyönetime gerekçe olarak şunu gösteriyordu: "Bugün İstanbul'da tahrikler ve önceden yapılmış tertipler neticesinde vuku bulmuş olan müessif hadiselerin yatıştırılması sırasında, devlet kuvvetlerine karşı vâki mukavemet hareketinin amme huzur ve asayişini ihlâl edecek istidat göstermesi".

İstanbul'daki olaylar, aslında uzunca bir süreden beri sürmekte olan ilân edilmemiş bir savaşın parçası gibiydi. Muhalefetin, özellikle de CHP muhalefetinin geriletilmesinin yolu, DP iktidarı için baskıdan, daha çok baskıdan geçiyordu. DP'nin baskı politikası, CHP ve bir kısım basın hakkında soruşturma yapmak üzere, TBMM üyeleri arasından bir tahkikat komisyonu kurulmasıyla doruk noktasına yaklaşıyordu. 18 Nisan 1960 günü kurulan Tahkikat Komisyonu'nun ilk işi, partilerin kongrelerinin, toplantılarının, siyasi faaliyetlerinin, yeni örgüt kurmalarının, Komisyon'un faaliyetleriyle ilgili yayınların, TBMM'de tahkikat komisyonu kurulmasına ilişkin görüşmelerin yasaklanması oldu.

> **"Teklif edilen örfi idareye, sıkı ve fevkalâde tedbirlere lüzum kalmamasının tek çaresi Hükümetin çekilmesidir ve Anayasaya, kanunlara ve insan haklarına riayetkâr bir hükümetin kurulmasıdır."**

Öğrenciler, gösterilerle bu kararı kınadılar.

Ancak, DP meclis çoğunluğunun, Tahkikat Komisyonu'nun görev ve yetkilerini artıran bir yasayı kabul etmesi gerginliği doruk naktasına çıkarıyordu. Cem Eroğul'un deyimiyle, "bu kanun, DP diktatoryasına hukuki zemin teşkil etmek amacıyla çıkarılan tam bir istibdat fermanı mahiyetindedir"[1]. Söz konusu kanunun kabul edildiği 27 Nisan'ın ertesi günü üniversite gençliği protesto gösterilerine girişti ve polisle çatıştı. Bakanlar Kurulu da, bu olayları gerekçe göstererek sıkıyönetim ilan etti.

"Amme huzur ve asayişinin korunması", o dönemde yürürlükte bulunan 1924 Anayasası'na göre, sıkıyönetim ilanını gerektiren gerekçeler arasında sayılmamaktadır. Ama, DP iktidarı, uzunca bir süreden beri anayasayı ihlali alışkanlık haline getirmiştir.

Pertev Bilgen, sıkıyönetimi konu aldığı doçentlik tezinde, 28 Nisan sıkıyönetimini şöyle değerlendiriyor: "28 Nisan 1960 tarihinde İstanbul ve Ankara'da ilan edilen sıkıyönetim de kararname metnine göre aynı şekilde 'amme huzur ve asayişini' korumak gerekçesi ile ilân olunmuştur. Ancak, 28 Nisan olayları antidemokratik ve totaliter bir rejimi pekiştirmek amacı ile bir TBMM kararı ile olağanüstü ve yargısal yetkilerle donatılmış bir tahkikat encümeni kurulmasını protesto amacına yönelikti. Bu nedenle (sıkıyönetim) totaliter bir rejime geçiş dönemi olarak düşünülmüş olabilir"[2]

Anayasal olmayan bir gerekçeyle sıkıyönetim ilan eden bakanlar kurulu, sıkıyönetimin süresini de belirlememişti. Oysa, bakanlar kurulu kararnamesinde hem sıkıyönetimin süresi hem de ilan edildiği bölge belirtilmelidir. Bu gereği yerine getirmeyen DP hükümeti, sıkıyönetim ilan edilmesi usulünün saptırılmasının tipik bir örneğini (aynen 6/7 Eylül 1955 sıkıyönetiminde olduğu gibi) veriyordu.

Bakanlar Kurulu'nun sıkıyönetim ilanı kararı, 29 Nisan günü TBMM'de görüşüldü.

Meclis tutanaklarında sıkıyönetim

Cumhuriyet döneminde, 28 Nisan sıkıyönetiminin görüşüldüğü TBMM toplantısı, en gergin sıkıyönetim görüşmelerinden birisine sahne oldu. Oturum başkanının 16 milletvekiline birinci ihtar, bunlardan 5'ine ikinci ihtar, 2 milletvekiline takbih ve 2 milletvekiline de meclisten çıkarma cezası vermesi gerginliğin bir göstergesi.

Bu gergin ortamda tartışılan konu sıkıyönetimden çok DP'nin sürdürdüğü politikalardır. Gerçekten de, CHP'nin sıkıyönetim ilanından çok DP hükümetini eleştirdiği ve hükümetin istifasını istediği görülüyor.

Bununla birlikte, kuşkusuz sıkıyönetim de söz konusu ediliyor. CHP'ye göre, İstanbul'da yaşanan olaylar hükümetin sorumluluğunu gerektiren, hükümetin yarattığı ve hükümetin istifasıyla sona erecek olaylardır. CHP Malatya Milletvekili Nüvit Yetkin'in ifadesiyle, **"teklif edilen örfi idareye lüzum kalmamasının, sıkı ve fevkalâde tedbirlere lüzum kalmamasının tek çaresi Hükümetin çekilmesidir ve Anayasaya, kanunlara ve insan haklarına riayetkâr bir Hükümetin kurulmasıdır".**

Sıkıyönetimi **"vatandaşların hürriyetlerini,**

▲ *Beyazıt Meydanı. 28 Nisan sıkıyönetimine yol açan olaylarda İstanbul'da özellikle üniversiteli gençler polisle çatışmıştı.*

haklarını kısacak bir sıkı rejim, bir sıkı tedbir" olarak niteleyen Nüvit Yetkin, **"Hükümetin getirdiği hakikatler dışında bu perişan esbabı mucibe ile örfi idare istenemez"** demekte, sıkıyönetim ilanı kararında süre belirtilmemiş olmasını da anayasaya aykırı bulmaktadır.

CHP sözcüleri, bir yandan sıkıyönetim ilanını eleştirirken bir yandan da **"örfi idarenin kuruluşunu mâsum Türk vatandaşlarının emniyetinin tam bir teminatı"** olarak görüyorlar (Avni Doğan). Ancak, kaygıları, bir yandan Tahkikat Komisyonu'nun, bir yandan da sıkıyönetimin yasakları ile muhalefetin susturulmak istenmesi, DP çoğunluğuna dayalı bir baskı rejiminin süreklilik kazanmasıdır.

Görüşmeler sırasında Meclis'te hazır bulunan bakanlardan Samet Ağaoğlu, sıkıyönetimin gerçek gerekçesini çok güzel anlatıyor: **"İç politika münakaşalarının günün birinde İdarei Örfiye ilânına Hükümeti mecbur edecek kadar gerginleşmemesi lâzımdı. Yazık ki getirilmiş bulunmaktadır. Bu hazin bir manzaradır, arkadaşlar"**. Bu hazin sıkıyönetimi savunmak durumunda kalan Ağaoğlu, ordu konusundaki düşüncelerini açıklarken yanılgıya düşüyor: **"Türk Ordusu hiçbir zaman iç politikanın tesiri altında kalmamıştır ve kalmıyacaktır"**.

İzmir Milletvekili Behzat Bilgin ise muhalefet milletvekillerinin konuşmalarından yakınıyor: **"Türkiye'de mevcudolmayan ve mevcudolmıyacağı aşikar bulunan şartlara nazaran ihtilalin, ayaklanmanın telkinini yapmak Türk mebuslarına yakışır mı arkadaşlar?"** Meclis çoğunluğunun kabul ettiği her kararın, her kanunun anayasaya uygun olduğunu, bu konuda yalnızca meclis çoğunluğunun görüşünün geçerli olduğunu belirten Behzat Bilgin, muhalefet milletvekillerine sesleniyor: **"Muhalefetteki arkadaşlarımızdan samimiyet rica ediyorum. Bu memleketin huzuriyle, bu memleketin sükûniyle, bu memleketin hayat ve istikbâli ile alâkadar olmalarını rica ediyorum"**.

Büyük ölçüde sağırlar diyaloğu biçiminde süren tartışmalar sona erince, bakanlar kurulunun ilan ettiği sıkıyönetimin meclisce onaylanması konusunda bir de usûl tartışması çıkıyor. DP çoğunluğu, sonuçta, önce sıkıyönetimi onaylıyor, sonra da süresini belirliyor. Sıkıyönetim Ankara ve İstanbul'da üç ay sürecektir. Ancak, bilindiği gibi, DP iktidarının ömrü, sıkıyönetimi sonuçlandırmaya yetmeyecektir.

Sıkıyönetim uygulaması

Meclis görüşmelerinde de belirtildiği gibi, sıkıyönetim, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandığı, hatta askıya alındığı bir yönetim biçimidir. Sıkıyönetimin ilanından sonra İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olarak atanan Fahri Özdilek ile Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına atanan Namık Argüç de, Tahkikat Komisyonu'nun koyduğu yasaklar sürerken yeni yasaklar koymaktan geri kalmamışlardır.

28 Nisan'dan 27 Mayıs'a kadar geçen bir aylık süre içinde, İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 35, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı ise 29 bildiri yayınlamıştır. Bu bildiriler, özgürlükleri sınırlayan, kullanılmasını engelleyen, sınırlamaları ağırlaştırıp hafifleten bildiriler. Bildirilerin konuları yaşamın neredeyse tüm alanlarını ilgilendiriyor. Önemli bir bölümü sokağa çıkma yasağının düzenlenmesine ve yüksek öğretim kurumları ile öğrenci yurtlarının kapatılmasına ilişkin. Kuşkusuz, basın üzerine getirilen sınırlamaları unutmamak gerekiyor. O günlerde, hem Tahkikat Komisyonu hem de sıkıyönetim komutanlıklarınca getirilen yayın yasakları, gazetelerin, bazı günler neredeyse yalnızca yasaklama bildirileriyle dolu olarak yayınlanmasına yol açtı. Bu arada, çok sayıda gazete de kapatılmaktan kurtulamadı.

Sıkıyönetimin ilanı gerekçesinin, sıkıyönetim uygulamalarının sınırını oluşturduğu söylenir. Sıkıyönetim komutanlarının, sıkıyönetime neden olan olayların bastırılması ve düzenin yeniden kurulması amacıyla hareket etmeleri gerekir. Oysa, uygulama genellikle böyle olmuyor. Yalnızca 28 Nisan sıkıyönetiminde değil, bu yaklaşık bütün sıkıyönetimler için geçerli görünüyor. Sıkıyönetim komutanları her alana el atıyorlar, ilkokul öğrencilerinin yılsonu müsamerelerinden at yarışlarının yapılmasına, otomobillerin sokaklarda kavşaklardan kaç metre uzağa park yapacaklarından otobüs duraklarının yerlerinin değiştirilmesine kadar...

DP çoğunluğunun TBMM'de CHP muhalefeti üzerindeki baskısı (İsmet İnönü dahil birçok CHP milletvekili uzun süreli meclisten çıkarılma cezasına çarptırılmışlardır), Tahkikat Komisyonu'nun CHP başta olmak üzere partiler ve siyasal faaliyetlerle basın üzerindeki baskısı, sonuç olarak sıkıyönetim komutanlıklarının her alanda getirdiği yasakların baskısıyla pekişiyordu.

Ancak, 28 Mayıs 1960 tarihli gazetelerde sıkıyönetim komutanlıkları bildirilerine rastlayamadım. Çünkü, bütün gazetelerde bir başka haber vardı: Ordu yönetime el koydu.

▲ *Öğrenciler yürüyor. Yıl 1960. Öğrencilerin Galata Köprüsü'nden geçerek Taksim'e yürümeleri, hükümetçe "tahrik ve önceden yapılmış tertip" olarak nitelendirilmişti.*

DİPNOTLAR

1) Cem Eroğul, Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi), Ankara, 1970, s.175

2) Pertev Bilgen, 1961 Anayasası'na Göre Sıkıyönetim, İstanbul, 1976, s.79

Ömer B.Canatan

Sosyalizm-demokrasi, hangisi diğerine bağlanacak?

Marksistlerin yüzelli yıldır değişmeyen arayışı: Dünyayı nasıl dönüştüreceğiz?

Marksistler içinde yaşadığımız tarih dönemini "sosyalizme geçiş çağı" olarak kavrayıp tanımladılar. Bu kavrayış açısı onların ilkesel bütün konumlarını belirledi ve davranışlarına yön verdi. Acaba bu bir ütopya mıydı? Böyle anlayıp davranmakla Marksistler bu yüzyılı yitirdiler mi?

Aksini kanıtlamaya çalışsalar da bana göre bütün burjuva düşünceleri de bu tarih dönemini Marksistler gibi anladılar ve ilkesel konumlarını böyle belirlediler. Çağın, belki "dünyayı sarsan on gün" lerle değil ama başka biçimlere süren bu niteliğinden kuşku duymak için yeni sebepler mi var?

Belki de var; çünkü ortada dolaşıp duran sorular ve sorunlar var! Bu "geçiş çağı" deviniminin neresindeyiz? **Zorunlu** bir tarihsel **sapmanın** eşiğinde miyiz? Sahneye giren ve sahneden ayrılan güçlerin icmali, bunca devrimin ve alt üstlükler yaratan insan pratiğinin teorik envanteri nerede? Yüzyılın ortaya koyduğu sorunların toplamının mantığını aramak gerekmiyor mu?

Nesi var dünyanın ki yeni teorik çabayı gerekli kılıyor? Herhalde önce varoluşuna dair sorunları var. Global düğümler, kapitalizmin yaşama potansiyelleri, sosyalizmin olanakları ve sorunları var. Dahası dünyanın iki zıt sistemli olarak kalıcılaşma eğilimi gösteriyor kanısı veren bir sosyal muhtevası var. Muhtevası bu olan dünyanın sosyalizme doğru gelişmesini tıkanmadan sürdürmesinin yollarını aramak Marksizmin başlıca teorik meselesi olarak tezahür ediyor. Bazı varsayımları yıkılacak olsa bile gerçeğin üzerine yürüyen Marksizm hiçbir şey kaybetmeyecek, kendi gelişmesini kazanacaktır. Araştıran Marksizmin zenginleşeceği açıktır. Dolayısıyla, kaynağını Marksist düşünce sistemi içinde bulan her görüş doğru olmayacak, ama ötekilere gelişme dürtüsü olacağı için önemli sayılacaktır. Ortaya konformist, dogmatik, özü kısır düşünce varyantları da çıkacaktır ve fakat bu gelişme pratik yanılgı ve yenilgilerden bağımsız, salt teoride bir çaba olarak kalmayacağı için doğru her halükârda kendini ortaya koyacaktır.

Bazı varsayımları yıkılacak olsa bile gerçeğin üzerine yürüyen Marksizm hiçbir şey kaybetmeyecek, kendi gelişimini kazanacaktır.

Aslında bütün bu teorik arayışın bir özeti olmalıdır; çünkü Marksistler yalın ve yüzelli yıldır aynı kalan bir soruyu tartışıyorlar: Dünyayı nasıl dönüştüreceğiz? Bu kendi temel sorusuna günümüz gerçeğiyle verebileceği cevabı arayan Marksizm kuramsal açılımlarla çeşitlenecektir. Bu çeşitliliği vazgeçilmez bir zenginlik olarak birarada tutacak manevi normlar ve ilişkiler düzlemi evrensel ve yerel bazlarda ister istemez oluşacaktır. Önemli olanı, neyi tartıştığını unutup yolunu ve kimliğini kaybetmemektir.

Marksizm içi teorik tartışmaların ne denli geniş kapsamlı olacağını kavramamıza yardımcı olması bakımından Juri Krasin ilginç bir çerçeve sunuyor.* Gelişkin kapitalizmle temellendirip bilimsel devrim perspektifine yerleştirdiği yaklaşımında bu devrimin (bilimsel devrim) "kapitalizmi tarihsel sarmalın daha yüksek bir kıvrımına çıkarmakta olduğunu" ileri süren Krasin, bu durumun aynı zamanda sınıf mücadelelerinin "temel sorunlarını yeni bir tarzda ortaya koyduğunu" düşünüyor ve "sosyalizme geçişi yeni bir biçimde görmemiz" ve buna uygun bir stratejiye sahip olmamız gerektiğini belirtiyor.

Krasin "yenitutuculuk"** dediği kapitalizmin bugünkü gidişatına karşı "kapitalizmin demokratik gelişme varyantı"nı öneriyor. Bu "varyant" demokratik bir alternatif olmakla kalmıyor, aynı zamanda kapitalizmin alternatifine, yani sosyalizme götüren, derinlemesine tek bir süreç olarak tasarlanıyor. O halde bu yaklaşımı Krasin'in "işlemediğini" söylediği klasik devrimci ve sosyalist mücadele programlarının yerine ikamesi mümkün, hatta zorunlu bir programatik perspektif olarak da anlamamız gerekiyor.

"Kapitalizmin demokratik gelişme varyantı" bilimsel teknik devrimin kapitalizmin dokusunu değiştirdiğinden, "üretimin öznesini" yeniden biçimlendirdiğinden, sınırları üretim süreciyle ilişkileri açısından belirlenir olmaktan çıkardığından ve talepleri maddi nimetlerden manevi istemlere doğru kaydırdığından hareket ediyor. İşçi sınıfı dahil, toplumun entelektüel faaliyetinin, o halde aynı zamanda entelektüel taleplerinin ağırlık kazandığını varsayan yaklaşım, toplumsal ilişkilerin zenginliğine dönük bir evrensel ilgi kültürünün doğmakta olduğu sonucunu çıkarıyor. Krasin, bireyin devlet ve toplum önünde daha belirgin bir varlık olma isteğinde ifadesini bulan değerlerle beraber sivil toplumdaki derinleşmeye ve bu eğilimin şimdilik demokratik yığınsal hareketler tarafından taşındığına işaretle, Marksistlerin dikkatini çekmek istiyor.

Varyant'ın ekonomik talepler bakımından çizdiği çerçeve şöyle belirleniyor: Refah düzeyini düşürmeden işgününün kısaltılması; sermayenin üretim dışı manevi alanlara ve çevre korumasına daha fazla yatırıma zorlanması; ekonominin militarizmden arındırılması; sosyal refah devletinin işlevlerini üstlenecek özyönetimsel emekçi örgütlerine varılması; çalışanların sahibi oldukları fonların rolünün genişletilmesi; devletin ekonomik yaşama bürokratik müdahalesinin sınırlandırılması ve fakat aynı zamanda, ekonomik ve sosyal politikanın genel çerçevesinin devletin artan rolü aracılığıyla demokratikleştirilmesi...

Batı'da bu çerçeve sendikaların, demokratik hareketlerin, barışçıların, aydınların, çevrecilerin ve bazı alternatif grupların talepleriyle zenginleştirilmiş bir sosyal-demokrat perspektife oturuyor. Ama sosyal demokrasinin ufkuyla sınırlı değil; "gürbüz bir sivil topluma", bu toplum aracılığıyla da sosyalizme uzanan ve üstünde önemli siyasal dönüşümlerin yaşanacağı bir "uzun yürüyüş" olarak tasarlanmış bir perspektif bu. Klasik devrimci-sosyalist perspektiflerden önemli farkı "mülkiyet meselesini" tartışmıyor ve siyasal devrimlerden arınmış bir sosyal evrim düşünüyor olmasıdır. Çünkü, "olgun sosyalizmin gelişkin bir para-mal ilişkileri sistemi bünyesinde ileri bir ekonomik özdüzenleme temelinde" doğacağı ve bu temelin "kendi temel çizgileriyle önümüzdeki tekelci kapitalizmin içinde oluştuğu" varsayımından hareket etmektedir. "Kapitalizmin -bu-demokratik gelişme varyantı"nın bitiş noktasının, onun aynı zamanda "sönümlenerek sosyalizme dönüşeceği nokta" olarak kavranması istenmektedir.

Bu kuramsal yaklaşımın sosyalistlere politik mekan bırakıp bırakmayacağını Krasin de tartışıyor. Böyle bir "geçiş varyantı" düşüncesini benimsemeden önce geniş boyutlu bir tartışma kaçınılmazdır. Demokrasi yönünde derinleşen bir sosyal evrimin sosyalizme götüreceği savı Marx'ın, doğruluğu bugüne kadarki bütün devrimler tarafından doğrulanmış temel bir varsayımını geçersiz kılıyor. Marx "toplumun toplanmış ve örgütlenmiş gücünün sosyalizme dönüştürülmesinden" sözetmekle sosyal evrim düşüncesine açık, ama öte yandan; "toplumsal evrimin siyasal devrimi gerektirmekten çıktığı bir günün gelmesi, ancak artık sınıfların ve sınıf çatışmasının kalmadığı bir düzende olacaktır"*** derken de Hegelci "sönümlenerek dönüşme" kavramına sınıflı toplumlar bağlamında kapalı kalır. Sosyalizmin, kapitalist form içinde ve sivil toplum zemininde oluşup olgunlaşacağını düşünmekle Marx'ın bu görüşünü aşamayız. Kapitalizmi kendi siviltoplumunda egemen ilişki düzeyini yükselten feodal çağın, "sönümlenmeden" önce bu kendi eseriyle hesaplaşmasının amansız serüveni başta Fransız, tüm burjuva devrimlerinde, devrimlerin yasası olarak yüzlerce yıl sürer. Krasin'in stratejik varyantı öyleyse en azından "sınıflar var- çatışma yok" durumunu nasıl elde ettiği ve "sönümlenirken" kapitalizmin "sahipsiz" mi kalacağı sorularına açıktır.

Ayrıca, Krasin'in görüşlerini Marksist düşüncenin gelişim tarihinden, örneğin Bernstein, Gramschi ya da hatta Troçki'nin görüşlerinden ayırıp tartışmak kanımca olanaksızdır. Çünkü, Krasin'in, sonu sosyalizmle bağlana-

cak "kapitalizmin demokratik gelişme varyantı", manevi içeriği yönünden sosyalizmi liberalizmin özverisi sayan ve onun tamamlanmış şekline sosyalizm olarak bakan Bernstein'le, sivil toplumdaki hegemonik mücadeleden geçiş yolları arayan Gramschi'yle, hatta belki, tekelci gelişme ile bağlı ve "ulusal halkaları bulunmayan bir dünya" düzlemine dayanması ve bu düzlemin global evrimini esas almasıyla da Troçki'yle bir şeyler paylaşmak istiyor.

Krasin'in modelinde boşluklar yaratan bir diğer etmen de, bilimsel devrime mutlak bir rol ayırmasıdır. Bu devrimi bundan sonraki dünya tarihinin devriminin merkezine yerleştirmek, kuramsal açıklamasını Marksizm'de bulabilir mi? Bu konuda, iskambil şatolardan daha sağlam tezler ileri sürebilmek için kanımca zamana ve uzun bir tartışma sürecine ihtiyacımız olacaktır.

Bu tartışma Türkiye'deki sınıf mücadelesi sorunlarına nasıl ışık tutar? Kendi ülkesinin üstünden atlanamaz gerçeğini Krasin'in tartıştığı dünya realitesinin canlı bir parçası olarak değerlendirip devrimci perspektifler oluşturmak Türkiye'de Marksistlere düşüyor ve en geniş Marksist düşünsel katılımı daha baştan amaç olarak koymak bu nedenle zorunlu oluyor.

Dünya değişirken Türkiye'de değişen nedir; bunu kavramak zorunludur; ama bundan da önce değişmeden kalan nedir ve nasıl değiştirilebilir sorusu geliyor. Çünkü, ancak böylece Türkiye'de "sorunu dayanılmaz biçimde başka tür koyan" özgünlüğün bilgisi korunabilir. Gelişkin kapitalizm orda ise, Türkiye de burdadır. Kapitalizmi bilinen kıvrımda seyrediyor. Sınıf mücadelesinin bütün sorunları eski **klasik tarz** içinde ortaya çıkıyor. Devrimci mücadele mekanları en az demokratik mücadele mekanları kadar geniş, ama bu mekanlar "sahiplik" yönünden boş duruyorlar. Kendi gelişme mantığını izlediği sürece kapitalizm ne sivil toplumda bir genişleme, ne demokratik bir derinleşme ve ne de ilerde sosyalist dönüşüme temel teşkil edecek çizgiler vaadediyor. Yarına açılan en ham perspektifler bile tekelci egemenlik alanlarını yok sayıyor veya engel saymıyorsa dilek kipinden öteye geçemiyorlar. Çünkü Türkiye'de kapitalizm "vahşi bir gelişme varyantı" izliyor.

Öyleyse Türkiye'de, ister toplumsal ilerlemeden yana güçler, isterse demokratik güçler bloku olarak tanımlansın, ezici çoğunluğun önünde "demokrasinin radikal geliştirilmesi varyantı" duruyor. Bu varyantı sosyalizme ulaştıracak bir "uzun yürüyüş" olarak düşünmek Türkiye gibi ülkeler koşullarında Marksizmin sosyal-demokrat yorumlarına yakalanmadan olanaklı gözükmüyor. Elbette Marksistler, Türkiye'deki demokratikleşme süreçlerine uzun vadeli ve sosyalizm amacına bağlı bir zaviyeden bakarken, evet dünya kapitalizminin ve reel sosyalizmin ortaya koydukları yeni eğilimlerin etkilerini de hesaba katarak daha zengin bir diyalektik içerik toparlayabilirler. Ne ki, sosyalizme geçişin tarifini kendi içinde "eriten" ve somut sosyalizm projesi bulunmayan bir demokratikleşme tasarısı içinde -bu tasarı barış ve global sorunlar ve sivil toplumun genişlemesi kapsamındaki taleplerle ne denli zenginleşmiş olsa da -kendilerine özgün bir politik mekan yaratmayı başaramazlar. Marksistlerin demokrasiye kendi siyasal kimliklerinin merceğinden bakmak zorunda olmaları, genel bir demokrasi düşüncesi içinde devinip duran konseptlerden farklı olarak, somut ve genel demokrasi fikrinden **nitelikçe** farklılaşmak **zorunda** bulunan, böylece kendinden önceki demokrasi **biçimini** "devirip çözmek" olarak kavranabilen aynı bir tarihsel ufka sahip olmalarından dolayıdır. Başka hiçbir **tarz** Marksizmin **kendini belirlemesini** vermez. Bazan ileri sürüldüğü gibi, bunun bugünden yarına sosyalizm umuyor olup olmamakla ilişkisi yoktur.

Marksizmin, ondan vazgeçmekle her şeyinden vazgeçmenin yolunu açmış olacağımız bu **dogmasını** dünyanın değişen koşullarını dışlayıp ifade etmek de olanaklıdır; ve dogmatizm denilen şey de bu olurdu. Klasik devrimci perspektiflerin yığınsal temelindeki daralmayı, başka ve çok daha önemli faktörlerin yanında, kapitalizme karşı mücadele platformundaki değişimlerle de açıklamak olanaklıdır. O halde mücadele platformundaki yeni ögelerle zenginleştirilmiş bir **amaç** ileri sürmek zorunluluğu doğuyor. Ne var ki, bu nokta, reel sosyalizmin sosyalizm imajına yüklediği ağırlıktan doğduğu muhtemel subjektif konumların da devreye girdiği noktadır. "Klasik devrimler çağının geride kaldığından ve evrimin yeni yollarını aramak gereğinden" mi sözediliyor? Ama bu, en az devrimci Marksizmin konumu kadar klasik kalan, klasik sosyal-demokrat mekanlardan cevaplandırılamayacak kadar **yeni** bir sorudur.

Reel sosyalizmin ifade etmekten uzak kaldığı nedir? Bu sorunun doğru yanıtı belki de bize kuracağımız yeni perspektifin neden **klasik** kalmak ama nelerle zenginleştirilmek durumunda olacağının cevabını da verebilir. Reel sosyalizmde açığa çıkmayan Marksist özün **demokrasi** olduğu fikri rağbettedir ve burdan çıkılabilir. Sosyalizmin, burjuva demokrasisinden daha ileri bir sosyalist demokrasiyi ortaya koyamamış, koymuşsa da koruyamamış olduğu, en azından demokrasi kavramının sınıf dışı genel normları yönünden doğrudur. Öyleyse yeni sosyalist tasarımlar, bu tarihsel deneyimin sonuçlarıyla donatılmış daha olgun demokrasi tasvirleriyle yaratılmalıdırlar. Demokratik geleneğin evrensel ölçüleri hayli geriden izlediği ülkelerde -ve Türkiye'de- dikkatlerin "gürbüz bir sivil toplum elde etme" mücadelesine yoğunlaşması daha bir önem kazanır. Marksistler için bu mücadele, ama aynı zamanda "sivil toplumu kazanma" mücadelesidir de. Sivil toplumu **kendine** kazanmaya dönük bir mücadelenin, bu toplumun "siyasi sentezini" -yani iktidarını- kazanma amacından, dolayısıyla "devleti kazanmakla" örtüşen somut toplum projesinden kendini yoksun kılması düşünülemez.

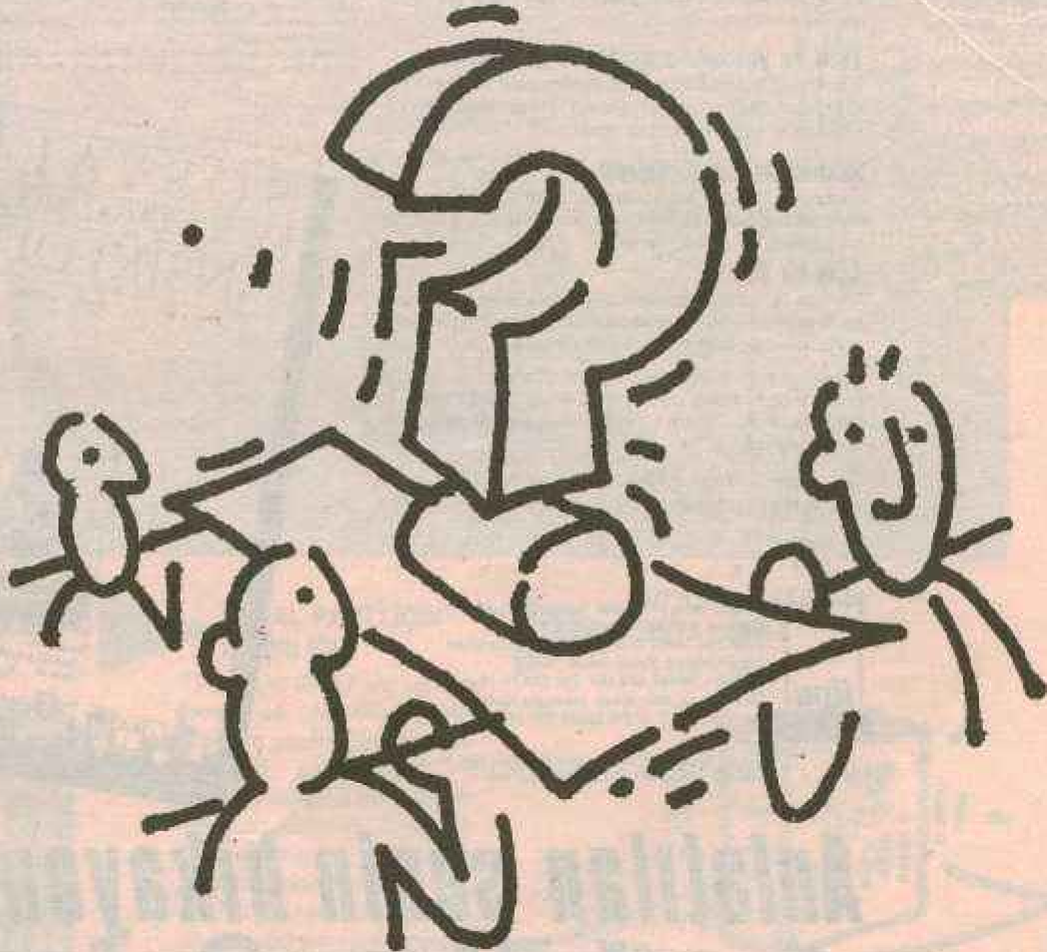
Sosyalizm amaç ve projesini demokrasi mücadelesine tabi kılmakla demokrasi mücadelesini sosyalizm amacına tabi kılmak arasındaki fark az önemli değildir. Bu "nüans" eskiden beri vardır ve Marksizmin bir kolunu sosyal-demokrasiye, öbür kolunu da reel sosyalizme götürmüştür. **Aynı** tartışmayı günümüz koşullarına taşıyıp sürdürmekte herhangi bir sakınca yoktur. Ama şu gene mutlak gibidir: Birinci yoldan gidenler, bu yolun kapitalizmin "demokratik pekişmesine" götürdüğünü gördükçe "ben hâlâ Marksistim" diye ilan etmek zorunda kalırlar. İkinci yoldan gidenler de "klasik Marksistler" suçlamasını göze almak zorundadırlar. Tarihsel sarmalın bir üst kıvrımında buluşmak üzere... ■

DİPNOTLAR

** Demokratik Alternatif Arayışı ve İşçi Hareketi başlıklı bu yazı Kommunist dergisinin Eylül'88 sayısında yayınlandı. Alıntılar yazının Türkçe çevirisinin yayınlandığı Açılım dergisinin 9. sayısından yapıldı.*

*** "Yenitutuculuk" kavramı (neokonservatizm) kanımca tartışmaya açıktır. Kavrama yüklenen içerik açısından Batıdaki merkez sağ partilerin yanında Mitterrand-Gonzales benzeri sosyal demokrasiyi de buna katmak gerekir. Kavramı Reagan-Thatcher-Kohl çizgisi olarak alırsak bu kez içeriğinden, örneğin "üçte iki destek" gibi büyütmeleri ayıklamamız gerekiyor ve ilh.*

**** Bkz. Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi, sf. 114, Derleyen Mete Tunçay, Teori yay.*

Toplumsal mücadeleler ve sosyalizme kapsamlı ve çağdaş bir kaynaktan bakın.

SOSYALİZM VE TOPLUMSAL MÜCADELELER ANSİKLOPEDİSİ

İletişim Yayınları, içinde yaşadığı dünyayı bilmek, toplumsal alandaki bilgi ve kültürünü artırmak isteyen insanlarımızın büyük bir ihtiyacını kapsamlı ve çağdaş bir kaynakla gideriyor.
Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi!

Dünyada ve Türkiye'de...

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, sosyalizmin tarihsel ve teorik kaynaklarına, gelişmesi ve bugünkü konumuna ışık tutacak, Türkiye'deki yansımalarını hem genel akış içinde hem de ayrı fasiküllerle değerlendirecek.

Yerli ve yabancı uzmanların katkısıyla...

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi dünyada ve Türkiye'de bu konularda uzman yazar, düşünür ve siyaset adamlarının katkısıyla benzersiz bir bilgi kaynağı oluşturacak.

Nesnel bir bakış açısıyla...

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, tarihin çeşitli aşamalarında rastlanan görüş ayrılıklarını, tutum farklılıklarını nesnel bir bakış açısıyla, tam olarak aktaracak.

Açık bir dille...

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, gerçekliği somut olarak belgelenmiş bilgileri herkesin anlayabileceği açık ve anlaşılır bir dille sergileyecek, didaktik bir üsluptan kaçınacak.

İletişim Yayınları, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi ile ülkemizde bu konuda duyulan büyük bir eksikliği, Türkiye'de ilk defa yayınlanan bu nitelikte bir ansiklopediyle gidermiş olmaktan kıvanç duymaktadır.

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'ne uygun koşullarda sahip olmak istiyorsanız

B İ R T E L E F O N U N U Z Y E T E R L İ

• Her cilt 10 fasikül, 8 cilt • Her fasikül 32 sayfa, 8 sayfası renkli • Kuşe kapak, renkli ofset baskı, lüks cilt • Fotoğraflar, illüstrasyonlar, resimler, gravürler, afişler • Şemalar, haritalar, istatistikler • Tematik-kronolojik düzen • Zaman dizin tabloları, kaynakça • Biyografiler, çerçeve yazılar • Alfabetik konu, yer, kişi dizini • Her fasikülün kapsadığı konulara ilişkin polemikleri, bildirileri, kongre tutanaklarını, tüzükleri, söylevleri, gazete küpürlerini içeren 8 sayfalık ekler • Posterler

Genel Yönetmen: Murat BELGE
Yayın Yönetmeni: Ertuğrul KÜRKÇÜ
Yayın Kurulu: Fahri ARAL, Tanıl BORA, Erkan KAYILI, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Sercihan OLUÇ, İskender SAVAŞIR, Bülent SOMAY
Danışma Kurulu: Murat BELGE, Korkut BORATAV, Alpaslan IŞIKLI, Rasih Nuri İLERİ, Ahmet İNSEL, Baskın ORAN, Taha PARLA, Onur SEZGİN, Yavuz SABUNCU, Mete TUNÇAY, İşaya ÜSÜR

İletişim Yayınları

ilpa

İletişim Yayın Pazarlama, Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Klodfarer Caddesi, İletişim Han, Kat 2
Cağaloğlu, 34400 İSTANBUL Tel: 516 22 63-64
Ankara Bürosu: Konur Sokak, 24/4
Yenişehir, 06640 ANKARA Tel: 125 14 18
İzmir Bürosu: 857. Sokak, İzmiroğlu İşhanı,
No. 306, Konak, 35250 İZMİR Tel: 14 90 62

İletişim Yayınları Klodfarer Caddesi, İletişim Han, No: 7, Cağaloğlu - İSTANBUL Tel: 516 22 60 (3 hat)

Anlatılan senin hikayendir!

1. CİLT TAMAMLANDI